

29.11.04 – Underveisutkast til læreplaner for følgende fag:

Heimkunnskap
KRL
Kunst og håndverk
Musikk
2. fremmedspråk
Engelsk
Kroppsøving
Matematikk
Naturfag
Norsk
Samfunnsfag

Dokumentet er fortløpende sideformatert.

- 15.11.04-versjonen trykkes opp og sendes til forlag og læremiddelprodusenter etter avtale. Vi forutsetter at læreplangruppenes ledere og deltakere ikke kontaktes. Dette er et ”underveis-dokument” og Utdanningsdirektoratet ber om forståelse for at læreplangruppene får arbeidsro.

Heimkunnskap

Formål med faget

Mat og måltider står sentralt i alle kulturer, og er viktig for fysisk, psykisk og sosialt velvære. Mat er også symbol, kommunikasjon og uttrykksmiddel. Våre matvaner reflekterer ikke bare individuelle valg, men også kulturelle rammer. Slik er maten en sentral del av vår identitet som utvikles ved at vi blir fortrolig med nedarvede væremåter, normer og uttrykksformer og i samspill med andre.

Globalisering og deregulering av samfunnet åpner nye muligheter for den enkelte. Men for å kunne treffe bevisste valg i et åpnere samfunn, kreves en annen og videre kompetanse hos elevene enn tidligere. I et flerkulturelt samfunn er det også viktig at elevene får kunnskap om og respekt for andres identitet knyttet til mat og måltidskultur. Opplæringen skal åpne perspektiver og vise sammenhenger som er sentrale for å kunne orientere seg i vårt samfunn.

Skolefaget heimkunnskap har to hovedformål:

- Som allmenndannende fag skal heimkunnskap gi elevene innsikt, opplevelser, evne til å foreta valg og reflektere kritisk omkring mat og måltider, slik at faget bidrar til at elevene får kyndighet til å møte livet praktisk, sosialt og personlig.
- Som skapende fag skal heimkunnskap gi rom for eksperimentering, innvielse i taus kunnskap og utvikling av kritisk skjønn knyttet til mat og måltider, slik at elevene inspireres til å bruke sin nye kunnskap og viten utenfor skolen og senere i livet.

Hovedformålene blir konkretisert gjennom tre perspektiv: helse, kultur samt verdiskapning og forbruk.

Heimkunnskap er et praktisk fag som vektlegger ferdighetstrening, utprøving, skaping og formidling. Dette krever i stor grad samhandling med medelever og andre, og heimkunnskap er derfor en viktig arena for utvikling av sosial kompetanse hos elevene. Opplæringen i faget må tilpasses og bygge på elevenes ulike kunnskaper, ferdigheter og erfaringer, slik at den enkelte lykkes og motiveres til å bruke sin kompetanse i dagliglivet. Den enkelte elev skal ut fra sine forutsetninger utvikle egne læringsstrategier ved å delta aktivt i planlegging, gjennomføring og evaluering av læringsaktivitetene.

Struktur og hovedområder i faget

Struktur i heimkunnskapsfaget

<i>Trinn</i>	<i>Hovedområder</i>		
1.-4. årstrinn	Mat som helse	Mat som kultur	Mat som vare
5.-7. Årstrinn	Mat som helse	Mat som kultur	Mat som vare
8.-10. årstrinn	Mat som helse	Mat som kultur	Mat som vare

Timetallet i heimkunnskap er 4 årstimer på barnetrinnet og 3 årstimer på ungdomstrinnet.

Hovedområder i heimkunnskapsfaget

Ut fra formålet er heimkunnskapsfaget delt i tre hovedområder på alle trinn:

Mat som helse

Det er sammenheng mellom kosthold og helse. Selv om matvanene ikke er stabile i barne- og ungdomsårene, blir grunnlaget for fremtidige kostvaner lagt tidlig. Innenfor hovedområdet *mat som helse* skal elevene utvikle ferdigheter og motivasjon til å velge en helsefremmende livsstil. Det sentrale er å gi elevene kunnskaper og ferdigheter til å sette sammen og lage variert, innbydende, velsmakende, trygg og ernæringsmessig god hverdagsmat. Elevene skal være kjent med sammenhenger mellom mat, livsstil og helse.

Mat som kultur

Mat sanses, oppfattes, behandles og spises innenfor kulturelle rammer og skaper individuell og kollektiv identitet. Mat er også viktig for å skape og utvikle sosial kompetanse. Å lage mat til andre er et av de viktigste tegnene på gjestfrihet, vennskap og omsorg. Innenfor hovedområdet *mat som kultur* skal elevene få erfaring med ulike kulturers mat og måltidsskikker og mat og måltider knyttet til høytid og fest. Elevene skal også få trening i å presentere mat estetisk og uttrykke sanseopplevelser.

Mat som vare

Mat er en vare som produseres, selges og kjøpes. Mat er viktig for verdiskapningen lokalt og nasjonalt. For at eleven skal mestre mangfoldet i matvaremarkedet, kreves forståelse av produksjons- og distribusjonsprosessen, hvordan mat merkes og hvilke konsekvenser våre valg som forbrukere har for menneske og miljø. Innenfor hovedområdet

mat som vare skal elevene utvikle ferdigheter slik at de kan prøve ut entreprenørskap. Elevene skal også utvikle ferdigheter og motivasjon til å bli bevisste og ansvarlige forbrukere.

Det er skolens ansvar å foreta lokale valg, gjerne sammen med elevene, lokale mattilvirkere og skolehelsetjenesten.

Grunnleggende ferdigheter

I heimkunnskap vil elevene få trening i å uttrykke seg muntlig gjennom å beskrive sanseopplevelser knyttet til lukt, smak og estetikk, presentere fagstoff og samtale i måltidssituasjoner. I faget skal elevene lese og forstå tekster i ulike sjangrer: oppskrifter, bruksanvisninger, varemerking, reklame og andre sakprosatetekster. Trening i å uttrykke seg skriftlig får elevene først og fremst ved å skrive egne oppskrifter/fremgangsmåter, innbydelser, markedsføringsutsagn og varemerking. Gjennom ulike læringsaktiviteter får elevene erfaring med mål, vekt og form og sammenligning av tallstørrelser og enkel tallbehandling. De vil få trening i å bruke og vurdere informasjon gitt som tall og grafiske fremstillinger. Gjennom faget får elevene erfaring med bruk av digitale verktøy når de skal søke informasjon, sammenligne og vurdere næringsinnhold, samt presentere fagstoff.

Alternativt:

	1.-4 trinn	5.-7. trinn	8.-9. trinn
Muntlig	Beskrive sanseopplevelser Presentere fagstoff Samtale i måltidssituasjoner	Beskrive sanseopplevelser Presentere fagstoff Samtale i måltidssituasjoner	Beskrive sanseopplevelser Presentere fagstoff Samtale i måltidssituasjoner
Lese	Lese og forstå oppskrifter, fremgangsmåter	Lese og forstå tekster i ulike sjangrer; oppskrifter, bruksanvisninger,	Lese og forstå tekster i ulike sjangrer; oppskrifter, bruksanvisninger, varemerking, reklame

		varemerking, reklame og andre sakprosaetekster	og andre sakprosaetekster
Skriftlig	Lage illustrasjoner, bordkort, innbydelser	Å skrive oppskrifter, fremgangsmåter, fagtekst	Å skrive egne oppskrifter, fremgangsmåter, innbydelser, markedsføringsutsagn, varemerking, fagtekst
Regne	Erfaring med mål, vekt og form, sammenligning av tallstørrelser	Erfaring med mål, vekt og form, sammenligning av tallstørrelser og enkel tallbehandling. Å bruke og vurdere informasjon gitt som tall og grafiske fremstillinger	Erfaring med mål, vekt og form, sammenligning av tallstørrelser og enkel tallbehandling. Å bruke og vurdere informasjon gitt som tall og grafiske fremstillinger
Digital		Finne og søke informasjon, sammenligne og vurdere næringsinnhold. Presentere fagstoff.	Finne og søke informasjon, sammenligne og vurdere næringsinnhold. Presentere fagstoff.

Kompetansemål i faget

Kompetansemål for 4. trinn

Hovedområde Mat som helse

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- fortelle om og lage trygg mat med korn, frukt og grønnsaker og vite hvorfor disse matvaregruppene anbefales
- kjenne til hvilke drikker som anbefales til hverdag og fest, og hvorfor forbruket av sukkerholdige matvarer bør reduseres

Hovedområde Mat som kultur

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- dekke bord, vise bordskikk og skape trivsel i forbindelse med måltider
- delta i forberedelse og gjennomføring av en fest, for eksempel i forbindelse med en høytid

Hovedområde Mat som vare

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- sammenligne farge, form, lukt og smak på ulike matvarer
- kunne fortelle om ulike ledd i en matkjede

Kompetansemål for 7. trinn

Hovedområde Mat som helse

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- følge en oppskrift, praktisere god kjøkkenhygiene, lage enkel hverdagsmat og vurdere denne i forhold til næringsinnhold
- bruke kokebøker og digitale kilder til å finne oppskrifter, og tilpasse disse ved å øke eller redusere mengder, prøve dem ut og vurdere resultatene

Hovedområde Mat som kultur

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- kjenne til norsk og andre kulturers matretter og måltidsskikker
- lage mat i naturen og bruke naturen som ressurs

Hovedområde Mat som vare

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- bruke varemerking og sammenligne matvarer på bakgrunn av ulike kvalitetskriterier
- foreta bevisste valg ut fra kunnskaper om etisk og bærekraftig matproduksjon
- lage og selge et produkt

Kompetansemål for 10. trinn

Hovedområde Mat som helse

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- lage trygg og ernæringsmessig god hverdagsmat
- kjenne kostanbefalingene og kunne bruke dataverktøy til å vurdere energi- og næringsstoffinnhold i ulike matvarer og matretter. De skal kunne bruke dette til å bytte ut råvarer i en rett slik at den blir ernæringsmessig bedre
- fortelle om livsstil- og kostholdsrelaterte sykdommer, og hvordan disse kan påvirkes av kostholdet og være gode forbilder for andre.

Hovedområde Mat som kultur

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- planlegge og gjennomføre en tilstelning og lage mat til høytid og fest
- reflektere over hvordan mat er med på å skape identitet
- unytte noen nye mattrender og bruke disse som grunnlag for eksperimentering

- gjøre rede for hvordan kjøkkenredskaper, tilvirkningsmåter eller matvaner har endret seg over tid, og hvordan dette har virket inn på folks liv

Hovedområde Mat som vare

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- vurdere, velge og handle miljøbevisst
- planlegge og gjøre innkjøp, samt kunne mestre mangfoldet i matvaremarkedet
- vite hvordan en elevbedrift drives og kunne utvikle, produsere, gi produktinformasjon, reklamere og selge et produkt

Vurdering i faget

UTKAST

Kristendoms-, religions- og livssynskunnskap (KRL)

Fagets formål

Religion og livssyn former individ, fellesskap og samfunn verden over. I dagens globale samfunn lever religiøse og kulturelle tradisjoner side ved side. Å gi barn og unge kunnskap og innsikt i disse tradisjonene åpner perspektiver og skaper sammenhenger som er avgjørende for å kunne forstå verdier, normer, språk, litteratur og kunst.

Kristen tro og tradisjon har i særlig grad preget norsk og europeisk kultur. Innsikt i og forståelse av kristendommen er grunnleggende for dannelse, identitet og verdier. Vår lange humanistiske verditradisjon vektlegger betydningen av individets særstilling, frihet og demokratiske tenkemåte. Å gi barn og unge innføring i kristendoms-, religions- og livssynskunnskap er avgjørende for å kunne orientere seg i det norske samfunnet.

Skolefaget Kristendoms-, religions- og livssynskunnskap (KRL) har som hovedformål

- å gi elevene grundig kjennskap til Bibelen og til kristendommen som kulturarv og levende kilde til tro moral og livstolkning
- å gi elevene kjennskap til andre verdensreligioner og anskuelser som levende kilde til tro, moral og livstolkning
- å fremme forståelse og respekt for de kristne og humanistiske verdiene som skolen bygger på
- å fremme forståelse, respekt og evne til dialog mellom mennesker med ulike oppfatninger i tros- og livssynsspørsmål
- stimulere elevene i deres personlige vekst og utvikling

KRL skal gi allmenn kunnskap og forståelse og er ikke opplæring til en bestemt religion eller et bestemt livssyn. Undervisningen skal ivareta religionenes og livssynenes egenart og selvoppfatning og anvende likeverdige pedagogiske prinsipper. Faget skal medvirke til å utvikle elevenes religiøse, kulturelle, etiske og sosiale kompetanse.

KRL setter etiske spørsmål i sammenheng med religioner og livssyn, gir øvelse i å samtale og medvirker til respekt for mangfold og ulikhet. Opplæringen i faget skal bidra til å gi den enkelte elev trygghet og identitet i egen tradisjon, hjelp til selvrefleksjon og forståelse for hva religions- og livssynstilhørighet betyr for andre. I møte med faget skal elevene først blir kjent med språklige uttrykk, fortellinger, kunst og ritualer som gjenspeiler den tros- og livssynstradisjon de selv tilhører eller møter i sitt lokalmiljø.

Den estetiske dimensjonen har til alle tider vært en del av det religiøse uttrykk. I sin historiske og kulturelle sammenheng legger den til rette for samarbeid med andre fag. Undervisningen og utvalget av lokalt lærestoff kan tilpasses slik at elevene får mulighet til å lære i eget tempo og gi uttrykk for kunnskap på ulike måter ut fra egne forutsetninger.

KRL har derfor flere funksjoner: å gi kunnskap og formidle tradisjoner, å ivareta identitet og å bygge broer som gir innsikt og fremmer dialog.

Struktur og hovedområder

Trinn	Hovedområder		
1.-4. trinn	Kristendom	Jødedom, islam, hinduisme, buddhisme	Livsfilosofi, etikk og livssyn
5.-7. trinn	Kristendom	Jødedom, islam, hinduisme, buddhisme	Livsfilosofi, etikk og livssyn

8.-10. trinn	<i>Kristendom</i>	<i>Jødedom, islam, hinduisme, buddhisme og andre religioner</i>	<i>Filosofi, etikk og livssyn</i>
---------------------	-------------------	---	-----------------------------------

Hovedområdene skal bidra til å realisere verdier og prinsipper i opplæringsloven, læreplanens generelle del og Læringsplakaten og danne rammer for den kompetansen opplæringen sikter mot på alle trinn.

På de ulike trinnene tar opplæringen særlig utgangspunkt i

- 1.-2. trinn: Barn, familie og nærmiljø; fortellinger
- 3.-4. trinn: Skapertrang; lokalsamfunn, religiøs praksis; fortellinger
- 5.-7. trinn: Faktaorientering og forskertrang; systematikk; etisk bevissthet og vennskap; livsfilosofi
- 8.-10. trinn: Identitet og livstolkning, ungdomskultur; lokalt og globalt perspektiv, filosofi

Hovedområdet *Kristendom* inneholder sentrale bibelfortellinger, Bibelens betydning som kultur- og troskilde, Bibelens tilblivelse og litterære uttrykksformer. Hovedområdet gir innsikt i kristendommens betydning som verdensreligion før og nå og innføring i kristen livstolkning og etikk. Presentasjonen av kristendommen har sitt tyngdepunkt i den stedegegne form som har preget og preger norsk kultur- og samfunnsliv, samtidig som den skal være økumenisk åpen og gi kunnskap om andre kristne trosretninger.

Hovedområdet *Jødedom, islam, hinduisme, buddhisme og andre religioner* skal gi kunnskap om disse verdensreligionenes innhold, historie, utbredelse og praksis og innsikt i hvordan disse religionene blir forstått og praktisert i Norge.

Hovedområdet *Livsfilosofi, etikk og livssyn* skal gi kunnskap om grunnleggende livsspørsmål og åpne for refleksjon over moralske verdivalg. Hovedområdet skal gi innsikt i filosofisk tenkemåte og kjennskap til sentrale filosofer.

For å sikre intensjonene i faget skal om lag 55 % av timetallet både på barnetrinnet og på ungdomstrinnet nyttes til kristendommen, om lag 25 % til andre religioner og om lag 20 % til hovedområdet *livsfilosofi, etikk og livssyn*.

Grunnleggende ferdigheter				
<i>Uttrykke seg muntlig</i>	<i>Lese</i>	<i>Uttrykke seg skriftlig</i>	<i>Regne</i>	<i>Bruke digitale verktøy</i>

<p><i>Erkjenne og utvikle egen identitet gjennom samtale med medelever om religioner og livssyn.</i></p> <p><i>Lytte til, lese høyt, tale, gi respons og produsere egne formuleringer i møte med religiøse erfaringer, handlinger og etikk.</i></p> <p><i>Lytte til, gjenfortelle og presentere religiøst fortellingsstoff med respekt.</i></p> <p><i>Kommunisere med hverandre og faglig gjennom KRL-dialogen.</i></p>	<p><i>Lese, forstå og reflektere over hellige tekster. Se sammenheng mellom tekstenes form og innhold.</i></p> <p><i>Øve på å lese og tolke tekster i sin tekstlige og historiske sammenheng.</i></p> <p><i>Finne informasjon og konstruere mening fra religiøst og livssynsmessig fortellingsstoff.</i></p> <p><i>Tilegne seg faglig innsikt og kritisk refleksjon i møte med religioner og livssyn.</i></p>	<p><i>Skrive for å klargjøre egne erfaringer og forestillinger om tro.</i></p> <p><i>Skrive for å kommunisere egne erfaringer og tolkninger i møte med religion og livssyn.</i></p> <p><i>Skape mening gjennom tolkning av religiøse tekster, symboler og estetiske uttrykk.</i></p> <p><i>Utvikle estetisk skriftlig håndverk ved bruk av noen religiøse nøkkelttekster.</i></p> <p><i>Føre et etisk resonnement.</i></p>	<p><i>Gjenkjenne og forstå matematiske uttrykk og tallsymbolikk i religiøse fortellinger.</i></p> <p><i>Gjenkjenne og bruke matematisk struktur i oppbygging av religiøse skrifter, tidsregning, årssyklus.</i></p> <p><i>Se og bruke mønstre i arbeid med arkitektur og andre estetiske uttrykk.</i></p> <p><i>Tolke statistikk knyttet til faget.</i></p>	<p><i>Håndtere digitale hjelpemidler til å utforske religioner og livssyn.</i></p> <p><i>Finne religioner og livssyns egne framstillinger.</i></p> <p><i>Velge, vurdere og bruke informasjon og data gjennom kritisk refleksjon.</i></p> <p><i>Finne, analysere og anvende estetiske uttrykk.</i></p> <p><i>Kommunisere digitalt på tvers av lokale og nasjonale grenser.</i></p>
---	---	--	---	---

Kompetansemål på 1.-4. trinn

Kristendommen

Bibelen:

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- gjenfortelle hovedtrekk fra sentrale fortellinger i Det gamle testamentet og delta i samtale om fortellingene: Skapelsen, syndefallsfortellingen, Noahs ark og Abraham
- gjengi De ti bud og delta i samtale om innholdet og budenes betydning i dag
- gjenfortelle hovedtrekk fra sentrale fortellinger i Det nye testamentet og delta i samtale om fortellingene; Jesu fødsel, virke, død og oppstandelse
- formulere med egne ord innholdet i lignelsen om Den barmhjertige samaritan og Den bortkomne sønnen
- gjenkjenne i kunstbilder og selv uttrykke ved estetisk virkemidler motiver fra bibelsk fortellerstoff

Kristendommens historie og religiøse symboler:

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- gjengi noen trekk fra fortellinger om Jomfru Maria, apostlene og noen sentrale helgener og gjenkjenne disse i billedkunst
- kjenne til enkelte steder og tradisjoner av kirkehistorisk betydning i lokalmiljø og i distriktet
- gi en enkel beskrivelse av eksteriør og interiør i en lokal kirke og fortelle om opplevelser knyttet til et kirkebesøk

Kristne høytider og religiøs praksis:

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- delta i samtale om bakgrunnen for og feiringen av jul, påske, Kristi himmelfartsdag og pinse og vise kjennskap til innholdet i et utvalg sentrale sanger
- delta i samtale om gudstjeneste, dåp og bønn, blant annet Fader Vår

Jødedommen

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- *gjensfortelle trekk fra Moses liv og virke og åpenbaringen av Toraen*
- *samtale om hvordan troen preger den religiøse praksis gjennom bønn, Toralesning, matregler og høytider, og selv skape estetiske uttrykk knyttet til jødedommen*

Islam

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- *gjensfortelle trekk fra profeten Muhammads liv og åpenbaringen av Koranen*
- *samtale om hvordan troen preger den religiøse praksis gjennom bønn, Koranlesning, matregler og høytider, og selv skape estetiske uttrykk knyttet til islam*

Hinduismen

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- *gjensfortelle trekk fra sentrale beretninger om minst en av hinduismens guder*
- *samtale om hvordan troen preger den religiøse praksis gjennom puja, matregler og høytider, og selv skape estetiske uttrykk knyttet til hinduismen*

Buddhismen

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- *gjensfortelle trekk fra Siddharta Gautamas liv og hans oppvåkning som Buddha*
- *samtale om hvordan troen preger den religiøse praksis gjennom leveregler, bønner, meditasjon og høytider, og selv skape estetiske uttrykk knyttet til buddhismen*

Livsfilosofi og etikk

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- *vise bevissthet om menneskets likeverd og evne til å inkludere, tilgi, rose og oppmuntre hverandre*
- *vise varhet og våkenhet overfor andres behov, bidra til godt samarbeid og motarbeide mobbing i skolehverdagen*
- *samtale om innholdet i FNs barnekonvensjon og vise begynnende evne til å håndtere konflikter*
- *delta i samtale om viktige etiske spørsmål for elevene og vise evne til empati når medelever forteller om tap og sorg*
- *gjengi utvalgte fortellinger om filosofen Sokrates*

Livssyn

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- *fortelle om hovedtrekk ved et humanistisk livssyn og kunne forklare livsritene innenfor livssynshumanismen i Norge*
- *skape estetiske uttrykk knyttet til humanismen*

Kompetansemål på 5.-7. trinn

Kristendommen

Bibelen:

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- *forklare Bibelens oppbygning*
- *gjøre rede for hovedmomenter i sentrale fortellinger fra Det gamle testamentet: Fedrehistorien, fortellinger om Moses, Israels første konger og én av profetene*

- *gjøre rede for hovedmomenter i sentrale fortellinger fra Det nye testamente; evangeliene og Apostlenes gjerninger*
- *delta i samtale om Jesu lignelser, undergjerninger, Bergprekenen og Jesu død og oppstandelse*
- *gjøre rede for trekk fra apostelen Paulus liv og virke*
- *gjenkjenne i kunstbilder og selv uttrykke med estetiske virkemidler motiver fra Bibelen*

Kristendommens historie:

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- *beskrive hovedtrekk ved kristendommens historie; urmenigheten, oldkirken og middelalderen*
- *fortelle om Martin Luther og om sentrale hendelser fra reformasjonstiden*
- *beskrive religionsskiftet fra norrøn religion til kristendom, og innføringen av reformasjonen i Norge*
- *gjenkjenne kirkehistoriske motiver i billedkunst og andre estetiske uttrykk og beskrive særtrekk ved arkitektur og symbolbruk*

Kristen livstolkning:

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- *delta i samtale om kristen tro; Fader Vår, Den apostoliske trosbekjennelse og Luthers lille katekisme*
- *gi en enkel beskrivelse av sakramentene dåp og nattverd*
- *tolke og reflektere over innholdet i noen sentrale salmer og sanger fra luthersk tradisjon, lytte til og/eller være med å synge disse*
- *kjenne til frikirkesamfunn som er representert i lokalmiljøet og distriktet og deres virksomhet*
- *samtale om kristen etikk knyttet til De ti bud, Den gyldne regel og Det dobbelte kjærlighetsbud*

Jødedommen

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- *forklare hva Torah og Talmud er, og samtale om hovedmomenter ved sentrale fortellinger og jødisk religiøs lov*
- *delta i samtale om livsriter i jødedommen knyttet til barndom og ungdom og beskrive særtrekk ved jødedommens sentrale ritualer og høytider*
- *gjøre rede for jødenes diaspora og deres utbredelse i verden, og jødedommens stilling i Norge*
- *drøfte tempelets og synagogens betydning, og beskrive særtrekk ved jødisk kunst, arkitektur og musikk, og anvende estetiske elementer fra jødisk tradisjon i egne arbeider*

Islam

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- *forklare hva Koranen og hadith er og samtale om hovedmomenter ved sentrale fortellinger og islamsk religiøs lov, deriblant de fem søyler*
- *delta i samtale om innholdet i utvalgte surer fra Koranen, deriblant Sure 1 og 112*
- *delta i samtale om livsriter i islam knyttet til barndom og ungdom og beskrive særtrekk ved islams sentrale ritualer og høytider*
- *gjøre rede for islams utbredelse i verden og islams stilling i Norge*
- *drøfte moskeens betydning, og beskrive særtrekk ved islamsk kunst, arkitektur og musikk, og anvende estetiske elementer fra islamsk tradisjon i egne arbeider*

Hinduismen

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- forklare det sentrale innholdet i begreper som gjenfødelse, samsara, karma, dharma og moksha
- delta i samtale om synet på det guddommelige i hinduismen og gjøre rede for noen sentrale guder og gudinner
- delta i samtale om livsriter i hinduismen knyttet til barndom og ungdom og beskrive særtrekk ved hinduismens sentrale ritualer og høytider
- gjøre rede for hinduismens utbredelse i verden og i Norge
- drøfte tempelets betydning, og beskrive særtrekk ved hinduistisk kunst, arkitektur og musikk, og anvende estetiske elementer fra hinduistisk tradisjon i egne arbeider

Buddhismen

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- forklare det sentrale innholdet i begreper som gjenfødelse, karma, dharma, oppvåkning og nirvana
- delta i samtale om Buddha, De fire edle sannheter og De tre juveler
- delta i samtale om buddhistisk religionsutøvelse og beskrive særtrekk ved buddhismens sentrale ritualer og høytider
- gjøre rede for buddhismens utbredelse i verden og i Norge
- drøfte tempelets betydning, og beskrive særtrekk ved buddhistisk kunst, arkitektur og musikk, og anvende estetiske elementer fra buddhistisk tradisjon i egne arbeider

Livsfilosofi og etikk

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- delta i samtaler om grunnleggende livsspørsmål og vise mot, ærlighet, sannferdighet, troskap og evne til å tilgi
- samtale om ulike familieformer og forholdet mellom generasjonene
- forklare hva etikk er og diskutere etiske konflikter som fattig og rik, krig og fred, natur og miljø
- gjøre rede for etniske og religiøse minoriteter i Norge og drøfte holdninger knyttet til det flerkulturelle samfunnet
- gjøre rede for samene som urbefolkning og drøfte spørsmål knyttet til den samiske kulturens plass i samfunnet
- gjøre rede for hovedinnholdet i FNs Verdenserklæring om menneskerettigheter og drøfte betydningen av disse rettighetene
- gjengi trekk fra fortellingene om Platon og Aristoteles og diskutere noen av deres ideer sett i forhold til vår tid

Livssyn

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- delta i samtale om hva et humanistisk livssyn er, og drøfte hva dette innebærer for synet på fornuft, valg og ansvar
- gjøre rede for bakgrunn, særpreg og arbeidsmåter for Human-Etisk Forbund i Norge og delta i samtale om humanetiske seremonier

Kompetansemål på 8.-10. trinn**Kristendommen**

Bibelen:

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- gjøre rede for oppbygning og sjangrer i Bibelen og for forholdet mellom Det gamle og Det nye testamente
- gjøre rede for særpreg og hovedtanker i utvalgte skrifter fra Det gamle testamente; profetene, poetisk litteratur og visdomslitteraturen
- gjøre rede for særpreg og hovedtanker i utvalgte skrifter fra Det nye testamentet; et av evangeliene og et av Paulus brev
- drøfte Jesus som historisk person og Guds sønn, og diskutere ulike kristne oppfatninger av Bibelen som Guds ord
- gi eksempler på Bibelens innflytelse på kunst og kulturtradisjoner og dens betydning som troskilde

Kristendommen i nyere tid

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- forklare særpreget ved kristen tro og livstolkning i forhold til andre tradisjoner; kontaktpunkter og grunnleggende forskjeller
- gjøre rede for særtrekk ved romersk-katolsk, ortodoks og protestantisk kristendomstradisjon
- gjøre rede for sentrale utviklingstrekk ved kristendommens historie i Norge fra reformasjonen til vår tid
- gjøre rede for særpreg ved Den norske kirke og drøfte forholdet mellom kirke og samfunn
- gjøre rede for særpreg ved frikirkesamfunn som er utbredt i Norge, med vekt på lokalmiljøet og distriktet
- gjøre rede for kristendommens stilling og særpreg på et kontinent eller i et land utenom Vesten
- samtale om spørsmål knyttet til kristen misjon, humanitært arbeid og økumenisk virksomhet i vår tid

Jødedommen

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- forklare særpreget ved jødisk tro og livstolkning i forhold til andre tradisjoner; kontaktpunkter og grunnleggende forskjeller
- gjøre rede for mangfoldet i jødedommen, skissere en enkel oversikt over viktige begivenheter i jødedommens historie, og dens stilling i verden og Norge i dag
- vise innsikt i og diskutere aktuelle spørsmål som opptar jøder i vår tid
- delta i samtale om utvalgte tekster fra jødisk skriftradisjon
- forklare særpreg og sentrale temaer i jødisk kunst og symbolbruk og selv skape estetiske uttrykk

Islam

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- forklare særpreget ved islamsk tro og livstolkning i forhold til andre tradisjoner; kontaktpunkter og grunnleggende forskjeller
- gjøre rede for mangfoldet i islam, skissere en enkel oversikt over viktige begivenheter i islams historie, og dens stilling i verden og Norge i dag
- vise innsikt i og diskutere aktuelle spørsmål som opptar muslimer i vår tid
- delta i samtale om utvalgte tekster fra islamsk skriftradisjon
- forklare særpreg og sentrale temaer i islamsk kunst og symbolbruk og selv skape estetiske uttrykk

Hinduismen

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- forklare særpreget ved hinduistisk tro og livstolkning i forhold til andre tradisjoner; kontaktpunkter og grunnleggende forskjeller
- gjøre rede for mangfoldet i hinduismen, skissere en enkel oversikt over viktige begivenheter i hinduismens historie, og dens stilling i verden og Norge i dag
- vise innsikt i og diskutere aktuelle spørsmål som opptar hinduer i vår tid
- delta i samtale om utvalgte tekster fra hinduistisk skriftradisjon
- forklare særpreg og sentrale temaer i hinduistisk kunst og symbolbruk og selv skape estetiske uttrykk

Buddhismen

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- forklare særpreget ved buddhistisk tro og livstolkning i forhold til andre tradisjoner; kontaktpunkter og grunnleggende forskjeller
- gjøre rede for mangfoldet i buddhismen, skissere en enkel oversikt over viktige begivenheter i buddhistisk historie, og dens stilling i verden og Norge i dag
- vise innsikt i og diskutere aktuelle spørsmål som opptar buddhister i vår tid
- delta i samtale om utvalgte tekster fra buddhistisk skriftradisjon
- forklare særpreg og sentrale temaer i buddhistisk kunst og symbolbruk og selv skape estetiske uttrykk

Religiøst mangfold

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- gjøre rede for særtrekk ved religiøse samfunn som er representert i lokalmiljøet eller i distriktet
- delta i samtale om nye religiøse bevegelser og ulike former for åndelig søking i vår tid
- delta i samtaler om religionsmangfold i Norge, og føre en åpen dialog med andre om religion og livssyn

Filosofi, etikk og livssyn

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- reflektere over filosofiske tema knyttet til identitet og livstolkning, liv og død, rett og galt
- gjengi hovedtrekk ved tenkingen hos et par betydningsfulle filosofer/tenkere
- reflektere over konsekvenser av viktige verdivalg i ungdomsårene på basis av utvalg fra litteratur/film/musikk og gi uttrykk for egne verdiprioriteringer
- drøfte etiske spørsmål knyttet til menneskeverd, menneskesyn og menneskerettigheter i lys av ulike livstolkningstradisjoner
- vise respekt for andre tros- og livssynsoppfatninger i møte med mennesker, ritualer, hellige gjenstander og steder
- vise interesse for og evne til å drøfte utvalgte moralske dilemma i ungdomskultur og samfunnsliv og begrunne eget syn (aktuelle emner: sosialt ansvar, nord/sør-problemet, teknologi og bærekraftig utvikling, kjønn og likeverd, samliv, kroppskultur og skjønnhetsidealer, etnisitet og likebehandling)
- forklare utbredelsen av og særpreget ved livssynshumanismen i forhold til andre tros- og livssynstradisjoner og forklare særpreg ved religiøs og ikke-religiøs humanisme
- gi eksempler på hvordan livssynshumanister engasjerer seg i aktuelle samfunnsspørsmål i vår tid, globalt og nasjonalt

- lese og samtale om utvalgte tekster knyttet til humanistisk tradisjon og vise hvordan disse kommer til uttrykk i kunst
- beskrive naturalismen som livssyn og gjenkjenne uttrykk for dette i offentlig debatt
- beskrive marxismen som livssyn og kunne gi eksempler på uttrykk for dette
- gi eksempler på religionskritikk fra ulike livssynstradisjoner

Vurdering

Kommentar:

Det bør vurderes å legge inn 1.-2. trinn som eget målnivå. Kompetansemålene på 1.-2. og 3.-4. trinn må ses i nær sammenheng med hverandre, slik at kompetansemålene ved 4. trinn er identisk med beskrivelsen av "Kompetansemål for 1.-4. trinn" i teksten over.

Kompetansemål på 1.-2. trinn

Hovedområdene 1 – 3

Målet for opplæringen er at eleven skal kunne

- lytte til, gi respons på og bearbeide gjennom lek et utvalg sentrale tekster/fortellinger fra egen tradisjon og noen få fra en annen tradisjon og gjenkjenne estetiske uttrykk for disse
- gjenkjenne noen religiøse sanger, symboler, gjenstander, riter eller bygg i eget nærmiljø
- kunne lytte til hverandre og vise begynnende deltakelse i KRL-dialogen om vaner, feiringer i hjemmet, tanker om Gud, naturen, livet, fellesskapet og rett/galt
- vise respekt for etiske regler i skolehverdagen

Kunst og håndverk

1. Formål med faget

Helt siden det første mennesket frigjorde hendene ved å reise seg på to bein har det overlevd ved å utnytte og bearbeide materialer til funksjonelle redskaper, verktøy, klær og boliger. Artefaktene, gjenstandene vi lager ved hjelp av hender og tanke, berører de fleste områdene av våre liv og er helt nødvendige for vår eksistens. Ved prøving og feiling, problemløsning og innovasjon utvikler vi gjenstandskulturen over tid. Den som kan, forklarer andre gjennom å vise. I dette ligger røttene til språk og pedagogikk. Kunnskaper, ferdigheter og holdninger utvikles i et vekselspill med vår tredimensjonale virkelighet.

Menneskelagde gjenstander har symbolske funksjoner; de kommuniserer tanker og ideer, forteller om sosial status, livssyn, makt og tilhørighet, hvem vi er, hvor vi hører hjemme og hva vi mener. Vi knytter vår identitet, personlige historie, følelser og minner til gjenstandene. De kan være knagger for hukommelsen og fungere som livshistoriske orienteringsmerker, de er som fyrtårn eller veivisere som hjelper oss å finne fram i tid og rom.

Den industrielle revolusjonen har i løpet av kort tid dramatisk endret vår levemåte. Hverdagen er ikke lenger bare preget av kampen for å overleve, men fylles med kunst, lek, sport og nytelse. Det er ikke overlevelse som står i fokus, men selvrealisering. I den vestlige verden finnes det i dag et stort utvalg av nytteprodukter med samme funksjonelle verdi, men med ulik symbolverdi og pris. Vi kjøper livsstil og sosial status. Det å tilføre produktet mening er den viktigste biten av markedsføringen.

Samtidig er de materielle godene skjevt fordelt. Goder vi tar for gitt i vesten er utenkelige luksusvarer for flertallet i verden. En globalisering av markedskreftene er i ferd med å gi økt materiell velstand til flere, men samtidig en utvisking av et kulturelt mangfold. Vi kan fort miste viktige sider ved det å være menneske. Forbrukere som vet mye om ulike kulturer og hvordan hverdagsgjenstander blir til kan gjøre bevisste valg og stå i mot produsentenes aggressive markedsføring

I *Kunst og håndverk* skal elevene tilegne seg ferdigheter slik at de kan utvikle ideer til synlig form og med det bidra til innovasjon og nyskaping. De skal både som bruker og gjennom en framtidig profesjon delta i utviklingen av fysiske omgivelser og estetiske nærmiljø. For å kunne lese og skrive, må de lære bokstaver, tall for å kunne regne, og visuelt språk for å tolke, lage og bruke bilder, figurer og symboler. Opplæringen skal kvalifisere for deltakelse i demokratiske prosesser, verdiskaping, og for utvikling av vårt framtidige miljø og kultur.

Gjennom praktisk arbeid med form, farge og komposisjon med ulike materialer, redskaper og teknikker står problemløsning, innovasjon og utprøving sentralt. Elevene gjør seg kjent med artefaktene, hvordan de blir til, deres historie, hvordan de virker, hvem som bruker dem, hvilke behov de dekker og hvilke verdier de representerer.

Elevene skal lære å tolke bilder, tekst og tall knyttet sammen i informasjonsflommen som møter dem både i og utenfor skolen. Like viktig er utviklingen av elevenes praktiske ferdigheter slik at de målrettet kan kommunisere multimodalt og fremme synspunkter på en hensiktsmessig og tiltalende måte i ulike medier.

Faget har en individuell og ekspressiv side. I dialogen mellom materiale, sansing, hånd og tanke, skal elevene utvikle motorikk og personlig uttrykk. Like viktig som å uttrykke personlighet og egen kulturarv er det å la seg inspirere av andre kulturers uttrykksmåter.

2. Fagets struktur og hovedområder

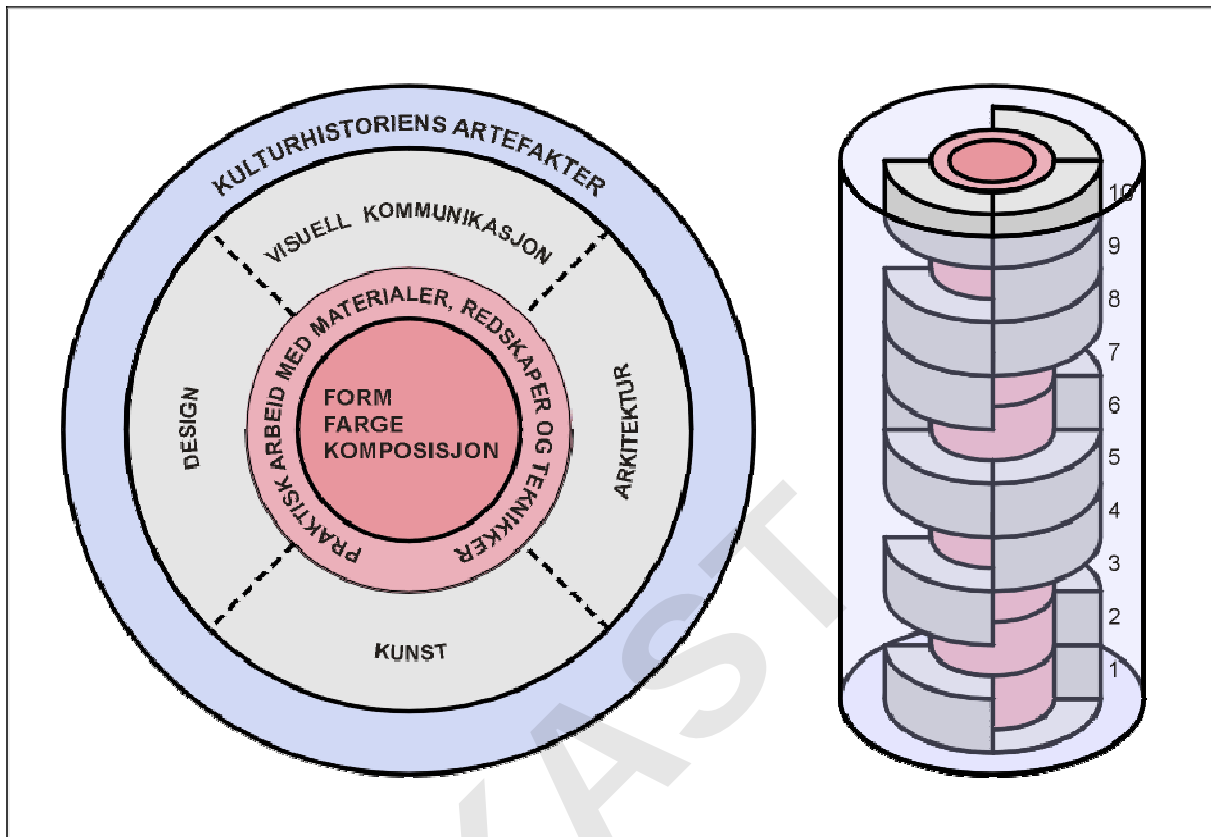
I *Kunst og håndverk* står praktisk skapende arbeid med form, farge og komposisjon med ulike materialer, redskaper og teknikker helt sentralt. Dette er en gjennomgående *kjerne* i faget, der eleven skal utvikle grunnleggende ferdigheter i arbeidet fra det enkle til det mer sammensatte og avanserte. Kunnskap om hvordan kulturer til ulike tider har arbeidet med artefakter, skal på en naturlig måte knyttes til elevenes eget skapende arbeid. Kulturhistoriens artefakter skal være en viktig referanse for elevens praktiske arbeid. Dette er visualisert i modellen som en gjennomgående *kjerne* og *ramme* rundt faget.

2.1 Inndeling i hovedområder

Faget har fire hovedområder; *design, arkitektur, kunst og visuell kommunikasjon*. Områdene gir tematisk retning til det praktiske arbeidet, men kan ikke sees løsrevet fra hverandre eller fra *kjernen* i og *rammen* rundt faget.

Selv om visuell kommunikasjon inngår i alle de andre tre områdene er det skilt ut som eget emne. Det er for å understreke den sentrale plass visuell kommunikasjon har i all kommunikasjon i vårt samfunn. Hovedområdenes vektlegging kan variere noe fra år til år. På den måten åpnes det opp både for fordypning og fleksibilitet. Målene innen hovedområdene må totalt sett allikevel oppfylles.

Tverrfaglig samarbeid om *Teknologi og design* er beskrevet i eget avsnitt. Det utgjør ikke noe eget hovedområde, men er integrert i design.

2.1.1. Hovedområde: Visuell kommunikasjon

Våre fysiske omgivelser og artefaktene vi omgir oss med kommuniserer verdier, holdninger og kulturell tilhørighet. Kompetanse innen visuelle virkemidler er avgjørende for ikke å bli lurt av visuell retorikk. Flere og flere avgjørelser i samfunnet tas på bakgrunn av bilder, og medierbildene når oss på alt flere steder. Den teknologiske utviklingen har gjort aktiv bruk av digitale bilder og visuell kommunikasjon på nettet tilgjengelig for de fleste. For å kunne utnytte mediene til selv å kommunisere på en god måte, må den visuelle kompetansen utvikles. Opplæringen til digital kompetanse, i en tid som preges av digital konvergens, innebærer kunnskap om både tekst, lyd, bilder og symbolikk.

Gjennom praktisk arbeid, idéutvikling, problemløsning og symbolbehandling utvikler elevene evner til visuell kommunikasjon og refleksjon. Form, farge og komposisjon, danner grunnlaget for visuell kommunikasjon, på samme måte som bokstaver og setningsbygning danner grunnstrukturen i norskfaget, og tall og de fire regnemåtene er grunnsteiner i matematikkfaget.

2.1.2. Hovedområde: Kunst

Til alle tider har menneskene uttrykt tanker, følelser og historie gjennom bilder og artefakter. Kunsten har uttrykt ulike kulturers stolthet og makt. Tidligere var dokumentasjon av hendelser oljemaleriets viktigste funksjon. Nå er maleriet delvis fristilt fra denne oppgaven takket være de teknologiske nyvinningene som kom med fotografiet og datateknologien. I dag kan kunsten være individuell eller politisk, den kan være ekspressiv, impressiv eller surrealistisk, og den kan utføres i utallige materialer – alt fra forming i leire og tre til foto, film, installasjoner og konseptkunst.

Kulturarven, slik den kommer til uttrykk gjennom artefakter, står sentralt i hovedområde kunst og innholdet i undervisningen skal ved siden av å gi muligheter for allsidige kunstopplevelser legge til rette for innhenting av faktakunnskaper om kunst. Gjennom praktiske utprøvinger av et utvalg av de uttrykksformene som ligger i kunstens lange historie, fra hulemalerier via renessansen til dagens installasjoner, og bruk av fantasi får elevene allsidige muligheter til å gi form til egne inntrykk og opplevelser.

2.1.3. Hovedområde: Arkitektur

Helt siden menneskene bodde i huler har det å skaffe seg vern mot vær, vind og hete stått helt sentralt i alle kulturer. Byggeskikk har utviklet seg i forhold til tilgjengelige materialer i nærmiljøet og blitt tilpasset kultur og status. Med teknologiske nyvinninger har byggekunsten fått nye utfordringer, og ofte får bygninger skulpturelle kvaliteter i det offentlige rommet. I de kompliserte prosessene som ligger til grunn for oppføring av bygg, veier og broer må vedtak fattes på basis av tegninger, modeller eller dataanimasjoner. Kunnskap om arkitektur er avgjørende for å kunne delta i demokratiske prosesser om utvikling av våre fysiske omgivelser.

Det å kunne forestille seg tre dimensjoner på basis av todimensjonale representasjoner er en grunnleggende ferdighet som må opparbeides over tid. Elevene skal få trening i å tegne og bygge modeller av både eksisterende og fiktive hus, broer og veier – gjerne med utgangspunkt i nærmiljø. Arbeid med hovedområdet arkitektur strekker seg fra ferdigheter innen hyttebygging til å kunne orientere seg om kommunale byggevedtak.

2.1.4. Hovedområde: Design

Artefakter står helt sentralt i vår kultur. Produksjon av gjenstander var tidligere sterkt knyttet til de daglige primærbehov og begrenset av lokal tilgang på materialer, redskaper og teknikker. Med industrialiseringen økte materialtilgangen og produksjonsprosessene ble mer avanserte. Teknologiske nyvinninger åpnet for masseproduksjon, men innebar også utfordringer i forhold til estetiske kvaliteter. I dag er design avgjørende for om en vare lykkes på markedet eller ikke, det konkurreres ikke lenger bare på holdbarhet og bruksfunksjon. En mer aggressiv markedsføring av varer aktualiserer bevisste forbrukere.

Gjennom arbeid med design skal elevene utvikle kunnskaper som de kan ha bruk for hele livet både i et forbruker- og i et framtidig yrkesperspektiv. Design handler om å analysere behov og utvikle ideer gjennom tegninger og modeller. Utforming av arbeidstegninger, produkter og bruksformer står sentralt. Design omfatter også arbeid med ”unika” og arbeid direkte i materialer. Gjennom designprosessen vil eleven tilegne seg kunnskap om materialer, produksjon, problemløsning, innovasjon og entreprenørskap.

2.1.5. Samarbeid om Teknologi og design

Emnet Teknologi og design er et flerfaglig emne med tyngdepunkt i fagene Naturfag, Matematikk og Kunst og håndverk. Kompetansemålene i de enkelte fag danner utgangspunkt for elevens arbeid. Gjennomføringen av emnet vil i stor grad være prosjektbasert, og skolen bør vurdere om flere fag bør delta i prosjektene.

Arbeidet med teknologi og design kan beskrives som en prosess knyttet til det å designe og til å framstille produkter. I arbeidet med design inngår det å utvikle og kommunisere ideer, kartlegge behov, lage skisser, vurdere materialer og tekniske løsninger, se på kostnader, vurdere funksjonalitet og estetikk. I framstillingsprosessen inngår det å velge og å arbeide med materialer, utstyr, verktøy, komponenter og teknikker, vurdere produktene og produksjonsprosessen og drive markedsføring. Prosessen fra en ide til et produkt er ikke rettlinjert, slik at man i arbeidet vil veksle mellom stadier preget av design og av produksjon.

I *Kunst og håndverk* står elevens praktiske arbeid med design i fokus. I designprosessen, fra ide til ferdig produkt, står arbeid med skisser, arbeidstegninger, formgivning og presentasjon av det ferdige produkt helt sentralt.

Ideer til temaer for arbeidet med Teknologi og design kan hentes fra områder som transportteknologi, det vi spiser og drikker, hus og det som er i dem, det vi har på oss og elektronisk og digital teknologi. Samarbeid om Teknologi og design anbefales spesielt på 3., 6. og 9. årstrinn, og det anbefales at elevene arbeider med 2-3 temaer på hvert av disse trinnene. Passende temaer for 3. årstrinn er byggkonstruksjoner (broer, hus,), ulike redskaper som brukes i hverdagen og planlegging og bygging av konstruksjoner som kan bevege seg og som utnytter ulike energikilder (for eksempel vann og luft i bevegelse). På 6. årstrinn er passende temaer materialer som kan filtrere, reflektere og skjerme for lys, konstruksjon av to- og tredimensjonale former med vurdering av materialer og materialegenskaper som kan benyttes sammen med en lyskilde, planlegging og bygging av lyskilde (enkel strømkrets med batteri, lampe og bryter) og planlegging og bygging av bevegelige gjenstander som blant annet kan drives av elektrisk energi. På 9. årstrinn er passende temaer produkters brukervennlighet (møbler, klær, verktøy, datamaskin, mobiltelefoner), elektronisk og digital teknologi (for eksempel styring og måling, supermarkedet og datateknologi, bevegelige og interaktive skulpturer), elopplegget i en bolig (bygge modell, brukertilpasning), moter og klær (blant annet materialegenskaper) og konstruksjon og utprøving av svevende og flygende objekter.

2.1.6. Inndeling i trinn

I planen for Kunst og håndverk er det hensiktsmessig å antyde årstrinn for noen av kompetansemålene. Det er fordi arbeid med Kunst og håndverk krever langsiktig planlegging i forhold til bruk av verksteder, bruk av lærerressurser og til innkjøp og lagring av materialer.

3. Kompetansemål i faget

1-4 trinn

Visuell kommunikasjon

<i>antydning</i>	Målet for opplæringen er at eleven skal kunne:
<i>trinn</i>	
1,2,3,4	visualisere og formidle egne inntrykk og opplevelser fra nærmiljø i arbeid med tegning, maling, enkle trykk m.m.

1,2,3,4	samtale om og sammenlikne ulike typer bilder – både kunstbilder, reklame, foto og film
2,3,4	kunne bruke pigmentfargene cyan, magenta og gul som utgangspunkt for blanding av farger for å oppnå ønsket virkning i eget arbeid
3	samtale bruk av symbolfarger i nærmiljø og i bilder
3	bruke og kombinere geometriske grunnformer som element i ulike bilder og rytmiske komposisjoner som border og mønstre
4	bruke overlapping og forminskning i eget bildearbeid for å skape illusjon av rom
2	kjenne til og bruke ulike papirformat og -kvaliteter og andre underlag egnet for bildearbeid med våte og tørre fargemedier
4	bruke enkle foto-, animasjons- og digitale bildebehandlingsteknikker i egne bilder
2,3,4	lage enkle utstillinger av egne arbeider

Kunst

Antydningstrinn	Målet for opplæringen er at eleven skal kunne:
1,2,3,4	bruke kunstopplevelser som utgangspunkt for egne bilder og skulpturer i ulike materialer og teknikker
1,2,3,4	oppleve og samtale om originalkunst i skolens nærmiljø
1,2,3,4	samtale om hvordan ulike kunstnere skildrer dyr i skulptur og bilder
1,2,3,4	oppleve og beskrive hvordan ulike kunstnere bruker geometriske grunnformer i sine bilder
1,2	oppleve og sammenligne ulike kunstneres illustrasjoner av tekster
1,2,3,4	oppleve og samtale om hvordan ulike kunstnere skildrer fantasi og virkelighet sine bilder
3,4	bruke IKT i søk etter kunst på Internett

Arkitektur

Antydningstrinn	Målet for opplæringen er at eleven skal kunne:
1,2,3,4	gjenkjenne og samtale om egne opplevelser av ulike typer rom, bygninger og landskap i nærmiljøet
1,2,3,4	planlegge og bygge hytter av enkle materialer
3,4	planlegge og bygge enkle modeller av hus og rom
3,4	tegne hus og rom sett rett ovenfra, rett forfra og rett fra siden
1,2,3,4	bruke enkle begrep knyttet til arkitektur, rom og kulturlandskap (stier, veier, broer, torg, uterom, hager)
3,4	beskrive og samtale om forhold knyttet til fysiske egenskaper og estetiske kvaliteter ved eget læringsmiljø
3,4	gjenkjenne og samtale om ulike kulturers bygningsformer og byggeskikk

Design

Antydet trinn	Målet for opplæringen er at eleven skal kunne:
1,2,3,4	kategorisere, sortere og navngi de vanligste materialtypene de har brukt i eget arbeid
1,2,3,4	mestre bruken av hensiktsmessige håndverktøy knyttet til enkle teknikker og for å forme, bygge og overflatebehandle former i plastiske -, faste- og fleksibelt konstruktive materialer
3,4	bruke og beherske enkle sammenføyningsteknikker med faste og fleksibelt konstruktive materialer
1,2,3,4	bruke enkle geometriske grunnformer både i konstruksjon og som dekorative formelement i en designprosess
3	sette sammen en bevegelig konstruksjon med utgangspunkt i egne ideer og arbeidstegninger og med enkle materialer, redskaper og teknikker
4	undersøke, visualisere og presentere historien bak en kjent bruksform i nærmiljø
1,2,3,4	holde orden i verktøy og arbeidsrom

5-7 trinn

Visuell kommunikasjon

<i>antydnet trinn</i>	Målet for opplæringen er at eleven skal kunne:
5,6,7	visualisere ideer, opplevelser og observasjoner og vise hvordan kunnskaper om form, farge og komposisjon kan forsterke bestemte hensikter eller budskap i eget bildearbeid
5,6,7	kjenne til og bruke ulike fargekontraster med hensikt i eget bildearbeid
5,6,7	benytte forminsking, overlapping og farger for å gi illusjon av rom i eget bildearbeid
6	benytte kontraster mellom diagonale, horisontale og vertikale retninger i enkel komposisjon for å gi illusjon av ro og bevegelse
6	skille mellom blanding av pigmentfarger (CMYK) og lysfarger (RGB) og bruke disse i eget skapende arbeid
6	gjengi og bruke egenskygge og slagskygge i tegning
7	arbeide med form, farge og tekstur i enkle grafiske teknikker og kunne vurdere og velge bruk av ulike papirkvaliteter og -formater
6,7	lage tegneserier med og uten tekst og redegjøre for sammenhenger mellom tegneserier og film
5,6,7	reflektere over hvordan skrift og bilde kommuniserer og påvirker hverandre i ulike sammenhenger
5	forstørre og forminske egne tegninger bl a ved hjelp av IKT
6	lage enkle animasjoner bl a ved hjelp av IKT
6,7	presentere egne og andres arbeider gjennom digitale presentasjonsformer

Kunst

Antydnet trinn	Målet for opplæringen er at eleven skal kunne:
5,6,7	bruke samtidskunst og kunst fra ulike kulturer, som utgangspunkt og inspirasjon for egne arbeider i ulike materialer og teknikker
5,6,7	oppleve, gjenkjenne og sammenligne hvordan sentrale kunstnere innen nasjonalromantikken og ekspresjonismen har uttrykt seg i bilder
6,7	oppleve og skildre eksempler på kunst brukt som talerør for makt, undertrykkelse og religion til ulike tider i ulike regimer, samfunn og miljø
6	oppleve, sammenligne og samtale om bilder fra forskjellige tidsepoker som viser hvordan ulike kunstnere har arbeidet med lys og skygge
5,6,7	oppleve og gjenkjenne ulike lokale og nasjonale tradisjoner innen folkekunst og kunsthåndverk
5,6,7,	beherske enkle kunstsøk på nett

Arkitektur

Antydnet trinn	Målet for opplæringen er at eleven skal kunne:
5,6,7	gjenkjenne og beskrive ulike lokale, regionale og nasjonale stilarter i bygninger og innredninger
6	oppleve, sammenligne og samtale om hvordan ulike nasjonale og internasjonale arkitekter har arbeidet med funksjon, form, farge, lys og skygge i bygninger og innredning
5	planlegge og bygge ulike tredimensjonale grunnformer med utvalgte natur- og syntetiske materialer
5	kunne tegne hus i miljø og utvalgte detaljer ved bruk av overlapping og forminskning
6	tegne hus og rom i plan, fasade og snitt, og kunne avlese enkle arkitekttegninger og se sammenhenger knyttet til plassering i miljø
6, 7	bygge modeller av hus og interiør med utgangspunkt i egne arbeidstegninger og eksperimentere med lys – og fargesetting
7	tegne enkle rom ved bruk av ettpunktperspektiv
5,6,7	kunne planlegge og sette opp utstillinger og andre presentasjoner i ulike typer rom

Design

Antydnet trinn	Målet for opplæringen er at eleven skal kunne:
5, 6, 7	visualisere egne ideer ved hjelp av tegning som del av en designprosess
5, 6, 7	bygge modeller med utgangspunkt i egne skisser og arbeidstegninger
5, 6, 7	lage enkle bruksformer i plastiske, faste og fleksibelt konstruktive materialer og kunne redegjøre for sammenheng mellom valg av materialer, teknikk, form, farge og funksjon
5,6,7	vurdere kvalitet, egenskap og egnet bruksområde for utvalgte plastiske og faste konstruktive materialer med særlig vekt på områdene leire, tre og metall
5,6,7	bruke symaskin og vurdere kvalitet, egenskap og egnet bruksområde for utvalgte tekstiler

5, 6, 7	bruke enkelt elektrisk verktøy under en designprosess med faste og fleksibelt konstruktive materialer
5, 6	bruke og mestre enkle sammenføringsteknikker, både synlige og dekorative, i en designprosess med både plastiske, faste og fleksibelt konstruktive materialer
5,6	blande ulike fargestoffer og bindemidler og drøfte bruken i et miljøperspektiv
6	bruke og vurdere materialer som filtrerer, reflekterer og skjærer lys i egne produkter og gjøre rede for hvordan ulike designere har arbeidet med lampers form og funksjon
7	arbeide med funksjon, form og dekor i enkle klesplagg og reflektere over egne praktiske og estetiske valg
6,7	reflektere over design og industriell produksjon av kjente bruksgjenstander fra hverdagen
7	gjennomføre og presentere enkle forbrukertester på ulike produkter og reflektere over sammenhengen mellom materialbruk, form og funksjon
7	bruke IKT mønsterbygging og design av enkle dekorative elementer i ulike materiale og benytte formelementer fra ulike kulturer i designprosessen
7	beherske og ta ansvar for vedlikehold både av det vanligste håndverktøyet og av vekstedet

8-10 trinn

Visuell kommunikasjon

<i>antydning</i>	Målet for opplæringen er at eleven skal kunne:
<i>trinn</i>	
8, 9	beskrive og analysere farge som signal og symbol i egen og andres kulturer
9	designer logo, skilt eller piktogrammer ved bruk av stilisering
8,9,10	skanne og manipulere egne bilder digitalt, og kombinere bildene med tekst i et tekstdokument
9	redigere og manipulere enkle videoopptak i kombinasjon med egne tegninger, stillbilder og lyd
8,9,10	oppleve og vurdere skjulte budskap og motiv i reklame og film
8, 9,10	vurdere visuell kvalitet på ulike nettsteder og dataspill
8, 9,10	framstille ulike arbeids- og perspektivtegninger og reflektere over lesbarheten
10	anvende egne bilder i en digital presentasjon av et prosjektarbeid
9,10	montere og presentere egne og andres arbeider gjennom utstillinger og andre presentasjonsformer på en gjennomtenkt måte

Kunst

Antydning	Målet for opplæringen er at eleven skal kunne:
trinn	
8,9,10	bruke ulike kunstopplevelser som utgangspunkt og inspirasjon for egne arbeider i ulike materialer og teknikker
8,9,10	oppleve, sammenligne og samtale om bruk av estetiske virkemidler som form, farge og komposisjon i bilder og skulpturer fra utvalgte deler av de mest sentrale epokene i vår kunsthistorie

8,9	oppleve, sammenligne og samtale om hvordan kunstnere til forskjellige tider og i ulike tradisjoner har framstilt mennesker i bilder og skulptur
8	oppleve, beskrive og sammenligne hvordan kvinnelige kunstnere har brukt tekstile materialer og teknikker i sine arbeider
9	samtale om hvordan plakatkunst har formidlet og påvirket politikk og sosiale forhold til ulike tider i ulike kulturer
10	oppleve og samtale om hvordan ulike filmkunstnere i fortid og nåtid har brukt film som et politisk virkemiddel
8,	samtale om fotografi og video som kunstart, og diskutere grensene mellom det private og det offentlige
9,10	oppleve, sammenligne og samtale om samtidskunst

Arkitektur

Antydnet trinn	Målet for opplæringen er at eleven skal kunne:
8,9,10	beskrive likheter og forskjeller mellom lokal, regional og nasjonal byggeskikk og andre kulturers bygg – og boformer
8,9,10	vurdere sammenhengene mellom ny og gammel arkitektur i nærmiljøet i lys av stedlig natur, kultur og tradisjon
8, 9,10	vurdere hvordan arkitektur og bomiljø til ulike tider har speilet verdier i samfunnet og fungert som symbol på status, rikdom og makt
9,10	vurdere hvordan en bygning passer inn i sine omgivelser og bruke bildebehandlingsprogram for å visualisere redesign
8,9,10	vurdere hvordan bygning og innredning er tilpasset brukernes behov og visualisere forslag til redesign
8,9,10	beskrive hvordan valg av ulike konstruksjoner og materialer innvirker på bygningers utseende
8	bruke topunktperspektiv til å tegne enkle hus og rom
8	bygge en bærende konstruksjon som tåler en vekt som er vesentlig større enn konstruksjonens egenvekt og samtale om hvordan strekk- og trykkrefter virker i en bygningskonstruksjon
8,9,10	Bruke IKT til innhenting av informasjon og til presentasjon av egne arbeider

Design

Antydnet trinn	Målet for opplæringen er at eleven skal kunne:
8, 9, 10	designe et produkt i forhold til en selvdefinert kravspesifikasjon og bruke kunnskaper om form, farge og funksjon i arbeidet med produktet
10	oppleve og bruke ulike eksempel fra kunsthåndverk, design og industridesign som inspirasjon for egne arbeider, inkl. internett
8	beskrive og samtale om variasjoner i bruk av materialer og estetiske virkemidler i design i ulike epoker
8, 9, 10	bruke tegninger, modeller og 3d-prgramvare på data for å beskrive ulike løsningsmuligheter i en designprosess og visualisere det ferdige produkt

9	planlegge og bygge en artefakt som kan bevege seg, sveve eller fly
8,9	gjennomføre en enkel miljøanalyse av et produkt og utføre enkle forbrukertester med vurdering av et produkts bruksfunksjoner og ergonomiske tilpassinger
8,9	bruke enkle metoder for innfarging av tekstile materialer, redegjøre for bruk av fargestoffer og bindemidler og drøfte valgene i et miljøperspektiv
9, 10	tilpasse, omforme og videreutvikle enkle klesplagg og tilbehør med hovedvekt på tekstile materialer og teknikker og der formelementer fra ulike kulturer inngår
9,10	reflektere og samtale om klær, behov, mote, pris og kvalitet i et forbrukerperspektiv
9	vise eksempler og reflektere over hvordan produsenter gjennom design tilbyr symbolske verdier til et marked
9, 10	gjengi, beskrive og presentere gjenstander som bærere av minner og diskutere sammenhengen mellom affeksjonsverdi og bruks – og funksjonsverdi
10	samtale om hvordan utviklingen av artefakter påvirker levemåte og identitetsdannelse og hvordan endrede levemåter skaper behov for nye artefakter

3.1. Integrering av mål for grunnleggende ferdigheter i kompetansemål

I *Kunst og håndverk* får eleven mulighet til å anvende de grunnleggende ferdighetene i en meningsfull og praktisk sammenheng. Samtale, presentasjon, refleksjon og vurdering av arbeid knyttet til kunst, design, arkitektur og visuell kommunikasjon inngår som en helt naturlig del. Gjennom å omsette fakta, ideer og holdninger til tegn, utvider elevene skriftlig og visuell kompetanse.

I konkret arbeid med geometriske grunnformer utvikler elevene forståelse for form, størrelse, volum, utstrekning og dimensjon. Gjennom visualisering av rom og relasjoner tilegner elevene seg kunnskaper om transformasjon av dimensjoner, proporsjoner og målestokk. Bruk av informasjonsteknologi er uløselig knyttet til arbeid med dokumentasjon, presentasjon, layout og visuell kommunikasjon.

3.1.1. Trinn 1-4

De fleste barn har bred erfaring med byggeklosser, og de kan tegne både hus og mennesker når de starter på skolen. Gjennom arbeid med tegning får elevene trening i å transformere tredimensjonale erfaringer i full målestokk til todimensjonale representasjoner i forminsknet målestokk. For å hindre at elevene slutter å kommunisere med tegning når de blir flinkere til å lese og skrive, er bevisst arbeid med tegning svært viktig. Enkle samtaler om eget og andres arbeid innen kunst, design, arkitektur og visuell kommunikasjon inngår som en naturlig del i undervisningen. I arbeid med IKT kan elevene kombinere ord og bilder for å kommunisere sine ideer og forestillinger.

3.1.2. Trinn 5-7

På dette trinnet skal elevene kunne visualisere romlige forhold og benytte ulike former for transformasjon, blant annet ved å lage og lese arbeidstegninger basert på projeksjoner.

Transformasjon av både rom, proporsjoner og målestokk til tegn står sentralt. Presentasjoner og samtaler om eget og andres arbeid innen kunst, design, arkitektur og visuell kommunikasjon inngår som en naturlig del i *Kunst og håndverk*. I arbeid med IKT kan elevene kombinere ord og bevegelige bilder for å kommunisere mening.

3.1.3. Trinn 8-10

I arbeid med design og arkitektur står grunnleggende ferdigheter med å formulere en målsetning, visualisere en ide, beregne materialer og tolke proporsjoner og dimensjoner sentralt. I arbeid med kunst utfordres elevene i samtale, refleksjon og vurdering av estetiske virkemidler og sammenhenger som det er vanskelig å sette ord på. I arbeid med å visualisere tanker, ideer, meninger og statistikk kan IKT tas i bruk på en mer sammensatt måte.

4. Vurdering

UTKAST

Musikk

1. FORMÅL MED FAGET

Alle barn og voksne i vårt samfunn har et forhold til musikk. Musikk brukes i mange forskjellige sammenhenger, og har dermed ulike funksjoner og også ulik betydning for hver enkelt av oss. Musikk tar opp i seg, uttrykker og formidler stemninger, tanker og følelser ved alle sider av det å være menneske. Musikk er derfor en kilde til mellommenneskelig forståelse på tvers av tid, sted og kultur. Ingen elever kommer til grunnskolen uten musikalske erfaringer.

Skolefaget musikk har to hovedformål. Som et allmenndannende kunstfag skal musikkfaget gi elevene grunnlag for å kunne oppleve, reflektere over, forstå og ta del i musikalske uttrykk. Som et skapende fag skal musikkfaget gi grunnlag for utvikling av kreativitet og skapende evner, slik at elevene blir i stand til å gi musikalske uttrykk for sitt eget liv ut fra egne forutsetninger. Disse formålene ved faget skal gå hånd i hånd, og realiseres gjennom å lytte, musisere og komponere.

I arbeid med musikk står den musikalske og menneskelige samhandlingen sentralt, og i musikkfaget skal samvær og samhandling balanseres mot mestring på en slik måte at elevene på alle trinn oppnår kvalitet i musikkutøvelsen på det nivået de befinner seg. Faget i grunnskolen er derfor utformet med tanke på at det skal være et fag for alle elever, der opplæringen skal tilpasses og bygge videre på elevenes ulike kunnskaper, ferdigheter og musikalske erfaringer.

Musikkfaget spiller en sentral rolle i en tilpasset opplæring i en inkluderende skole. Gjennom innhold og aktivitetsformer som søker å møte elevens uttrykksbehov og gi rom for estetiske opplevelser, bidrar faget til erkjennelse, innlevelse, utfoldelse og deltakelse. I et flerkulturelt samfunn kan skolefaget musikk bidra til positiv identitetsutvikling gjennom å fremme tilhørighet til egen kultur, og toleranse og respekt for andres kultur.

2. HOVEDOMRÅDER OG STRUKTUR I FAGET

2.1 Hovedområder i musikkfaget

Musikkfaget har tre hovedområder; lytte, musisere og komponere. Disse hovedområdene gir retning til en undervisning med klar utøvende og skapende profil, men kan ikke sees løsrevet fra kjerneområdene og de faglige emnene som sammen utgjør byggesteinene i faget. Gjennom å vektlegge hovedområdene forskjellig fra år til år kan det åpnes opp for fordypning og fleksibilitet og samarbeid med andre fag.

Musisere

Dette hovedområdet omfatter praktisk arbeid med sang, spill på ulike instrumenter og dans. Elevene skal få erfaring med å musisere innenfor ulike musikalske sjangrer og uttrykk. Sentralt i dette hovedområdet står øving, musikalsk kommunikasjon og formidling.

Komponere

Å komponere handler om ulike former for skapende arbeid med musikk og dans. Her inngår å improvisere, lage tekst til musikk, komponere og arrangere musikk og koreograferer dans. Elevene skal få erfaring både med å anvende ulike musikalske virkemidler og bruk av digitale verktøy til opptak og bearbeiding av lyd og musikk til egne komposisjoner.

Lytte

Å kunne lytte er en grunnleggende forutsetning både for musikkopplevelse og - utøvelse. Gjennom å lytte skal elevene utvikle følsomhet for musikkens grunnelementer og kjennskap til og fortrolighet med ulike former for musikk. I et samfunn med overflod av lyd og musikk er det av stor betydning at elevene også oppøver musikalsk skjønn og vurderingsevne, samt forståelse for musikkens bruk og funksjon.

2.2 Strukturen i faget

Hovedområdene i musikkfaget realiseres dels gjennom *kjerneområder* og dels gjennom *faglige emner*.

Kjerneområdene definerer musikkfaglig kompetanse på områder som har avgjørende betydning for elevenes mestring og opplevelse når de stilles overfor musikalske oppgaver og utfordringer alene eller i samspill med andre. Kjerneområdene skal ivareta behovet for progresjon i fagets hovedområder, sikre utvikling av musikkfaglige kunnskaper og ferdigheter innenfor hvert av hovedområdene, samt danne basis for musikkopplevelse og utvikling av skapende evner.

De *faglige emnene* springer ut fra sentralt lærestoff knyttet til hovedområdene i tillegg til at de også representerer lærings- og kompetansemål i seg selv. Emnene skal sikre musikkfaglig bredde slik at viktig innhold ikke fortrenses av lokale valg.

Fagets hovedområder med kjerneområder og faglige emner kan illustreres slik:

	HOVEDOMRÅDER I MUSIKKFAGET:	Faglige emner innenfor hovedområdene musisere, komponere og lytte					
		Kunstmusikk og dans	Folkmusikk og tradisjonsmusikk	Improvisert musikk, rytmisk musikk og populærkultur	Sangkultur	Elevenes egenkomponerte musikk og dans	Lokale valg
Kjerneområder i musikkfaget. Disse inngår i hovedområdene musisere, komponere og lytte.	Øvelse i å oppfatte og anvende musikkens grunnelementer: puls/rytme, form, melodi, harmoni, klang, dynamikk og tempo.	<p style="text-align: center;">MUSIKKFAGET</p> Det er lærerens oppgave å legge til rette for en undervisning som ivaretar kjerneområdene og de faglige emnene i musikkfaget. Disse inngår i hovedområdene musisere, komponere og lytte. I tillegg skal læreren foreta lokale valg, gjerne sammen med elevene og med utgangspunkt i samarbeid med musikere og kunstnere i regi av Den kulturelle skolesekken og den kommunale kulturskolen.					
	Oppøving av musikalsk hukommelse og trening av det indre øret (musikalsk forestillingsevne)						
	Kommunikasjon og formidling gjennom musikk og dans						
	Musikkorientering, musikkens bruk og funksjon						
	Musikkopplevelse og refleksjon						

Kjerneområdene

- Å kunne **oppfatte og anvende musikkens grunnelementer** handler om å utvikle gehøret sitt og kjennskapen til dominerende stiltrekk i ulike typer musikk (kodefortrolighet). Gjennom å møte mange ulike musikalske uttrykk, erfarer elevene hvordan de samme grunnelementene kan brukes forskjellig og ha helt ulik funksjon i lydbildet. Utvikling av kodefortrolighet og lyttekompetanse krever kontinuerlig trening gjennom hele skoleløpet.
- **Oppøving av musikalsk hukommelse og trening av det indre øret (musikalsk forestillingsevne)** er viktige forutsetninger for elevenes egen utøvende og skapende virksomhet. Å kunne tenke seg musikalske forløp og klanglige bilder er igjen betinget av at elevene lærer seg å lytte bevisst, og på varierte måter.
- **Kommunikasjon og formidling gjennom musikk og dans** står sentralt i alle musikkfagets hovedområder, og skal utvikles gjennom utøvende og skapende arbeid med musikk og dans. Det er et mål at elevene skal få trening i å utvikle og formidle sitt eget personlige uttrykk.
- **Musikkorientering** inngår i musikkfagets kunnskapsgrunnlag og omfatter både musikkteoretiske emner og temaer knyttet til **musikkens bruk og funksjon**. Elevene skal utvikle forståelse for de mange og varierte måtene musikk brukes på, og derav hvilke ulike funksjoner musikk kan ha i et samfunn.
- **Musikkopplevelse og refleksjon**. Musikkopplevelsen er uforutsigbar, men ikke forutsetningsløs. I dette ligger erkjennelsen av at kjennskap til musikk, kunnskap om musikk, utvikling av musikalske ferdigheter og refleksjon rundt musikk til sammen danner grunnlag for musikkopplevelsen.

De faglige emnene

- **Kunstmusikk og dans** omfatter først og fremst nedtegnet og gjennomkomponert musikk og dans fra fortid og nåtid, slik som den klassiske musikkarven, deler av samtidsmusikken, ballett og moderne danseuttrykk.
- **Folkemusikk og tradisjonsmusikk** omfatter folkelige musikktradisjoner både fra vårt eget land og fra andre deler av verden. Innenfor dette emnet hører også musikk som søker å forene ulike musikkulturelle uttrykk
- **Improvisert musikk, rytmisk musikk og populærkultur** vil omfatte ulike former for jazz og improvisert musikk i tillegg til pop og rock fra 1950- tallet og frem til i dag. Innenfor dette emnet finner vi også nåtidens variasjoner av musikk- og danse- uttrykk slik de oppstår i ungdomskulturen og i ulike subkulturer.
- **Sangkultur** skal ivareta sangtradisjonen blant barn og ungdom gjennom å gjøre elevene kjent med sanger fra egen og andres kultur. Sang og andre vokale uttrykk er grunnleggende aktiviteter i musikalsk utøving og eksperimentering.
- **Elevenes egenkomponerte musikk og dans** skal ha en betydningsfull plass i musikkfaget, og skal ivaretas gjennom skapende arbeid med musikalsk materiale, dans og bevegelse.

- **Lokale valg** skal muliggjøre bruk av lokale kunst- og kulturtilbud i musikkundervisningen. Det er også ønskelig å få til et samarbeid med musikere og kunstnere om deler av undervisningen. Slikt samarbeid kan omfatte fellesprosjekter av større eller mindre omfang mellom grunnskolen og kulturskolen, eller mellom grunnskolen og aktører innenfor Den kulturelle skolesekken, og skal gi elevene mulighet til både å møte kunstuttrykk av høy kvalitet og å være medskapende i arbeids- og formidlingsprosessen.

3. OM GRUNNLEGGENDE FERDIGHETER I FAGET

Kommentar:

En logisk konsekvens av føringene om at alle fag i grunnskolen skal ha et særskilt ansvar for å utvikle de grunnleggende ferdighetene vil være at alle fag – også musikk – får sin del av det økte timetallet i grunnskolen. Dette har ikke skjedd i forslaget til fag- og timefordeling, og det må derfor forutsettes at arbeid med grunnleggende ferdigheter i noen grad må fortrenge musikkfaglig arbeid. Musikkfaget har i følge timefordelingsforslaget gjennomsnittlig:

1 t/u fra 1. tom. 4. trinn

2 t/u fra 5. tom. 7. trinn

1 t/u fra 8. tom. 10. trinn

Dette kapitlet er ennå uferdig

3.1 Generelt om de grunnleggende ferdighetenes plass i musikkfaget

Å kunne lese:

- Eleven skal kunne tolke og forstå ulike musikalske elementer. Elevens evne til å konsentrere seg over tid er en viktig del av denne prosessen, og utvikles gjennom trening i å oppfatte musikalske forløp. I musikkfaget vil også tekster tas i bruk både som utgangspunkt for elevens egen komponering, og som kilde til refleksjon om musikk og den bruk og funksjon.

Å uttrykke seg skriftlig og muntlig:

- Å kunne uttrykke seg muntlig forutsetter også evne til å kunne lytte. I musikkfaget har lytting en fremtredende plass, og skal bidra til at eleven utvikler følsomhet for helheter og detaljer i musikalske uttrykk og forløp.
- Å kunne uttrykke seg muntlig handler også om å føle seg trygg i formidlingssituasjoner. Gjennom å synge, eksperimentere og komponere med stemmen og delta i samspill og vokal fremføring, får eleven trening i formidling og bruk av egen stemme, og i musikalsk samhandling.
- I musikkfaget legges det også vekt på at eleven – gjennom å uttrykke seg skriftlig og muntlig – skal få trening i å sette ord på egen musikkopplevelse, refleksjon om og forståelse av musikk.
- Eleven skal også - ved hjelp av ulike former for notasjon - kunne nedtegne egne komposisjoner.

Å kunne regne:

- Eleven skal gjennom å lytte, musisere og komponere, bli kjent med ulike musikalske mønstre og byggesteiner (puls, rytme, form, intervaller, harmonier). Gjennom anvendelse av disse utvikler eleven forståelse for hvordan ulike mønstre og strukturer også preger kunstneriske og musikalske uttrykk.

Å kunne bruke digitale verktøy:

- I musikkfaget anvendes digitale verktøy både i forbindelse med musisering og komponering. Eleven skal kunne bruke digitale verktøy som minidisk, PC og mikrofoner til å ta opp, manipulere og sette sammen ulike lydilder til egne komposisjoner ved bruk av enkle sequenser- programmer for PC.

3.2 Om grunnleggende ferdigheter relatert til trinn

(her skal det utarbeides en tekst)

Kommentar:

Ut fra timetallsfordelingen på de ulike trinn vil det være hensiktsmessig å definere de fleste kompetansemålene for grunnleggende ferdigheter på 7. trinn. På 4. og 10. trinn kan det først og fremst legges inn mål for leseferdigheter samt skriftlige og muntlige ferdigheter, med tillegg for å kunne bruke digitale verktøy på 10. trinn. Det vil imidlertid være meget begrensede muligheter for å arbeide spesifikt med grunnleggende ferdigheter på 1. – 4. og 8. 10. trinn grunnet det lave timetallet. Til grunn for dette ligger en

4. KOMPETANSEMÅL I FAGET

Kommentar:

Det vil være behov for å stramme inn dette kapitlet. Balansegangen mellom å ikke skulle definere for mange mål og samtidig både skulle dekke vesentlige komponenter i hovedområdene og ivareta en faglig progresjon er vanskelig.

Innledning (her skal det utformes en kort fattet tekst)

- spiralprogresjon.
- en del ferdigheter må trenes gjennom hele skoleløpet
- Noe av innholdet er slik at det starter som aktivitetsmål og blir til kompetansemål/ferdighetsmål i løpet av skoleløpet.

2. trinn: det musikalske grunnlaget

På dette trinnet skal elevene ha opparbeidet en grunnleggende kompetanse når det gjelder musikkfaglige kunnskaper, ferdigheter og holdninger. De skal ha blitt kjent med et bredt utvalg av musikk som vil danne grunnlag for senere utvikling av musikalske kunnskaper, ferdigheter og holdninger.

Musisere:

Etter endt 2. trinn skal elevene – gjennom å oppleve og å utøve musikk der musikkens grunnelementer på ulike måter framtrer tydelig - kunne:

- imitere rytmer og korte melodier i ulike tempi, takt- og tonearter
- holde en jevn puls i ulike tempi
- bruke stemmen variert i ulike styrkegrader og tonehøyder
- framføre et variert repertoar av sanger, rim og regler, alene og sammen med andre
- danse enkle folkedanser fra inn og utland, og bli kjent med ringdanser og rekkedanser
- spille enkle stemmer på instrumenter i samspill med andre

Elevene skal dessuten:

- ha fått mulighet til å oppleve et bredt spekter av musikalske uttrykksformer gjennom møte med profesjonelle musikere, innspillinger og i egen utøvelse
- ha deltatt i framføring av musikk og dans for andre

Komponere:

Etter endt 2. trinn skal elevene – gjennom skapende arbeid med musikk og dans – kunne:

- eksperimentere og improvisere med klanger, rytmer, dynamikk og melodiske motiver
- sette sammen musikalske elementer til enkle komposisjoner

- skape egne danseuttrykk som impulsiv reaksjon på musikk
- samtale om hvordan kroppens uttrykk kan gjenspeile musikkens karakter
- lage egne tekster til musikk og arrangere for sang og instrumenter i enkle samspill
- huske egenprodusert musikk og dans og kunne framføre komposisjonene for andre

Lytte:

Etter endt 2. trinn skal elevene – gjennom å lytte til ulike former for musikk fra egen og andres kultur - kunne:

- gjenkjenne og beskrive musikkens grunnelementer og kunne delta i samtaler om hva som er særegent for et enkelt musikkstykke og hvilke assosiasjoner det kan gi
- kunne anvende grafisk notasjon og formal tegning i arbeidet med musikkens grunnelementer slik de fremstår i musikk fra ulike sjangrer og stilarter
- kunne gjenkjenne lyden av, og kunne navn på, de instrumenter de regelmessig møter i sin musikalske hverdag på skolen
- kunne samtale om sitt eget forhold til musikk, hvordan de bruker musikk, hva slags musikk de liker og hvorfor de liker den
- lytte til, oppdage og samtale om lyd og musikk i dagliglivet. Elevene skal kunne gi uttrykk for hva de hører, opplever og forstår gjennom språk og dramatisering, dans og bevegelse.

Elevene skal dessuten:

- ha fått trene sitt ”indre øre” gjennom utvikling av musikalsk forestillingsevne (høre melodi, puls og rytme inni seg)
- ha fått mulighet til å oppleve et bredt spekter av musikalske uttrykksformer gjennom innspillinger og møter med profesjonelle musikere
- ha blitt stimulert til å forholde seg åpen og nysgjerrig i møte med musikalske uttrykk og dans

4. trinn: et utvidet grunnlag

På dette trinnet skal elevene ha utvidet sitt faglige grunnlag gjennom økt forståelse for og anvendelse av musikkens grunnelementer. Utvikling av ferdigheter i musikalsk samspill gjennom sang, spill og dans er prioritert. Undervisningen vil gradvis legge mer vekt på kunnskapsutvikling og ferdighetstrening i forhold til alle hovedområdene (musisere, komponere og lytte), men stadig med elevenes egne musikkopplevelser og erfaringer som grunnlag.

Musisere:

Etter endt 4. trinn skal elevene – gjennom å oppleve og å utøve musikk der musikkens grunnelementer på ulike måter framtrer tydelig - kunne:

- imitere mer avanserte rytmer og melodier og beherske større variasjoner i tempo, takt- og tonearter enn på 2. trinn
- mestre allsidig bruk av stemmen gjennom sang og talekor
- syng med god intonasjon i stor og liten gruppe med angivelse av tempo, toneleie, klang og uttrykk
- mestre flerstemt sang og kanon
- mestre et repertoar av sangleker, enkle norske og utenlandske folkeviser, salmer, sanger og viser av kjente nordiske diktere og forfattere

- kunne spille enkle melodier etter gehør og etter grafisk notasjon
- delta i enkel musisering (rytme, melodi, bevegelse) med en gitt puls, uten å miste rytmen
- kunne spille et grunnleggende akkompagnement på instrument som gitar, piano, eller xylofon, kunne forklare hva akkorder er og anvende enkle akkordskjemaer i samspill
- kunne danse et utvalg norske og internasjonale folkedanser og gjenkjenne vanlige danseformer som pardanser, ringdanser og rekkedanser.

Elevene skal dessuten:

- ha videreutviklet musikalsk hukommelse og indre forestillingsevne
- ha fått mulighet til å oppleve et bredt spekter av musikalske uttrykksformer gjennom møte med profesjonelle musikere, innspillinger og i egen utøvelse
- ha fått trening i å gi uttrykk for sin musikkopplevelse verbalt, visuelt og musikalsk
- ha deltatt i fremføringer som revy, collage, musikkspill etc. med sang, samspill og dans.
- videreutviklet åpenhet og nysgjerrighet i møte med ulike musikalske uttrykk fra egen og andres kultur

Komponere:

Etter endt 4. trinn skal elevene – gjennom skapende arbeid med musikk og dans – kunne:

- delta i musikalsk improvisasjon med utgangspunkt i enkle rytmiske, harmoniske og melodiske mønstre og ved bruk av stemme og instrumenter
- improvisere dans med utgangspunkt i musikalsk uttrykk, lydforløp eller tekst
- komponere melodier og lydillustrasjoner til enkle tekster som dikt, vers, fortelling eller eventyr
- komponere egne danser ved å fokusere på musikkens grunnelementer (klang, dynamikk, rytme og puls) samt kontrast, karakter, forgrunn og bakgrunn.
- reflektere over og samtale om hvordan dans kan illustrere et musikalsk forløp og hvordan musikalske forløp kan omsettes i dans og bevegelse
- nedtegne sin musikk ved hjelp av grafiske tegn eller andre symboler

Elevene skal dessuten:

- ha deltatt med egenkomponert musikk i et kunstfaglig eller flerfaglig prosjekt

Lytte:

Etter endt 4. trinn skal elevene – gjennom å lytte til ulike former for musikk fra egen og andres kultur - kunne:

- gjenkjenne og beskrive musikkens grunnelementer og kunne delta i samtaler om hva som er særegne trekk ved enkelte musikksjangrer
- gjenkjenne og sammenlikne musikk fra ulike land, tidsepoker og tradisjoner
- gjenkjenne lyden av, og navngi, sentrale blåse-, strenge- og slagverkinstrumenter og eventuelle andre instrumenter elevene blir kjent med i nærmiljøet
- kunne reflektere over og samtale med andre om sine musikkopplevelser
- kunne samtale om ulik bruk av musikk og ulike funksjoner som musikk kan ha

Elevene skal dessuten:

- ha videreutviklet sin musikalske hukommelse og indre musikalske forestillingsevne

- ha utviklet fortrolighet med musikalske begreper som rytme, harmoni, dynamikk, form og klang og kunne anvende dem i samspill og i samtaler om musikk
- ha fått mulighet til å oppleve et variert spekter av musikalske uttrykksformer gjennom innspillinger og møter med profesjonelle musikere
- ha blitt stimulert til å forholde seg åpen og nysgjerrig i møte med ulike musikalske uttrykk og dans

7. trinn: et utvidet musikalsk grunnlag med individuelt særpreg

På dette trinnet er videre utvikling av eksisterende kunnskaper, ferdigheter og holdninger et mål i seg selv. Samtidig skal undervisningen - i noe større grad enn tidligere - vektlegge elevenes individuelle kompetanse. Dette betyr at elevene innenfor deler av undervisningen skal kunne gjøre selvstendige og individuelle valg, både når det gjelder valg av instrument i samspill og mht. individuelt tilpassede oppgaver og aktiviteter. (uferdig tekst)

Musisere:

Etter endt 7. trinn skal elevene kunne:

- forholde seg til en puls samtidig med egen musisering (sang, spill, dans)
- oppfatte og anvende musikkens grunnelementer i samspill og dans
- synges - alene eller i gruppe - med et bevisst forhold til intonasjon, klang og uttrykk
- synges og spille flerstemt
- øve inn og framføre sanger og viser fra eldre og nyere tid, og fra forskjellige tradisjoner og kulturer
- spille enkle melodier etter gehør og beherske akkompagnement etter enkel besifring
- beherske enkelt melodispill og enkle harmoniske og rytmiske akkompagnement på forskjellige instrumenter
- beherske danser fra norsk og nordisk kultur og fra andre tradisjoner

Elevene skal dessuten

- ha deltatt i fremføringer som inkluderer flerstemt sang og sang til elevakkompagnement
- ha deltatt i musikkspill, rollespill, dramatiseringer og forestillinger der sang, spill og dans står sentralt

(dette avsnittet er ufullstendig, målene må samsvare bedre med den innledende teksten til 7.trinn)

Komponere:

Etter endt 7. trinn skal elevene – gjennom skapende arbeid med musikk og dans – kunne:

- improvisere med utgangspunkt i rytmiske, melodiske og harmoniske mønstre med noe større kompleksitet enn på 4. trinn
- lage egne komposisjoner med utgangspunkt i ulike musikalske former
- arbeide med enkel arrangering for ulike instrumenter
- skape egne danseuttrykk med utgangspunkt i egenprodusert musikk
- bruke opptaksutstyr som minidisk eller mikrofon og PC til å ta opp lyder fra instrumenter og andre lydtkilder.

- bruke enkle musikkprogrammer på PC til å manipulere og sette sammen egne lydopptak til helhetlige komposisjoner
- anvende grafisk notasjon til å lage skisser av egenkomponert musikk
- kjenne til elementære prinsipper for tradisjonell notasjon

Lytte:

Etter endt 7. trinn skal elevene – gjennom å lytte til og oppleve musikk av sentrale norske og utenlandske komponister fra de historiske hovedepokene innen kunstmusikken; middelalder, renessanse, barokk, klassisisme, romantikk, impresjonisme og samtidsmusikk - kunne:

- gjøre rede for og identifisere typiske stiltrekk ved kunstmusikk fra utvalgte historiske epoker
- gjenkjenne verker av sentrale komponister fra noen av disse epokene
- gjenkjenne lyden av og benevne ulike instrumenter i hver av instrumentgruppene (tre- og messingblåsere, slagverk, strenginstrumenter, tangentinstrumenter, elektriske instrumenter)
- gjøre rede for viktige instrumentsammensetninger i kunstmusikk, rytmisk musikk / populærkultur og folkemusikk
- samtale om hvordan musikk både er et kunstnerisk uttrykk og en kommersiell vare
- vurdere kritisk og diskutere kvalitet og mening i ulike musikalske uttrykksmåter
- samtale om egne musikkopplevelser

Elevene skal dessuten:

- kjenne til grunnprinsippene bak musikk brukt i film og reklame, og kunne ta stilling til slik bruk av musikk
- ha deltatt på konserter med profesjonelle musikere og blitt stimulert til å forholde seg åpne og nysgjerrige i møte med ulike former for musikk og dans

10. trinn: Perspektiv

På dette trinnet er det et mål at elevene skal ha opparbeidet en helhetlig musikkfaglig kompetanse – basert på kunnskaper, ferdigheter og holdninger - som gir dem perspektiver på musikk som fenomen. Denne kompetansen skal bidra til at elevene når målet som skapende og integrerte mennesker.

Musisere:

Etter endt 10. trinn skal elevene kunne:

- gjøre rede for og anvende symbolene for besifring av dur-, moll- og septimakkorder.
- beherske minst en enkel akkordprogresjon i en bruksmusikalsk sammenheng.
- syngre på ulike måter og ta bevisste musikalske valg med utgangspunkt i tekst og melodi
- lede og bli ledet i en vokalgruppe og beherske de grunnleggende taktarter, samt være i stand til å forme et uttrykk tilpasset ulike sjangrer
- kunne dokumentere et bredt sangrepertoar fra ulike sjangrer og tidsepoker
- spille alene og sammen med andre innenfor ulike musikalske sjangrer

- spille på ulike akkord-, melodi-, og rytmeinstrumenter, og ta bevisste valg med hensyn til klang, dynamikk, puls, rytme og andre av musikkens grunnelementer
- engasjere seg i, vurdere og samtale om eget og andres musikalske uttrykk
- fremføre et utvalg av nasjonale og internasjonale folkedanser

Elevene skal dessuten:

- ha fått anledning til å utvikle et personlig vokalt uttrykk ut fra eget valg av musikkform.
- ha deltatt i praktiske musikk- og danseprosjekt der de får vise bred kjennskap til ulike musikk- og danseformer. Slike prosjekter kan være tverrfaglig, og eventuelt utvikles og gjennomføres i samarbeid med den kulturelle skolesekken eller kulturskolen

Komponere:

Etter endt 10. trinn skal elevene – gjennom skapende arbeid med musikk og dans – kunne:

- improvisere over og lage egne komposisjoner med utgangspunkt i rytmiske, harmoniske og melodiske mønstre hentet fra forskjellige sjangrer og stilarter
- ta utgangspunkt i et eksisterende musikalsk materiale og bygge videre på dette til egne komposisjoner
- komponere ved hjelp av IKT- verktøy og lydopptak med bruk av minidisk eller mikrofon
- ta vare på egenprodusert musikk ved hjelp av ulike former for notasjon og digitale verktøy
- koreografere egne danser i grupper og individuelt med utgangspunkt i hvordan dansen kan uttrykke musikkens karakter
- formulere skriftlig og muntlig sine refleksjon over egne komposisjoner; om karakter, kontraster, forgrunn og bakgrunn samt anvendelse av grunnleggende musikalske elementer

Lytte:

Etter endt 10. trinn skal elevene – gjennom å lytte til ulike former for musikk fra egen og andres kultur, ulike stilarter og sjangrer fra fortid og nåtid - kunne:

- respondere konstruktivt i møte med musikalske uttrykk og utvise refleksjon og forståelse for musikk som fenomen
- vurdere, drøfte og analysere musikk med utgangspunkt i både musikalske former og strukturer, kunstneriske virkemidler og egen musikkopplevelse
- gjøre rede for sammensetning og oppbygging av ulike ensembler innenfor ulike sjangre og stilarter

Elevene skal dessuten

- ha gjennomført et studium av selvvalgt musikk. De skal kunne bruke og beherske et musikalsk fagspråk i presentasjonen av denne musikken, der musikkens form og grunnelementer, elevens egen tolkning og opplevelse skal formidles til andre elever
- gjøre rede for egne musikkpreferanser og kunne uttrykke og formidle kritisk refleksjon omkring musikk som kunst- og kulturuttrykk
- gjøre rede for og kunne diskutere musikk som kulturelt og tverrkulturelt uttrykk og som del av samfunnslivet

- kunne vurdere og ta standpunkt til hvordan musikk gjenspeiler trekk ved samfunnsutvikling og ungdomskultur
- ha deltatt på konserter med profesjonelle musikere og med utøvere fra det lokale musikk- og kulturliv

2. fremmedspråk

Formål med faget

Økt internasjonalisering gjør det nødvendig å ha kjennskap til flere fremmedspråk enn engelsk. Ved å kunne flere fremmedspråk og bli kjent med andre kulturer kan en lettere samhandle og kommunisere med mennesker fra ulike land. Innsikt i andre kulturer er også viktig for bedre å kunne forstå sin egen kultur. Utvidet kulturforståelse vil også kunne være et viktig bidrag for økt toleranse mellom mennesker. Den økende internasjonaliseringen fører til at stadig flere mennesker reiser til ulike land. Noen drar for å studere utenlands, andre drar for å finne arbeid, mens mange drar på fritidsreiser. Ved å kunne flere fremmedspråk får en større utbytte av studier, yrkesliv og fritidsreiser.

Læring av flere fremmedspråk gir det enkelte menneske bedre muligheter for å kunne utvikle sine egne tanker og bidra til personlig vekst. Det bidrar også til økt innsikt i egen språklæring og vil kunne gi et grunnlag for læring av flere fremmedspråk i et livslangt perspektiv. Men det er ikke bare i forhold til læring av flere fremmedspråk at faget 2. fremmedspråk kan være positivt. Faget vil også kunne gi dypere innsikt i og forståelse av eget morsmål. Mennesker som behersker flere fremmedspråk vil også lettere kunne komme i kontakt med mennesker fra ulike kulturer som vil være et viktig bidrag til den enkeltes allmenndannelse.

I opplæringen knyttet til 2. fremmedspråk skal det legges vekt på 3 hovedområder:

- Det første hovedområdet er *språklæringskompetanse*. I opplæringen skal elevene bevisstgjøres *hvorfor* det er viktig å lære flere fremmedspråk, *hva* som er viktig å lære og *hvordan* den enkelte kan lære mest mulig fremmedspråk på best mulig måte.
- Det andre området er knyttet til *interkulturell kompetanse* med vekt på kulturelle likheter og forskjeller mellom Norge og fremmedspråkets kulturer. Litteratur, kunst og musikk står sentralt i dette hovedområdet. I tillegg skal elevene gis et godt grunnlag for å kunne ta seg fram i land der språket snakkes og for å kunne møte mennesker fra forskjellige språkområder og kulturer.

- Det tredje hovedområdet er *kommunikativ kompetanse*. Dette innebærer at opplæringen skal fokusere på at elevene utvikler ferdigheter mht lytting, lesing, skriving, muntlig produksjon og samhandling.

I tillegg skal læreplanens 5 grunnleggende ferdigheter inngå i dette fagets opplæring slik som alle andre fag i skolen.

(et kort avsnitt om de grunnleggende ferdighetene, bl.a.

Digitale ferdigheter er nødvendig for at elever skal kunne fungere i en stadig mer digitalisert verden. Bruk av digitale ferdigheter er en forutsetning for livslang læring, spesielt i 2. fremmedspråk hvor tilgangen til målspråket og dets kulturer er begrenset. Digitale medier er en viktig del av barn og unges hverdag og skal inngå i læringsarbeidet. Bruk av digitale ferdigheter i det pedagogiske arbeidet i og på tvers av fag, vil gi elever fortrolighet og tillit til teknologien og dens muligheter, samt utvikle en bevissthet rundt sikker bruk av digitale medier.)

UTKAST

2. Fagets struktur og hovedområder

(Her en oversikt over de fire nivåene – tabell eller en annen, mer originell løsning (se for eksempel modellen fra Kunst og håndverk i tilbakemeldingen fra direktoratet))

Skal det fortsatt hete B- og C- språk? Kanskje vi skal beskrive antall timer totalt i året. Det opereres med det i stortingsmeldingen. 8 timers kurset kan variere lokalt.)

TRINN	HOVEDOMRÅDER		
2-4 timer	Språklæringskompetanse	Kommunikativ kompetanse A1	Interkulturell kompetanse
10. trinn 8 t. (B-språk)	Språklæringskompetanse	Kommunikativ kompetanse A2	Interkulturell kompetanse
Vg1 12 t. (B-språk), 4 t. (C-språk)	Språklæringskompetanse	Kommunikativ kompetanse A2-B1, A1	Interkulturell kompetanse
Vg2 16t. (B-språk), 8 t. (C-språk)	Språklæringskompetanse	Kommunikativ kompetanse B1, A2	Interkulturell kompetanse
Vg3 (påbygg.) 16t. (B-språk), 8 t. (C-språk)	Språklæringskompetanse	Kommunikativ kompetanse B1, A2	Interkulturell kompetanse

(En kort tekst om sammenhengen mellom disse, evt. vektning)

3. Kompetansemål i faget

Nivå A2: dette nivået tilsvarer følgende kurs:

10. trinn B-språk, VG2 C-språk, allmennfaglig påbygging

Språklæringskompetanse

Målet for opplæringen er at elevene skal kunne:

- observere likheter og ulikheter mellom morsmålet og andre fremmedspråk som eleven kan, og det nye fremmedspråket
- samtale om og beskrive arbeidet sitt med å lære det nye språket
- vurdere sin egen utvikling og sine sterke og svake sider som språkelev
- bruke ulike hjelpemidler (som for eksempel ordbøker, grammatiske oversikter, lærebøker og nettbaserte læremidler) på en hensiktsmessig måte
- vurdere og bruke ulike lyttestrategier ut fra situasjonen som språket brukes i, herunder kunne lytte etter hovedinnhold eller lytte etter viktige detaljer
- vurdere og bruke ulike lesestrategier, herunder skimming og skanning, ut fra teksttype og behov
- vurdere ulike hensiktsmessige strategier for å lære seg nye ord og uttrykk
- bruke IKT til innhenting av informasjon, til kommunikasjon (e-post) og til tekstbehandling
- gjøre egne valg av arbeidsmåter og læringsstrategier i språklæringen
- formulere egne læringsmål
- definere egne læringsbehov for å se hva hun/han trenger for å utvikle seg videre
- bruke ulike presentasjonsformer ved fremleggelse av individuelt arbeid eller gruppearbeid (tema- og prosjektarbeid)

Interkulturell kompetanse

Å være ung

Elevene skal kunne:

- vise at de har kunnskap om dagliglivet i målspråkområdet
- sammenligne deler av sitt eget liv med barn og unges liv i målspråkområdet
- vite om formelle og uformelle måter å kommunisere på

Å være turist

Elevene skal kunne:

- vise at de har kunnskap om tradisjoner, skikker og levemåter i målspråkområdet
- forstå og kunne spørre etter enkel informasjon på typiske turiststeder
- bestille på restaurant og kafe ut i fra en enkel meny
- gjøre enkle innkjøp
- spørre etter og forklare veien på en enkel måte
- kjenne til og bruke landets valuta

Historie, geografi, kultur og samfunnsforhold

Elevene skal kunne:

- vise at de har kunnskap om sentrale hendelser i målspråksområdets historie
- vise at de har kunnskap om målspråksområdets geografi og klima
- vise at de har kunnskap om noen få sentrale områder innenfor kultur; kunst, musikk, litteratur, drama
- vise at de har kunnskap om sport og fritidsaktiviteter i målspråksområdet
- vise at de har kunnskap om aktuelle hendelser og nyheter

Kommunikativ kompetanse

På dette nivået er det forventet at du skal kunne forstå setninger og vanlige uttrykk knyttet til de viktigste områdene i dagliglivet. Du skal kunne klare deg i enkle og rutinepregede samtalesituasjoner og du skal med enkle ord kunne beskrive deg selv og din bakgrunn, og uttrykke egne behov.

Mål 1 LYTTING

Du skal forstå uttrykk og de vanligste ordene knyttet til områder av umiddelbar personlig betydning. Du skal få tak i hovedinnholdet i enkle beskjeder, meldinger og enkle fortellinger.

Du skal forstå deler av innholdet i framstillinger om kjente emner.

MÅL 2 LESING

Du skal kunne lese og forstå svært enkle tekster. Du skal kunne finne opplysninger og hovedmomenter i informasjonsmaterieell av forskjellig slag.

Du skal kunne forstå ofte brukte og internasjonale ord i hverdagslig språk.

MÅL 3 MUNTLLIG SAMHANDLING

Du skal kunne delta i enkle og rutinepregede samtalsituasjoner som innebærer enkel og direkte utveksling av informasjon om kjente emner og aktiviteter. Du skal kunne starte en samtale og utveksle vanlige høflighetsfraser.

Du skal kunne uttale språkets lyder. Språket vil være preget av kommunikasjonsforstyrrelser, pauser, repetisjon og rettelser, men med en viss flyt

MÅL 4 MUNTLLIG PRODUKSJON

Du skal kunne bruke en rekke uttrykk og setninger for enkelt å beskrive deg selv og andre menneskers liv.

Du skal kunne bruke en del enkle strukturer tildels korrekt slik at du kan gjøre deg forstått.

MÅL 5 SKRIFTLIG PRODUKSJON

Du skal kunne skrive enkle tekster, brev og beskjeder.

Du skal kunne bruke enkle tekstbindere som " og", "men" og " fordi".

Nivå A2/B1 (Vg1 B-språk)

Språklæringskompetanse

Målet for opplæringen er at du skal kunne:

Interkulturell kompetanse

Målet for opplæringen er at du skal kunne:

Kommunikativ kompetanse

På dette nivået er det forventet at du skal kunne .....

Mål 1 LYTTING

MÅL 2 LESING

MÅL 3 MUNTLLIG SAMHANDLING

MÅL 4 MUNTLLIG PRODUKSJON

MÅL 5 SKRIFTLIG PRODUKSJON

Kommentar: Dette nivået er et mellomnivå (A2-B1) og vil få den samme formen/oppbyggingen som A2 og B1.

Nivå B1 dette nivået tilsvarer VG2 B-språk (dvs. 8 timer fra u-skole + 8 timer VG)

Språklæringskompetanse

Målet for opplæringen er at elevene skal kunne:

- observere likheter og ulikheter mellom morsmålet og andre fremmedspråk som eleven kan, og det nye fremmedspråket
- samtale om og beskrive arbeidet sitt med å lære det nye språket
- vurdere sin egen utvikling og sine sterke og svake sider som språkelev
- bruke ulike hjelpemidler (som for eksempel ordbøker, grammatiske oversikter, lærebøker og nettbaserte læremidler) på en hensiktsmessig måte
- vurdere og bruke ulike lyttestrategier ut fra situasjonen som språket brukes i, herunder kunne lytte etter hovedinnhold eller lytte etter viktige detaljer
- vurdere og bruke ulike lesestrategier, herunder skimming og skanning, ut fra teksttype og behov
- vurdere ulike hensiktsmessige strategier for hvordan han/hun best kan lære seg fremmedspråk
- bruke kunnskap om hvordan en kan arbeide med et produkt for å forbedre det
- bruke IKT til innhenting av informasjon, til kommunikasjon og til tekstbehandling
- gjøre egne valg av arbeidsmåter og læringsstrategier i språklæringen
- formulere egne læringsmål
- samtale om og vurdere lærestoff og arbeidsmåter i forhold til læringsmålene for faget
- definere egne læringsbehov for å se hva hun/han trenger for å utvikle seg videre
- bruke ulike presentasjonsformer ved fremleggelse av individuelt arbeid eller gruppearbeid (tema- og prosjektarbeid)

Interkulturell kompetanse

Å være ung

Elevene skal kunne:

- vise at de har god kunnskap om dagliglivet i målspråkområdet
- sammenligne sitt eget liv med barn og unges liv i målspråkområdet
- bruke formelle og uformelle måter å kommunisere på

Å være turist

Elevene skal kunne:

- vise at de har god kunnskap om tradisjoner, skikker og levemåter i målspråkområdet
- forstå og kunne spørre etter nødvendig informasjon på typiske turiststeder
- bestille på restaurant og kafe ut i fra en meny
- gjøre innkjøp
- spørre etter og forklare veien
- kjenne til og bruke landets valuta

Historie, geografi, kultur og samfunnsforhold

Elevene skal kunne:

- vise at de har kunnskap om sentrale hendelser i målspråksområdets historie

- vise at de har kunnskap om målspråksområdets geografi og klima
- vise at de har kunnskap om sentrale områder innenfor kultur; kunst, musikk, litteratur, drama
- vise at de har kunnskap om sport og fritidsaktiviteter i målspråksområdet
- vise at de har kunnskap om noen kjente personer innenfor samfunnslivet
- sammenligne kultur og samfunnsliv i sitt eget land med målspråksområdets
- vise at de har kunnskap om aktuelle hendelser og nyheter

Kommunikativ kompetanse

På dette nivået er det forventet at du skal kunne forstå hovedpunktene i klar tekst og tale om kjente emner.

Du skal kunne klare deg i de fleste situasjoner når du møter en som snakker målspråket. Du skal kunne skrive enkle sammenhengende tekster om kjente emner. Du skal kunne beskrive opplevelser, hendelser og ambisjoner, og kort begrunne eller forklare dine tanker.

MÅL 1 LYTTING

Du skal kunne forstå hovedinnholdet i mange aktuelle saker og emner du er spesielt interessert i eller kjenner godt til når det brukes klar, standard tale og snakkes relativt langsomt og tydelig i blant annet radio- og TV program.

Du skal kunne forstå og repetere hovedinnholdet i hva som er blitt sagt.

MÅL 2 LESING

Du skal kunne forstå tekster som har et språk preget av ofte brukte ord og uttrykk fra dagliglivet eller arbeidet ditt. Du skal kunne forstå tekster med beskrivelser av abstrakt og konkret art.

Du skal kunne bruke lesestrategier som er tilpasset oppgaven du står overfor.

MÅL 3 MUNTLLIG SAMHANDLING

Du skal kunne klare deg i de fleste situasjoner som oppstår når du må bruke målspråket. Du skal kunne delta i samtaler om kjente og aktuelle emner uten forberedelse.

Språket vil være til dels sammenhengende, men med noen kommunikasjonsforstyrrelser, pauser, rettelser og repetisjoner.

MÅL 4 MUNTLLIG PRODUKSJON

Du skal kunne gi en enkel sammenhengende framstilling av et emne. Du skal kort kunne forklare og begrunne dine meninger. Du skal kunne fortelle eller gjenfortelle en handling og beskrive dine reaksjoner.

Du skal kunne snakke uten kommunikasjonsforstyrrende aksent.

MÅL 5 SKRIFTLIG PRODUKSJON

Du skal kunne skrive en enkel sammenhengende tekst om kjente emner. Du skal kunne beskrive opplevelser og inntrykk og be om informasjon..

Du skal kunne forklare forhold med rimelig presisjon, bruke tekstbindere og flere setningstyper.

Nivå A1 (Vg1 C-språk) (ikke avsluttet)

Språklæringskompetanse

Målet for opplæringen er at elevene skal kunne:

Interkulturell kompetanse

Målet for opplæringen er at elevene skal kunne:

Kommunikativ kompetanse

Målet for opplæringen er at elevene skal kunne:

UTKAST

Oversikt over progresjon i kommunikativ kompetanse, A1 – B1:

A1	A2	B1
<p>På dette nivået er det forventet at du skal kunne forstå og bruke kjente, dagligdagse uttrykk og svært enkle setninger for å dekke dine behov for å uttrykke deg. Du skal kunne presentere deg selv og andre, og stille og svare på personlige spørsmål. Du skal kunne delta i en samtale på en enkel måte hvis samtalepartneren snakker langsomt og tydelig og er innstilt på å hjelpe deg.</p>	<p>På dette nivået er det forventet at du skal kunne forstå setninger og vanlige uttrykk knyttet til de viktigste områdene i dagliglivet. Du skal kunne klare deg i enkle og rutinepregede samtalesituasjoner og du skal med enkle ord kunne beskrive deg selv og din bakgrunn, og uttrykke egne behov.</p>	<p>På dette nivået er det forventet at du skal kunne forstå hovedpunktene i klar tekst og tale om kjente emner. Du skal kunne klare deg i de fleste situasjoner når du møter en som snakker målpråket. Du skal kunne skrive enkle sammenhengende tekster om kjente emner. Du skal kunne beskrive opplevelser, hendelser og ambisjoner, og kort begrunne eller forklare dine tanker.</p>
<p>MÅL 1 LYTTING</p> <p>Du skal forstå vanlige ord og ofte brukte uttrykk når noen snakker langsomt og tydelig til deg.</p> <p><i>Du skal kunne gjenkjenne språkets lydsystem</i></p>	<p>MÅL 1 LYTTING</p> <p>Du skal forstå uttrykk og de vanligste ordene knyttet til områder av umiddelbar personlig betydning. Du skal få tak i hovedinnholdet i enkle beskjeder, meldinger og enkle fortellinger.</p> <p><i>Du skal forstå deler av innholdet i framstillinger om kjente emner.</i></p>	<p>MÅL 1 LYTTING</p> <p>Du skal kunne forstå hovedinnholdet i mange aktuelle saker og emner du er spesielt interessert i eller kjenner godt til når det brukes klar, standard tale og snakkes relativt langsomt og tydelig i blant annet radio- og TV program.</p> <p><i>Du skal kunne forstå og repetere hovedinnholdet i hva som er blitt sagt.</i></p>
<p>MÅL 2 LESING</p> <p>Du skal forstå kjente navn, ord og svært enkle setninger.</p> <p><i>Du skal forstå språkets skriftsystem og bruke dine tidligere språkkunnskaper til å finne mening i uttrykk og enkle tekster.</i></p>	<p>MÅL 2 LESING</p> <p>Du skal kunne lese og forstå svært enkle tekster. Du skal kunne finne opplysninger og hovedmomenter i informasjonsmaterieell av forskjellig slag.</p> <p><i>Du skal kunne forstå ofte brukte og internasjonale ord i hverdagslig språk.</i></p>	<p>MÅL 2 LESING</p> <p>Du skal kunne forstå tekster som har et språk preget av ofte brukte ord og uttrykk fra dagliglivet eller arbeidet ditt. Du skal kunne forstå tekster med beskrivelser av abstrakt og konkret art.</p> <p><i>Du skal kunne bruke lesestrategier som er tilpasset oppgaven du står overfor.</i></p>
<p>MÅL 3 INTERAKSJON</p> <p>Du skal kunne delta i en enkel samtale hvis samtalepartneren er villig til å gjenta, omformulere, snakke langsomt og hjelpe deg med å formulere deg. Du skal kunne stille og svare på enkle spørsmål. <i>Språket ditt vil være preget av pauser, gjentakelser og rettelser.</i></p>	<p>MÅL 3 INTERAKSJON</p> <p>Du skal kunne delta i enkle og rutinepregede samtalsituasjoner som innebærer enkel og direkte utveksling av informasjon om kjente emner og aktiviteter. Du skal kunne starte en samtale og utveksle vanlige høflighetsfraser. <i>Du skal kunne uttale språkets lyder. Språket vil være preget av kommunikasjonsforstyrrelser, pauser, repetisjon og rettelser, men med en viss flyt.</i></p>	<p>MÅL 3 INTERAKSJON</p> <p>Du skal kunne klare deg i de fleste situasjoner som oppstår når du må bruke målpråket. Du skal kunne delta i samtaler om kjente og aktuelle emner uten forberedelse. <i>Språket vil være til dels sammenhengende, men med noen kommunikasjonsforstyrrelser, pauser, rettelser og repetisjoner.</i></p>
<p>MÅL 4 MUNTLLIG PRODUKSJON</p> <p>Du skal kunne bruke enkle uttrykk og setninger for å meddele noe til andre. <i>Du skal lære noen enkle setningsmønstre svært godt, slik at du kan fortelle om ting du har kunnskap ml.</i></p>	<p>MÅL 4 MUNTLLIG PRODUKSJON</p> <p>Du skal kunne bruke en rekke uttrykk og setninger for enkelt å beskrive deg selv og andre menneskers liv.</p> <p><i>Du skal kunne bruke en del enkle strukturer tildels korrekt slik at du kan gjøre deg forstått.</i></p>	<p>MÅL 4 MUNTLLIG PRODUKSJON</p> <p>Du skal kunne gi en enkel sammenhengende framstilling av et emne. Du skal kort kunne forklare og begrunne dine meninger. Du skal kunne fortelle eller gjenfortelle en handling og beskrive dine reaksjoner. <i>Du skal kunne snakke uten kommunikasjonsforstyrrende aksent.</i></p>
<p>MÅL 5 SKRIFTLIG PRODUKSJON</p> <p>Du skal kunne skrive svært enkle uttrykk og korte tekster, og fylle ut skjema med personlige opplysninger. <i>Du skal kunne sette sammen ord og grupper av ord til setninger ved hjelp av noen enkle grammatiske strukturer og bruke bindeord som "og" eller "men" for å skrive om ting du har kunnskap om.</i></p>	<p>MÅL 5 SKRIFTLIG PRODUKSJON</p> <p>Du skal kunne skrive enkle tekster, brev og beskjeder.</p> <p><i>Du skal kunne bruke enkle tekstbindere som "og", "men" og "fordi".</i></p>	<p>MÅL 5 SKRIFTLIG PRODUKSJON</p> <p>Du skal kunne skrive en enkel sammenhengende tekst om kjente emner. Du skal kunne beskrive opplevelser og inntrykk og be om informasjon..</p> <p><i>Du skal kunne forklare forhold med rimelig presisjon, bruke tekstbindere og flere setningstyper.</i></p>

Engelsk

1. Engelsk - formål med faget.

Et skolefag er en representasjon av et kunnskapsområde eksisterer i en mer sammensatt og krevende form utenfor skolen. Skolefaget må derfor plasseres i en større samfunnsmessig sammenheng, og samtidig med et perspektiv på individuelle muligheter. Opplæringen i faget skal fange opp slike overordnede hensyn og intensjoner.

Samfunnsperspektiv

I dag lærer nesten 1,5 milliarder mennesker engelsk, enten som førstespråk, andrespråk eller som fremmedspråk. Dette betyr at engelsk må betraktes som en internasjonal ressurs for kommunikasjon. Språket er ikke løsrevet fra sine anglo-amerikanske røtter, men den historiske dimensjonen overskygges av det utall av varianter, konvensjoner, registre og uttrykk som vokser fram. På visse områder er engelsk svært dominerende, f.eks innenfor forskning, finans, turisme og medier. Engelsk dominerer også nettbaserte kommunikasjonsformer, både når det gjelder antall språkbrukere og tilgjengelige ressurser. Elever i skolefaget engelsk må derfor forberedes på å delta i en slik verden. På den ene siden krever situasjonen at de utvikler et rikt språklig repertoar og en forståelse for at engelsk kommer til uttrykk på forskjellige måter avhengige av den kulturelle konteksten språket brukes i. På den andre siden betyr det at engelsk blir et svært viktig dannelsesfag, der deltakelse i mange ulike språkpraksiser henger sammen med personlig vekst og utvikling. Begge deler er gjensidig konstituerende for en kompetanse som skal forberede mennesker på å leve, lære og arbeide i det 21. århundre. Slik blir engelsk et kulturelt verktøy som hjelper oss i både sosialisering- og endringsprosesser.

Individrettet perspektiv

I dag lærer unge mennesker engelsk gjennom både utdanningsforløp og gjennom fritidsbeskjeftigelser. Mulighetene for å bruke engelsk i mange ulike sammenhenger er større enn noen gang. I dette ligger det at engelskfaget i utgangspunktet har svært store muligheter for tilpasset opplæring. Både gjennom tilgjengelige ressurser, ulike kommunikasjonsformer og ulike kontekster kan elever møte og delta i kommunikasjon på engelsk ut fra sine egne forutsetninger. Gjennom digitale nettverk kan de møte andre språkbrukere på alle nivåer, og slik oppstår muligheter for både individuelle uttrykk og ulike samhandlingsmønstre. Mulighetene for tilpasset opplæring må også ses i et livslangt perspektiv. Med den posisjonen engelsk har, vil det være naturlig å knytte individuell utvikling til stadig mer avansert deltakelse i engelskspråklige praksiser. Sentralt i en slik utvikling står estetiske dimensjoner som finnes i den rikholdige engelskspråklige skjønnlitteraturen.

Retning for opplæringen i faget

Fire kjerneområder danner retningen for opplæringen i faget:

- Språklæringskompetanse for å stimulere til livslang læring ut fra egne forutsetninger
- Kommunikativ kompetanse for å kunne delta i ulike engelskspråklige praksiser etter situasjon og sammenheng
- Tverrkulturell kompetanse for å kunne bruke språket ut fra både dets historiske anglo-amerikanske forankring og samtidige internasjonale nedslagsfelt
- Opplevelse av og innsikt i skjønnlitteratur som kilde til personlig vekst og utvikling av evnen til å forstå litteratur som estetisk uttrykk for hvordan ulike kulturer, samfunn og individer opplever sin plass i verden

2. Fagets struktur og hovedområder

(Foreløpig beskrivelse – med nøkkelbegrep - av progresjon. Dette må jobbes videre med)

TRINN	HOVEDOMRÅDER			
	Språklæringskompetanse	Kommunikativ kompetanse	Interkulturell kompetanse	Litteratur
2. årstrinn	Å bli bevisst det engelske språket	mot A1 første skritt	Barn i andre land Tall på engelsk	Gleden av å møte engelske tekster, flere medier
4. årstrinn	Å forstå litt om det å lære språk Å våge å ta språket i bruk	A1-A2 underveis	Dagliglivet i engelsktalende og andre land Engelsk i regneferdigheter	Gleden av å arbeide med enkelte engelske tekster, flere medier Egen produksjon
7. årstrinn	Å beskrive din egen språklæring selvhjelp	A2-B1 mot selvstendighet	Kultur i eget og andre land Engelsk som kontaktspråk Engelsk i regneferdigheter	Gleden av å arbeide med kortere og lengre engelske tekster, flere medier Egen produksjon
10. årstrinn	Mot kontroll	B1-B2 selvstendighet	Samfunnsforhold i den engelsktalende verden Engelsk som internasjonalt språk Engelsk i regneferdigheter	Glede og utbytte av engelskspråklig litteratur fra ulike deler av verden, fra ulike epoker, flere medier Egen produksjon
VG1	Kontroll	B2+ mot beherskelse	Samfunnsforhold og aktuelle emner i andre deler av verden Engelsk språkhistorie CLIL Engelsk som medium for andre fagstudier	Glede og utbytte av engelskspråklig litteratur fra ulike deler av verden, fra ulike epoker, samt klassisk litteratur, flere medier Egen produksjon

3. Kompetansemål i faget

Slutten av 2. klasse

Språklæringskompetanse

Målet er at du skal kunne:

- samtale om hva det betyr å lære et fremmedspråk – om hva du kan lære på skolen og hva du kan lære utenfor skolen
- samtale om hva du selv kan gjøre for å lære deg engelsk
- bringe engelsk språk/språkmateriale fra omverdenen inn i skolen
- utforske språket gjennom flere sanser.

Litteratur

Målet er at du skal:

- Kunne ha glede av å møte engelsk gjennom korte tekster, f. eks. sang og regler, med lyd og bilder i ulike medier, og gjennom ulike sanser.
- Bruke det du har opplevd, til selv å lage enkle arbeider.

Interkulturell kompetanse

Målet er at du skal

- Ha fått kjennskap til dagliglivet til barn i den engelsktalende verden.
- Kjenne til enkle, klare forskjeller og likheter mellom barns levemåter i Norge og i andre land.
- Kjenne tallene på engelsk

Kommunikativ kompetanse

Målet er at du skal være godt på vei til A1 (se nivåene på Rammeverket). Du kan altså bruke en del engelske ord og uttrykk som gjelder deg selv, og ting og personer du er godt kjent med.

Dette betyr at du skal kunne:

SAMTALE

Hilse på folk og stille og svare på noen enkle spørsmål, gjerne med hjelp.

LYTTE

Forstå en del ord og uttrykk, og mesteparten av korte, tydelige biter av engelsk, som f eks, rim, sang eller enkle instruksjoner, som du har blitt vant til å høre i eller utenfor skolen

SNAKKE

Si navn på en del ting, og bli med i aktiviteter som f. eks. sang eller spill, hvis de inneholder ord og uttrykk du har øvd på.

LESE

Lese og forstå en del ord og uttrykk som du har lært i eller utenfor skolen f eks på plakater, dataspill og i beskjeder, eller som du kan gjette, f eks med hjelp av bilder.

SKRIVE

Forsøke å skrive ord og uttrykk du kjenner godt, f eks i hilsener eller beskjeder, gjerne knyttet til illustrasjoner og bruk av datamaskin.

Slutten av 4. klasse***Språklæringskompetanse***

Målet er at du – i tillegg til tidligere ferdigheter - skal kunne:

- ha en forståelse for betydningen av engelsk som et verdensspråk – et internasjonalt språk
- samtale om hvordan du kan lære deg nye ord og setninger – både på skolen og utenfor skolen
- lære deg til å gjette betydningen av ord og uttrykk ut fra sammenhengen for å forstå lytte- og lesetekster – både på skolen og utenfor skolen
- ha mot til og bli vant til å ta språket i bruk – både muntlig og skriftlig
- bruke enkle ordbøker
- ta i bruk enkle digitale verktøy i læringsarbeidet ditt
- kunne utnytte par- og gruppearbeid til din egen språklæring
- gi uttrykk for/si hva du kan gjøre med språket – I can ...
- bruke det engelske språket som redskap i deler av språkopplæringen din

Litteratur

Målet er at du skal:

- Kunne ha glede av både kortere og lengre enkle tekster, f. eks. rim og eventy, presentert gjennom ulike media.
- Kunne klare å produsere egne arbeider på ditt nivå, ut fra den opplevelsen og kunnskapen du har fått gjennom litteraturen, og de tankene og ideene lesingen og lyttingen har gitt deg.

Interkulturell kompetanse

Det er et mål at du skal:

- Ha kunnskap om daglig-/familieliv og skole-/fritids aktiviteter, vite noe om levesett, tradisjoner og skikker i engelsktalende land.
- Ha fått kjennskap til engelske eventyr/fortellinger og annen litteratur gjennom ulike media
- Kan bruke tall til å angi mengder og størrelser og gjøre enkle regnestykker som f.eks. pluss og minus. Kan beskrive enkle figurer.

Kommunikativ kompetanse

Målet er at du skal være et sted på vei fra A1 til A2 (se nivåene på Rammeverket).

Det vil si å kjenne til ord og uttrykk slik at du kan forstå flere dagligdagse emner, så lenge de blir presentert i vanlige ord og uttrykk. Du har en viss kjennskap til hvordan engelsk uttales og staves. Du kan si og skrive en del ord, uttrykk og enkle setninger om disse emnene.

Ettersom du nærmer deg A2, vil du også kunne sette sammen en rekke enkle setninger.

Dette betyr at du skal kunne:

SAMTALE

Delta i enkle samtaler som handler om emner du kjenner godt, så lenge det blir brukt en god del uttrykk som du er vant til.

Vise høflighet i samtalen, og la den andre personen få vite hvis du har problemer med å forstå, eller med å få sagt det du vil.

LYTTE

Forstå mesteparten av litt lengre fremstillinger eller samtaler på engelsk, f. eks. i sang, eller fortellinger, særlig hvis du kjenner stoffet fra før eller får hjelp fra f.eks. billedmedia.

SNAKKE

Uttale og bruke ord og uttrykk som hører til emner du kjenner godt.

LESE

Finne og forstå de viktigste ord i enkle personlige beskjeder som f. eks. invitasjon eller postkort. Kunne følge enkle engelske tekster på Internett.

Forstå hovedinnholdet i litt lengre tekster, f. eks. enkle beskrivelser, fortellinger, eller dikt, særlig hvis du kjenner stoffet fra før eller får hjelp, f. eks fra bilder.

SKRIVE

Skrive navn på ting du er godt kjent med og bruke dem i meget enkle setninger eller spørsmål, evt. med hjelp.

Gjøre et forsøk på å skrive, på egen hånd, korte, enkle tekster som forteller litt om ting du kjenner til, f. eks i postkort eller dagbok. Bruke tekstbehandler og elektronisk post til hjelp i skrivingen.

UTKAST

Slutten av 7. klasse

Språklæringskompetanse

Målet er at du – i tillegg til tidligere ferdigheter - skal kunne:

- gjøre selvstendig bruk av ulike hjelpemidler (f.eks. lærebøker, ordbøker, nettbaserte læremidler)
- bruke enkle kommunikasjonsstrategier bl.a. kroppsspråk og mimikk, be om hjelp til å forstå og til å uttrykke deg slik at du blir forstått
- bruke ulike lesestrategier, bl.a. skumlesing og nærlesing, når du skal få oversikt over lange tekster eller du leter etter bestemte opplysninger i en tekst.
- bruke ulike digitale hjelpemidler til informasjonssøk og kommunikasjon
- beskrive ditt eget arbeid med språket - dine egne språklæringsstrategier
- beskrive språkets form og struktur ved hjelp av sentrale begreper /kjenne til et ”språk om språket”
- benytte det engelske språket i mesteparten av språkopplæringen din/når du arbeider med språklæringen din
- se hvordan de formelle sidene ved språket understøtter den kommunikative siden
- dra nytte av lærerens vurdering
- se egne sterke og svake sider som språkelev – I can ...

Litteratur

Målet er at du skal:

- Kunne ha glede av både kortere og lengre tekster, f. eks. fortellinger og dikt, gjerne skrevet på enkel engelsk, presentert gjennom ulike media.
- Kunne klare å produsere egne arbeider på ditt nivå, ut fra den opplevelsen og kunnskapen du har fått gjennom litteraturen, og de tankene og ideene lesingen og lyttingen har gitt deg.

Interkulturell kompetanse:

Det er et mål at du skal:

- Ha kunnskap om dagliglivet, skole, hobbyer, fritidsaktiviteter til barn og unge i den engelsktalende verden.
- Kunne fortelle om ditt eget land, om ulike landsdeler og om ulike kulturer, bl.a. den samiske, til andre.
- Kunne bruke engelsk til aktivt å knytte kontakter med barn/unge i andre land.
- Kunne utføre regneoperasjoner med de fire regneartene knyttet til oppgaver som for eksempel å bestille billetter, reservere plass, planlegge felles utflukter, og gjøre innkjøp. Kunne bruke begreper fra matematikken til å beskrive situasjoner og omgivelser, gjøre overslag og vurdere mengder, størrelser og forhold.

Kommunikativ kompetanse

Målet er at du skal være et sted på vei fra A2 til B1 (se nivåene på Rammeverket), selv om skriving og snakking kan være på et litt lavere nivå enn de øvrige ferdigheter (lytting og lesing).

Det vil si at du behersker engelske ord og uttrykk slik at du kan forstå hovedinnholdet i skriftlige og muntlige tekster om de fleste emner du har kjennskap til. Du har kjennskap til de mest grunnleggende mønstre innenfor uttale, intonasjon, rettskrivning og grammatikk. Du kan si litt og skrive korte tekster om kjente emner, ved bruk en rekke enkle setninger i sammenheng.

Når du nærmer deg B1 vil du kunne snakke i lengre perioder og skrive lengre tekster som gir uttrykk for det du mener.

Dette betyr at du skal kunne:

SAMTALE

Delta i dagligdagse samtaler, så lenge den andre personen er samarbeidsvillig, f. eks ved å bruke kroppsspråk. Du kan hjelpe deg selv fram til forståelse, f. eks. ved å be om gjentakelse eller oppklaring, og du kan bruke de mest vanlige høflighetsuttrykk.

LYTTE

Følge med i lengre dagligdagse fremstillinger, som f. eks fortellinger, eller dialoger mellom andre.

SNAKKE

Uttrykke meninger på en forståelig måte, f. eks det du liker og misliker. Gi beskrivelser, f. eks av personer, steder og ting du pleier å gjøre. Kan gi enkle presentasjoner, gjerne med støtte av digitale presentasjonsverktøy.

LESE

Lese og forstå det vesentlige i tekster som for det meste består av hyppig brukte ord og uttrykk, innenfor personlig kommunikasjon, sakprosa og skjønnlitteratur, gjerne med støtte av lyd eller illustrasjoner.

Finne fram til informasjon du leter etter i tekster som har en struktur du er kjent med, f. eks reiseplaner eller sportsrapporter. Finne fram til informasjon du trenger ved å bruke Internett eller elektroniske oppslagsverk.

SKRIVE

Skrive korte enkle tekster av genrer som du er fortrolig med, innenfor personlig kommunikasjon (f. eks. brev), sakprosa og skjønnlitteratur. Kan bruke elektroniske nettverk til å skrive og sende e-post og delta i diskusjoner eller chat. Kan bruke elektroniske ordbøker og rettskrivningshjelp.

Gjøre et forsøk på å skrive lengre tekster, som beskrivelser og fortellinger om ting som har skjedd.

Slutten av 10. klasse***Språklæringskompetanse***

Målet er at du – i tillegg til tidligere ferdigheter - skal kunne:

- ha utviklet mot/trygghet til å tolke litterære tekster
- utvikle kreative og kritiske holdninger til ulike kilder
- bruke mer avanserte kommunikasjonsstrategier for å holde en samtale i gang – omformuler/forklare med andre ord, bruke mer avansert kroppsspråk
- velge lesestrategier i forhold til teksttype – løpende tekst, tabeller etc.
- velge lyttestrategier i forhold til en situasjon – lytte etter hovedinnhold og lytte etter vesentlige detaljer
- bruke digitale hjelpemidler både til informasjonssøk og kommunikasjon
- bruke grunnleggende begreper og terminologi som gjelder språkets form og struktur f.eks. i forhold til ulike sjangre
- holde deg til det engelske språket i språkopplæringen din/i språkopplæringskontekst
- vurdere eget arbeid
- beskrive eget nivå – can do ...
- definere egne læringsbehov – se hva du trenger for å utvikle deg videre
- sette egne læringsmål

Litteratur

Målet er at du skal:

- Kunne ha glede av å arbeide med engelskspråklig litteratur fra ulike deler av verden, fra ulike epoker, av film, lydbøker, m.m., visuelle uttrykk og musikk.
- Kunne bruke den forståelsen og innsikten du har fått gjennom litteraturen, til å utvikle din egen kreativitet med tanke på å produsere arbeider selv.

Interkulturell kompetanse

Det er et mål at du skal:

- Kunne bruke faglig informasjon fra ulike media til å forstå dagligliv og samfunnsforhold i den engelsktalende verden.
- Kunne være trygg nok til å ha kontakt med enkeltpersoner og miljøer utenfor ditt eget land.
- Kjenne til og ha lært om mellommenneskelige forhold, om minoritetsproblematikk, f.eks. urfolks rettigheter, og om internasjonalt samarbeid.
- Ha fått forståelse for utviklingen av engelsk, og betydningen av språket som et stadig viktigere globalt kommunikasjonsmiddel.
- Kunne uttrykke enkle beregninger og gjøre rede for forhold mellom målbare størrelser i dagligdagse sammenhenger. Kunne forstå og gi uttrykk for vanlige statistiske begreper og forhold. Kunne tolke og beskrive grafisk representasjon av tall og andre data.

Kommunikativ kompetanse

Målet er at du skal være et sted på vei fra B1 til B2 (se nivåene på Rammeverket), selv om skrivning og snakking kan være på et litt lavere nivå enn de øvrige ferdigheter (lytting og lesing).

Det vil si at du er kjent med de ordene og uttryksmåtene som er mest brukt i forbindelse med emner du kjenner til, og har oversikt over språkets grunnleggende grammatiske og tekstuelle strukturer. Du kan, gjerne med hjelp av oppslagsverk og digitale hjelpemidler, forstå mesteparten av det du ønsker eller trenger å lese og lytte til, særlig om et dagligdags språk blir brukt. Du kan uttrykke deg på en tilstrekkelig måte, skriftlig og muntlig, om de fleste kjente emner, med en del flyt og sammenheng. Du kan bruke varierte og komplekse setningstyper, og binde disse sammen, f. eks. med ord som *however* eller *after all*. Feil vil forekomme, men disse vil sjelden forstyrre meningen.

Ettersom du nærmer deg B2, vil du være i stand til å forstå tekster skrevet eller talt på et ganske komplisert språk, og å produsere sammenhengende skrivning og tale, med få feil, og å velge ord og uttrykk som passer konteksten og genren.

Dette betyr at du skal kunne:

SAMTALE

Delta i de fleste samtaler om emner som er dagligdags eller av felles interesse. Du kan nokså lett identifisere og oppklare evt. misforståelser, og kan aktivt bidra til å holde samtalen gående. Du kan justere språket etter situasjonen til en viss grad.

LYTTE

Følge med når flere snakker med eller rundt deg, og forstå hovedinnholdet av lengre tekster, f. eks på radio eller i presentasjoner, så lenge temaene er kjente.

SNAKKE

Uttrykke deg ganske fritt og forståelig om både personlige og samfunnsmessige emner, og om erfaringer, holdninger, følelser og drøfting av synspunkter. Du kan snakke sammenhengende i lengre perioder, selv om talen blir en del avbrutt med pauser og rettelser.

Gi forberedte innlegg om kjente emner, både av personlig interesse og om emner både fra engelskfaget og andre skolefag. Du kan gi sammenhengende presentasjoner på engelsk med hjelp av multimedia.

LESE

Lese og forstå, på en selvstendig og relevant måte, hovedinnholdet i tekster fra en lang rekke genrer. Finne og forstå nettbasert informasjon på en selvstendig og kritisk måte.

Lese og bruke stoff fra kilder som grunnlag for selvstendige og egenproduserte tekster.

SKRIVE

Uttrykke deg skriftlig ganske fritt og forståelig om både personlige og samfunnsmessige emner. Du kan strukturere tekstene og uttrykke deg på en måte som viser kjennskap til en rekke teksttyper og genrer. Du kan bruke digital teknologi til å lage multimediapresentasjoner eller nettsider på engelsk.

Slutten av VG1

Språklæringskompetanse

Målet er at du – i tillegg til tidligere ferdigheter – skal kunne:

- bruke et bredt utvalg av hjelpemidler for å fremme videre språkutvikling
- bruke hensiktsmessige lese- og lyttestrategier
- beherske avansert tekstbehandling
- bruke relevant terminologi for å beskrive språkets form og struktur
- ha forståelse for korrekt språkregister i forhold til valgt sjanger og kontekst/situasjon – både muntlig og skriftlig
- bruke digitale hjelpemidler (korpus) for å finne ut hvordan ord og uttrykk brukes i kontekst
- gjøre valg som er nyttige for egen videre språklæring

Litteratur

Målet er at du skal:

- Kunne lese med utbytte og ha glede av engelskspråklige litterære tekster fra ulike deler av verden og fra ulike epoker, av film, lydbøker m.m.
- Kunne ha utbytte av et bredt utvalg av klassisk litteratur fra ulike epoker, av moderne og samtidslitteratur.
- Kunne bruke litterære tekster som basis for din egen refleksjon og produksjon.

Interkulturell kompetanse

Målet er at du skal

- Kunne følge med daglig i det internasjonale nyhetsbildet i ulike media.
- Kjenne til engelsk språkhistorie og språkets posisjon i en verden i stadig utvikling.
- Ha fått utviklet kompetansen til å samhandle med mennesker fra andre kulturer på ulike arenaer.

CLIL: (å bruke engelsk språk i egne studier)

- Kunne tilegne deg kunnskaper om andre fag på engelsk, gjennom ulike media.
- Kunne gi en skriftlig og muntlig presentasjon på engelsk av emner innen andre fagområder.
- Ha fått en kulturell og faglig plattform for videre studier og arbeid i utlandet.
- Kunne formidle mer komplekse beregninger knyttet til andre fag (f.eks matematikk, naturfag, samfunnsfag, estetiske fag). Kunne bruke et fagpreget begrepsapparat i aktiviteter som krever regneferdigheter. Kunne uttrykke mer komplekse sammenhenger, variasjoner, sannsynlighet og årsaksforhold.

Kommunikativ kompetanse

Målet er at du har nådd B2 i skrivning og tale, og er litt i overkant av B2 i de øvrige ferdigheter (lytting og lesing).

Det vil si at du har god kontroll over språkets grunnleggende strukturer, både på ord- og setningsnivå, og at du behersker et godt utvalg av ord og uttryksmåter som passer til den situasjonen du er i. Du kan, evt med hjelp av ordbok, forstå mesteparten av muntlige og skriftlige tekster, selv om det brukes et språk eller en struktur som du vanligvis ikke møter.

Du kan uttrykke deg om en lang rekke emner, muntlig og skriftlig, på en måte som er passende for konteksten/genren, med god flyt og sammenheng, og med få kommunikasjonsforstyrrende feil. Du kan bruke komplekse setninger, og binde dem sammen på en variert måte. Avvik vil forekomme av og til, men disse vil du vanligvis være i stand til å identifisere og rette på selv. Du skal kunne finne fram til relevante digitale hjelpemidler som understøtter læreprosessen

Dette betyr at du skal kunne:

SAMTALE

Delta i de fleste samtaler uten særlig anstrengelse, selv om emnene er abstrakte, slik at det sjelden oppstår misforståelser. Du kan starte, avslutte og holde en samtale gående og gi signal når du skal ta ordet eller gi det til andre, eller skifte emne.

LYTTE

Vanligvis følge alt som blir sagt i samtale eller lengre tekster, som foredrag, om relativt kjente emner. Du kan identifisere holdningen til den som snakker (f. eks. irritasjon), og kan forstå mye av det som blir sagt når andre snakker rundt deg, selv i forholdsvis bråkete omgivelser.

SNAKKE

Uttrykke deg fritt, variert og med god flyt, om personlige, faglige og samfunnsmessige emner. Du kan underbygge dine synspunkter og få fram din holdning. Du kan velge uttryksmåte som egner seg for situasjonen.

Du kan gi en presentasjon om et emne du har undersøkt, bl.a. fra andre skolefag og aktuelle temaer, uten å holde deg helt fast til en plan.

LESE

Forstå de fleste tekster, faglige, aktuelle eller litterære, så lenge disse ikke er preget av et språk som er spesifikt for et lite kjent emne.

Lese på en kritisk måte stoff fra flere kilder, for å vurdere hva som egner seg å bruke som grunnlag for egenproduserte og selvstendige tekster. Kan vurdere kildekritiske og juridiske problemstillinger.

SKRIVE

Skrive klare og detaljerte tekster om personlige, faglige, samfunnsmessige litterære temaer. Du kan lage ganske fargerike beskrivelser og fortellinger, underbygge dine synspunkter og får fram dine holdninger.

Videreformidle stoff fra andre kilder og medier og velge språkform og struktur som er passende for en rekke teksttyper og genrer. Kan produsere selvstendig hypertextlig og multimodalt innhold for de fleste sammenhenger.

Kroppsøving

Kap. 1 Formål med faget

Mennesket er skapt for bevegelse. Vi sanser, opplever, lærer og skaper gjennom kroppen. Å tøyne egne grenser for hva en kan gjøre, utforske, skape og oppleve mestring gjennom bevegelse gir positive opplevelser og glede her og nå. Dette har en verdi i seg selv og er fagets kjerne.

Kroppsøving er et praktisk allmenndannende fag der fysisk aktivitet er det sentrale. Samvær, samarbeid, medbestemmelse, frihet og egenaktivitet er knyttet til aktivitetene og har en grunnleggende betydning for elevenes sosiale utvikling. Fysisk aktivitet gir elever mulighet for estetiske opplevelser, mulighet til å skape og uttrykke seg med kropp og bevegelser. Faget gir også elevene mulighet til å hjelpe andre, utvikle empati og toleranse, reflektere over og debattere etiske problemstillinger og bli kjent med egen og andre kulturers tradisjoner. Elevene har ulike interessefelt og sterke sider for de har ulike læreforutsetning, ulike kulturbakgrunn og kjønn. Gjennom kroppsøving kan interessefeltene utvides. Grunnlaget for gode vaner og et positivt kroppsbilde legges tidlig. Argumentene er sterke og forskningen entydig når det gjelder den fysiske aktivitetens betydning for å fremme helse.

Skolefaget kroppsøving har det faglige ansvar for elevenes bevegelsesaktivitet på skolen og faget skal arbeide for følgende formål;

- alle elever skal gjennom utfoldelse og utprøving få mulighet til å oppleve i bevegelse; glede, utfordring, spenning, mestring og trivsel
- alle elever skal gjennom samhandling og samarbeid vise respekt og toleranse for andre
- alle elever skal få kjennskap til og utvikle kompetanse i lek, dans, idrett, friluftsliv og annen fysisk aktivitet. Ferdigheter i svømming og livredning står i en særstilling.
- alle elever skal få mulighet til å øve og lære bevegelser og kjenne at kroppen må brukes og belastes for at den skal bli sterkere, mer utholdende og bevegelig
- alle elever skal få mulighet til opplevelser gjennom å skape, utøve, vise og vurdere bevegelsesuttrykk
- alle elever skal gis mulighet til å danne et positivt kroppsbilde og selvbilde
- alle elever skal kunne anvende kompetanse for en varig fysisk aktiv livsstil for å fremme glede, trivsel og egen helse

For at elevene skal utvikle en varig fysisk aktiv livsstil kreves det en positiv holdning til og motivasjon for å være i fysisk aktivitet. En

forutsetning for at skolen skal bidra til dette er at hver enkelt elev opplever kroppsøving og egenaktivisering i friminutt i spennende bevegelsesmiljø, som lystbetont og meningsfullt. Her spiller læreren en helt sentral rolle som tilrettelegger, modell og leder. Kroppsøvingslærerenes faglige og pedagogiske kompetanse vil være avgjørende for fagets kvalitet.

Kroppsøvingsfagets egenart er fysisk aktivitet og dette må være fokus. Teoretisk kunnskap skal i størst mulig grad integreres i den praktiske aktiviteten. Faget skal være inkluderende og opplæringen skal tilrettelegges og bygge videre på elevenes ulike forutsetninger. Elever må få rikelig med tid, gode fysiske miljøer både ute og inne, for å utforske og tøyne egne grenser. Undervisningen må være metodisk variert, dialogisk preget og gi rom for valg av innhold. Elevene må læres opp til å bevare nysgjerrigheten, tenke muligheter og selv leke, søke kunnskap, skape uttrykk, løsninger og forståelse. Det er viktig å ha en lekende tilnærming til faget gjennom hele skoleløpet. Kroppsøving er et kulturfag og elever må mestre noen aktiviteter innen vår felles kulturarv. Aktiviteter i og opphold i natur og leirskole, skal det gis plass til. Elevene må få utøve sine aktiviteter hvis det er mulig, og de må få vise hva de kan. Anerkjennelse for ulike interesser, valg og prestasjoner er identitetsdannende og må vektlegges. Dette gir utvikling for alle uansett forutsetninger. Faget må være framtidsrettet og kunne gi plass for nye aktiviteter og ny kunnskap og dagens problemstillinger må debatteres. Vi har mange elever fra andre kulturer med en annerledes bevegelseskultur. Undervisningen må også tilpasses dette.

Kap. 2 Hovedområder i faget

<i>Trinn</i>	<i>Hovedområder</i>	
13	SELVSTENDIG EGENTRENING	EGENTRENING I VALGFRI AKTIVITET
	Valgfri fellesaktiviteter	
	----- KUNNSKAP OG FORSTÅELSE	
12	LOKALE VALG; friluftsliv, dans idrett annen fysisk aktivitet	EGENTRENING SELVVALGT - fysisk form - selvvalgt aktivitet
	FYSISK AKTIVITET OG KUNNSKAP	

11	IDRETT	FRILUFTSLIV	DANS
	FYSISK AKTIVITET OG KUNNSKAP		
8-10	IDRETT	FRILUFTSLIV	DANS
	FYSISK AKTIVITET		
5-7	IDRETTSLEK	Nærmiljøfriluftsliv	DANS
	FYSISK AKTIVITET		
1-4	LEK OG GRUNN- LEGGENDE BEVEGELSER	LEK OG AKTIVITETER I NATUR	LEK OG DANS

På trinn 1-4 skal ekte lek og leker dominere, elevene skal automatisere de grunnleggende bevegelsene og få mye tid til sansemotorikk.

På trinn 5-7 skal elevene fortsatt få tid til selvstyrt lek, utforskning og eksperimentering, men nå blir det mer voksenstyring og læring av idrettslek, spill, danser og aktivitet i natur

På trinn 8-10 skal elever lære og få erfaring med ulike idretter, danser og friluftsliv og selvvalgt aktiviteter. Det skal brukes tid til skapende aktiviteter, samarbeid og kunnskap om trening og mosjon knyttet til de tre områdene.

På trinn 11 videreføres det selvstendige arbeidet med å skaffe seg kunnskap og å trene seg selv mot bedre prestasjoner og fysisk form ut fra nivå. Også her får selvvalgte aktiviteter en plass i tillegg til de tre hovedområdene.

På 12. trinn skal skoler eller elever selv velge aktivitetsområder innen idrett, dans, friluftsliv eller annen fysisk aktivitet og selv lage og jobbe med kompetansemål for aktiviteten(e). I tillegg vektlegges egentrening for å bedre fysisk form og egne ferdigheter i sin spesialaktivitet som kan presenteres ved hjelp av IKT.

Trinn 13 blir det mest selvstendige, her er det ferdighetstrening på egne aktivitetsområder og de skal ha forståelse av egentrening og kunne gjennomføre og vurdere denne.

Kap. 3 Grunnleggende ferdigheter

	Regning	Skriftlig	Muntlig	Lesing	Digital
13	Registrere framgang i fysisk form. Analysere tallmateriale.	Planlegge treningsopplegg.	Felles drøftinger, refleksjoner og vurderinger.	Skaffe seg kunnskap.	Bruke videokamera og digital foto og filme aktivitet Evt bruke Puls klokke og IT for å framskaffe data om egen fysisk form.
12	Forståelse av kart og kompass. Statistikk og tabeller (treningsjournal).	Skriftlig eller muntlig reflektere over et bærekraftig forbruk. Planlegge treningsperiode.	Videreformidle opplevelser muntlig. Forklare ulike treningsformer.	Skaffe seg kunnskap.	Presentere egen kompetanse. Lage forestilling.
11	Forståelse av kart og kompass.	Planlegge tur.	Drøfte planlegging av tur i grupper. Kunne forklare prinsippene for akutt skadebehandling. Kunne beskrive, fortolke og vurdere dans. Forklare oppvarming og ulike treningsformer. Diskutere.	Skaffe seg kunnskap.	
8-10	Kompass med vinkler, grader, målestokk. Statistikk og tabeller (treningsjournal).	Planlegge tur. Planlegge egne undervisningsøkter. Skrive treningsopplegg. Lage forestilling.	Holde egne økter og drøfte disse i grupper. Presentere egen kompetanse. Drøfte planlegging av tur i grupper. Kunne beskrive, fortolke og vurdere dans. Lage forestilling.	Skaffe seg kunnskap.	Presentere selvvalgt aktivitet/idrett. Treningsopplegg. Lage forestilling.
5-7	Vinkler, trekant Mengde. Geometriske figurer. Romforståelse. Beregne avstand ved hjelp av målestokk på kart.	Planlegge turer. Lese eller skrive fortellinger og formidle innholdet med bevegelser.	Kunne presentere opplevelser. Kunne gi en enkel beskrivelse, fortolkning og vurdering av dans. Lede fysisk aktivitet for yngre elever.	Kunne lage egne danser med utgangspunkt i tekst.	Kunne presentere opplevelser.
1-4	Gruppedeling. Telle poeng. Forstå abstrakte begreper: tall, geometriske figurer, plan, rom.	Tegne kart og forstå symbolbruk. Forstå abstrakte begreper.	Uttrykksbevegelser. Fortelle om opplevelser. Diskutere. Forstå lekesignal. Uttrykke det estetiske med ord. Synge sangleker og –danser. Vise at de forstår ord og begrep. Lytte til tekst og kommunisere med kropp. Kunne forstå muntlig oppgaveformulering.	Lese tekst. Lytte til tekst.	

Tabellen over viser hvilke grunnleggende ferdigheter som er med i de følgende kompetansemål.

Kap. 4. Kompetansemål i faget

Kompetansemål for 1.- 4. trinn

Lek og grunnleggende bevegelse

Etter endt opplæring på 4. trinn skal elevene:

- mestre grunnleggende bevegelser; *krype, gå, løpe, hoppe, rulle, henge, slenge* i varierte og utfordrende bevegelsesmiljø
- klare å organisere lek selv, diskutere og innordne seg regler for å drive leken framover
- kunne vise toleranse, være sammen med andre og løse ulike oppgaver som krever samarbeid
- kunne bruke kroppen i vilter lek i samspill med andre
- kunne forstå og bruke riktig lekesignal og felles lekeregler
- kunne lage egne leker og spill
- kunne eksperimentere med kropp og bevegelsesmuligheter i ulike bevegelsesmiljø og i ulike sammenhenger
- mestre grunnleggende ferdigheter med ball, andre småredskaper og apparater inne og ute
- vite forskjell på og kunne praktisere spenning og avspenning,
- kunne bruke kroppen som redskap alene og sammen med andre for å forstå abstrakte begrep som bokstaver, ord, tall, geometriske figurer, ulike plan og rom
- kunne sette ord på kropp og egne bevegelsesløsninger
- ha kjennskap til pust og puls i hvile og etter fysisk aktivitet
- sansemotorikk – sansse/persipere??

Lek og aktiviteter i natur

Etter endt opplæring på 4. trinn skal elevene:

- *kunne ferdes i og leke i ulike naturmiljø til alle årstider*
- mestre grunnleggende ferdigheter på ski og skøyter der dette er mulig
- ha kunnskap om hvilke regler som gjelder for ferdsel i innmark og utmark
- kjenne til farene ved islagt vann, elver og ferdsel ved og på vann
- være vanntilvendt og svømmedyktig så en kan redde seg selv
- kunne tegne og bruke enkle kart for å finne fram i nærmiljøet
- kunne fortelle om hva de opplever og gjør ute i all slags vær
- kunne uttrykke det estetiske i naturen gjennom ord og bilder/tegninger

Lek og dans

Etter endt opplæring på 4. trinn skal elevene:

- kunne utforske og leke med ulike rytmer og uttrykke disse med bevegelser
- mestre et utvalg av sangleiker og enkle danser, både fra norsk og utenlandsk kultur
  - vise at de kan bruke de ulike bevegelseskvalitetene (tid, kraft, rom og flyt) og et utvalg av romlige elementer, som retning, nivå, avstand, symmetri, bevegelsesmønster og form
- kunne skape og formidle enkle danser med utgangspunkt i ulike impulser, som bevegelser, musikk/lyd, tekst, muntlige fortellinger, bilder, stemninger og/eller gjenstander
- kunne oppleve og verdsette egen og andres dans og sette ord på sine opplevelser

Kompetansemål for 5. – 7. trinn

Fysisk aktivitet

Etter endt opplæring på 7. trinn skal elevene:

- kunne vise respekt og akseptering både av egne og andre sine ferdigheter
- kunne samarbeide med andre og kunne bidra til godt samhold
- kunne bruke sine ferdigheter til kreativ utforming i lek, idrett, dans og friluftsliv
- kunne lese og/eller selv skrive fortellinger og bruke kroppen og bevegelser som et uttrykksmiddel og formidle tekstens innhold alene eller sammen med andre
- kunne praktisere god kroppsbruk
- kunne planlegge og lede fysisk aktivitet, alene eller sammen med andre, i valgte emner/aktivitetsområder for medelever eller yngre elever
- ha grunnleggende ferdigheter innen trening og mosjon
- kunne forklare sammenhengen mellom pust og puls i hvile og etter fysisk aktivitet

Idrettslek

Etter endt opplæring på 7. trinn skal elevene:

- gjennom allsidig bevegelse vise at de har kroppsbevissthet og kunne koordinere bevegelser
- kunne praktisere grunnleggende ferdigheter i løp, hopp og kast
- mestre føring, pasning og mottak/grunnleggende ferdigheter med ulike typer baller i ulike spillsituasjoner
- mestre sats, svev, landing, rotasjon, henge, slenge, balansere i ulike miljøer
- kunne mestre en svømmeart på mage og en på rygg
- kunne delta og forstå regler i lek og spill
- kunne utforske bevegelser for å skape muligheter til variasjon
- kunne samarbeide og lage egne spill eller varianter av eksisterende spill

- kunne praktisere fair play

Nærmiljøfriluftsliv

Etter endt opplæring på 7. trinn skal elevene:

- mestre lek og ferdsel som er utfordrende for den enkelte i ulike naturmiljø til alle årstider
- kunne praktisere lek på ski eller skøyter der dette er mulig
- kunne planlegge og gjennomføre minst en overnattingstur hvert skoleår
- gjennom leirskoleopphold eller på lignende måte få erfaring med å være i natur i flere døgn i strekk
- ha kunnskap om allemannsretten, valg av leirplass, enkel matlaging, turutstyr og bekledning
- ha grunnleggende kunnskap om trygg ferdsel i lokale naturmiljø
- ha grunnleggende kunnskap om og ferdighet i førstehjelp og kameratredning
- kunne mestre livbergingsteknikker i vann ved hjelp av forlenget-arm prinsippet
- kunne ta seg fram ved hjelp av kart i nærmiljøet
- kunne beregne avstand ved hjelp av målestokk og forstå viktige karttegn
- kunne presentere opplevelser fra naturaktiviteter

Dans

Etter endt opplæring på 7. trinn skal elevene:

- kunne danse et utvalg av danseformer fra norsk og utenlandsk kultur, som samværsdans og dagens dansekultur
- kunne eksperimentere med rytme og bevegelser og lage små bevegelsessekvenser basert på rytmer
- kunne vise ferdighet i og forståelse for dansens grunnelementer: kropps- og bevegelsesbevissthet, bevegelseskvalitet, romlige elementer og relasjoner
- kunne skape dans gjennom å utforske dansens grunnelementer og sette det i en form
- kunne oppleve og verdsette egen og andres dansekomposisjoner og kunne gi en enkel beskrivelse, fortolkning og vurdering
- kunne vise fram danser de har arbeidet med for andre

Kompetansemål for 8.-10. trinn

Fysisk aktivitet

Etter endt opplæring på 10. trinn skal elevene:

- kunne vise respekt og akseptering både av egne og andre sine ferdigheter
- kunne samarbeide med andre bidra til godt samhold

- kunne vise en god og funksjonell styrke, utholdenhet og bevegelighet
- kunne gjennomføre og forklare hvordan oppvarming virker på kroppen
- kunne reflektere over og vise etisk bevissthet og kunnskap om effekt av doping
- kunne gi en presentasjon av egen kompetanse i selvvalgt aktivitet/fysisk utfoldelse
- kunne søke kunnskap, skrive, gjennomføre og vurdere et eget selvvalgt mosjons/treningsopplegg ut fra egne interesser, forutsetninger og mål og kunne redegjøre for endringer og utvikling
- kunne lage en forestilling med utgangspunkt i fysisk utfoldelse, gjerne i samarbeid med andre fag
- kunne med utgangspunkt i egne interesser og ferdigheter planlegge et undervisningsopplegg, alene eller sammen med andre, gjennomføre dette med medelever og vurdere dette

Idrett

Etter endt opplæring på 10. trinn skal elevene:

- mestre grunnleggende teknikker i et utvalg lagspill
- mestre grunnleggende teknikker i et utvalg og individuelle idretter
- kunne utvikle egne leker i tilknytning til de idrettene klassen har valgt
- ha kjennskap til funksjonelle bevegelser, teknikker og regler i de valgte idrettene
- mestre et utvalg svømmearter
- kunne praktisere fair-play

Friluftsliv

Etter endt opplæring på 10. trinn skal elevene:

- ha kunnskap om og kunne ferdes i naturen i utfordrende og spennende naturmiljø til alle årstider
- kunne ^{fra} praktisere ski og/eller skøyteferdigheter der dette er mulig
- kunne planlegge og gjennomføre minst en overnattingstur i naturmiljø hvert skoleår
- kunne orientere med ulike typer kart, kompass og *annet navigeringsutstyr*
- ha god kunnskap om allemannsretten
- kunne vurdere ulike typer terreng med tanke på trygg ferdsel, veivalg og miljøvern
- kunne livberging i vann, samt ha god kunnskap om førstehjelp og kjennskap til livberging i snø og på is
- evne til å undre seg og ta inn sanseintrykk fra natur og beskrive disse
- kjenne til lokale friluftslivstradisjoner
- kunne lage ulike typer nødly

Dans

Etter endt opplæring på 10. trinn skal elevene:

- ha kunnskap om et utvalg av danseformer fra norsk og utenlandsk kultur samt ungdommens egen dansekultur og kunne danse og formidle disse
- kunne lage bevegelsessekvenser med rytme og sette det i en form som tar utgangspunkt i dansens grunnelementer
- kunne bruke ulike virkemidler, som musikk, lyd, lys, kostymer, scenografi og/eller rekvisitter i skapende arbeid med dans
- kunne oppleve og verdsette egen og andres dansekomposisjoner og kunne gi en beskrivelse, fortolkning og vurdering
- kunne bruke dans og/eller grunntrening/mosjon til musikk for å påvirke fysiske kvaliteter

Kompetansemål for 11. trinn

Fysisk aktivitet og kunnskap

Etter endt opplæring på 11. trinn skal elevene:

- kunne vise respekt og akseptering både av egne og andre sine ferdigheter
- kunne samarbeide, delta aktivt i gruppeprosesser og bidra til godt samhold
- kunne bruke sine kreative evner i samarbeid med andre til å skape sine egne varianter av valgte aktiviteter
- kunne anvende oppvarming
- kunne praktisere og forklare aerob utholdenhetstrening, ulike former for styrketrening og bevegelighetstrening i forhold til egne forutsetninger
- kunne forklare prinsippene for akutt skadebehandling

Idrett

Etter endt opplæring på 11. trinn skal elevene:

- mestre tekniske og taktiske ferdigheter i lagidretter
- mestre tekniske og taktiske ferdigheter i individuelle idretter
- kunne anvende de viktigste reglene i idrettene og praktisere fair play
- kunne vise god lagånd og bidra til å gjøre hverandre gode
- kunne lage egne varianter av spill og idretter

Friluftsliv

Etter endt opplæring på 11. trinn skal elevene:

- kunne planlegge og gjennomføre turer og aktiviteter til alle årstider
- kunne planlegge og gjennomføre en overnattingstur
- ha god kunnskap i orientering med kompass og ulike kart
- ha kunnskap om opprettelse av leirplass, matlaging samt bekledning for alle årstider
- kunne anvende kunnskap om allemannsretten og kjenne til friluftsløven
- kunne gjennomføre livredning og førstehjelp

Dans

Etter endt opplæring på 11. trinn skal elevene:

- ha kunnskap om og ferdighet i et utvalg av danseformer fra norsk og utenlandsk kultur samt ungdommens egen dansekultur
- kunne lage dans som kommuniserer et samfunnsaktuelt tema
- kunne oppleve og verdsette egen og andres dansekomposisjoner og kunne gi en beskrivelse, fortolkning og vurdering
- kunne bruke dans og/eller grunntrening/mosjon til musikk for å påvirke fysiske kvaliteter

Kompetansemål for 12. trinn

Fysisk aktivitet og kunnskap

Etter endt opplæring på 12. trinn skal elevene:

- kunne samarbeide, delta aktivt i gruppeprosesser og bidra til godt samhold
- kunne praktisere og forklare sammenhengen mellom treningsformer og arbeidsstillinger /- teknikker når det gjelder forebygging av ryggproblemer og belastningslidelser
- praktisere og forklare teknikk- og koordinasjonstrening, spenst- og hurtighetstrening rettet mot de aktivitetene som er valgt
- kunne gjennomføre og forklare hvordan aerob utholdenhetstrening virker på kroppen
- kunne bruke ferdigheter og kreative evner i lek og annen aktivitet der gleden over å være i bevegelse og det sosiale fellesskapet står sentralt
- kunne lage en forestilling basert på fysisk utfoldelse der det kan brukes elementer fra det de har arbeidet med i kroppsøving. Forestillingen skal presenteres og vurderes.

Lokale valg; idrett, friluftsliv, dans eller annen fysisk aktivitet

Elevene skal i samarbeid med lærer kunne:

- utarbeide egne kompetansemål
- anvende kunnskap i den praktiske aktiviteten
- forstå og gjennom praktisk handling vise hvordan de kan forbedre egne ferdigheter i idrett, friluftsliv og/eller dans.
- vurdere og reflektere rundt disse erfaringene

(skal vi ha med noen kompetansemål her ?) *eg synes det ideelt sett bør halde med punktet eg har satt først, men kanskje det er for ideelt??*

Selvvalgt aktivitet

Etter endt opplæring på 12. trinn skal elevene:

- kunne drive egentrening i selvvalgt fysisk aktivitet for å bedre egne ferdigheter og presentere egen kompetanse ved hjelp av IKT
- kunne planlegge, gjennomføre og vurdere minst en periode med trening eller mosjon som kan vedlikeholde eller bedre egen fysisk form

Kompetansemål for 13. trinn

Kunnskap og forståelse

Etter endt opplæring på 13. trinn skal elevene:

- kunne vise en positiv holdning til fysisk aktivitet
- kunne se og forklare betydningen av fysisk aktivitet i et samfunnsperspektiv

Valgfrie fellesaktiviteter

Etter endt opplæring på 13. trinn skal elevene:

- kunne delta aktivt i ulike fellesaktiviteter
- kunne samarbeide, delta aktivt i gruppeprosesser og bidra til godt samhold

Selvstendig egentrening

Etter endt opplæring på 13. trinn skal elevene:

- kunne planlegge et egentreningsopplegget for å bedre egen fysisk form, gjennomføre dette og registrere og analysere framgang. Reflektere over og vurdere resultater. Begrunne i forhold til egen helse

Egentrening i valgfri aktivitet

Etter endt opplæring på 13. trinn skal elevene:

- kunne drive egentrening i selvvalgt fysisk aktivitet for å bedre egne ferdigheter og presentere egen kompetanse ved hjelp av IKT

Kap. 4   Vurdering i faget

UTKAST

Matematikk

Formål

Vi lever i en matematisk verden. Om vi vurderer et kjøp eller å ta opp lån, passer tiden eller lager mat, tar vi i bruk matematisk kompetanse. I media, som TV, aviser og internett, møter vi store mengder kvantitativ informasjon. I arbeidslivet har behovet for matematisk tenkning og problemløsning økt betraktelig, noe som har medført at matematikk inngår mer sentralt i stadig flere utdanninger. Matematikk har alltid vært en integrert del av vår kultur som for eksempel innen kunst, håndverk, økonomi, bygg og teknologi. Faget har lange historiske tradisjoner og er utviklet på grunnlag av menneskets ønske om å utforske verden omkring seg, om å sortere, systematisere og kategorisere ulike observasjoner, erfaringer og inntrykk og om å forstå naturgitte og samfunnsmessige sammenhenger.

Kunnskap og ferdigheter i matematikk er et viktig grunnlag for aktiv deltakelse i arbeid og fritid og for å kunne forstå prosesser i samfunnet. Matematisk kompetanse er en forutsetning for å kunne øve innflytelse og ta aktiv del i et moderne demokrati. Innen forskning og utvikling står matematikk sentralt. Som vitenskap gis viktige bidrag både fra den såkalte rene og fra den mer direkte anvendelige matematiske forskningen. I tillegg spiller matematikk en sentral rolle innen andre vitenskaper, særlig innen natur- og samfunnsvitenskap. I utvikling og bruk av teknologi er matematikk ofte et nødvendig grunnlag, slik at matematisk kompetanse er en forutsetning for å forstå teknologien.

Formålet med faget i skolen er at hver elev utvikler en bred og solid matematisk kompetanse. En slik kompetanse sammensatt fenomen hvor både tanker, emosjoner og handlinger spiller sammen. I matematisk kompetanse inngår et språklig aspekt, som evne til å analysere, resonnerer og kommunisere ideer i tilknytning til matematikk. Videre inngår et problemløsende aspekt, som evne til å formulere, løse og tolke matematiske problemer innen ulike situasjoner, både i forhold til dagligliv og til videre studier. I det meste av matematisk aktivitet inngår bruk av hjelpemidler og teknologi, så i en matematisk kompetanse inngår både det å kunne bruke aktuelle hjelpemidler og teknologi og det å kunne vurdere dem og kjenne deres begrensning.

Et sentralt siktemål med opplæringen i matematikk, er at den skal legge et grunnlag for videre studier. Opplæringen må gi hver elev tilstrekkelig kompetanse for dette og positive holdninger til faget. Opplæringen må også medvirke til at elevene får et overordnet perspektiv på faget og opplever og erkjenner matematikkens rolle i en samfunnsmessig og kulturell sammenheng. Endelig må undervisningen gi elevene innsikt i nyttige læringsstrategier og gjøre elevene i stand til å tilpasse slike til nye situasjoner.

For å nå opplæringens mål, veksles det mellom utforskende, kreative og problemløsende aktiviteter og arbeid med tekniske ferdigheter, mellom aktiviteter av praktisk art og aktiviteter med tydeligere matematisk karakter. I alt arbeid skal sentrale ideer, strukturer og sammenhenger synliggjøres og utnyttes. Det gjelder både innad i faget og mellom faget og virkeligheten for øvrig.

Elever har ulike evner, behov og interesser. Opplæringen i faget skal baseres på elevenes forutsetninger og gi utfordringer og støtte tilpasset hver enkelt elev. Selvstendig og i felleskap

skal opplæringen gi elevene mulighet til innlevelse og fremme deres fantasi og nysgjerrighet. På den måten gis elevene mulighet til å forstå det kraftfulle og det vakre i matematikken.

Grunnleggende ferdigheter i matematikk

Trinn	Regning	Skriftlig	Muntlig	Lesing	Digital
4.	Gjenkjenne og bruke matematikk i dagligdagse situasjoner.	Skape og bruke formelle og uformelle matematiske representasjoner for å beskrive og løse enkle, praktiske problemer og kommunisere løsninger med andre.	Bruke matematikk i beskrivelser og begrunnelser. Stille spørsmål og kommunisere løsningsstrategier ved hjelp av matematikk.	Sette seg inn i enkle matematiske tekster. Trekke ut matematisk informasjon fra en enkel tekst.	Håndtere digitale hjelpemidler til spill, lek og utforskning.
7.	Løse problemer innen matematikk og andre kontekster. Se sammenhenger mellom enkle matematiske ideer.	Skape og bruke matematiske representasjoner for å beskrive praktiske situasjoner, løse problemer og kommunisere løsninger med andre.	Beskrive og argumentere ved hjelp av matematikk. Stille spørsmål innen matematikk og diskutere løsningsstrategier ved hjelp av matematikk.	Forstå enkle matematiske tekster. Analysere en tekst med tanke på å finne og vurdere matematisk informasjon.	Vite om og bruke hjelpemidler i problemløsning og utforskende aktiviteter. Finne informasjon, analysere og behandle data med hjelpemidler.
10.	Bruke varierte strategier til å løse problemer innen matematikk og praktiske situasjoner. Lage og bearbeide enkle matematiske modeller. Se sammenhenger mellom matematiske ideer.	Skape, bruke og oversette mellom ulike matematiske representasjoner for å løse problemer og for å kommunisere løsninger med andre. Bruke formelt språk til å uttrykke matematiske ideer.	Beskrive og argumentere i og ved hjelp av matematikk. Gjøre antagelser og formulere spørsmål karakteristiske for matematikk og drøfte løsningsstrategier ved hjelp av matematikk.	Forstå resonnement framstilt i matematiske tekster. Isolere matematiske relasjoner og problemstillinger i ulike tekster, finne relevant informasjon og vurdere kvaliteten av denne.	Vite om og bruke hjelpemidler i forbindelse med problemløsning, utforskning simulering og modellering. Finne informasjon, vurdere, analysere og behandle data.
11.	Formulere og løse problemer fra ulike kontekster og vurdere løsningene. Lage, bearbeide og tolke matematiske modeller. Se sammenhenger mellom matematiske ideer.	Skape, bruke og vurdere ulike matematiske representasjoner for å lage matematiske modeller, løse problemer og for å kommunisere løsninger med andre. Bruke symbolsk og formelt språk til å uttrykke	Gjøre antagelser og formulere spørsmål karakteristiske for matematikk. Forstå og bruke logiske resonnement og trekke gyldige slutninger.	Forstå resonnement framstilt i matematiske tekster. Forstå og tolke det matematiske innholdet i ulike tekster. Skille mellom ulike typer matematiske utsagn.	Vite om, bruke og kunne vurdere hjelpemidler i forbindelse med problemløsning, utforskning simulering og modellering. Finne og kritisk vurdere informasjon, bearbeide og presentere data og forholde seg kritisk

		matematiske ideer presist.			til resultatene.
--	--	----------------------------	--	--	------------------

Fagets struktur og hovedområder

Trinn	Hovedområder				
4.	Tall	Geometri	Målinger	Statistikk	
7.	Tall og algebra	Geometri	Målinger	Statistikk og sannsynlighet	
10.	Tall og algebra	Geometri	Målinger	Statistikk og sannsynlighet	Grafer og funksjoner
11. A*	Tall og algebra	Geometri		Sannsynlighetsregning	Grafer og funksjoner
11. B*	Tall og algebra	Geometri	Økonomi	Sannsynlighetsregning	Grafer og funksjoner

* Vi har beskrevet to kurs for VG1, hvert kurs beregnet til 5 uketimer. Kurs A er for de som ønsker å velge matematikk i VG2 og VG3, mens kurs B er for de som ikke ønsker å velge matematikk fordypning. Yrkesfagelever tar 3 femdelere av kurs B i VG1.

Teknologi og design

Emnet Teknologi og design er et flerfaglig emne med tyngdepunkt i fagene Naturfag, Matematikk og Kunst og håndverk. Kompetansemålene i de enkelte fag danner utgangspunkt for elevens arbeid. Gjennomføringen av emnet vil i stor grad være prosjektbasert, og skolen bør vurdere om flere fag bør delta i prosjektene.

Arbeidet med teknologi og design kan beskrives som en prosess knyttet til det å designe og til å framstille produkter. I arbeidet med design inngår det å utvikle og kommunisere ideer, kartlegge behov, lage skisser, vurdere materialer og tekniske løsninger, se på kostnader, vurdere funksjonalitet og estetikk. I framstillingsprosessen inngår det å velge og å arbeide med materialer, utstyr, verktøy, komponenter og teknikker, vurdere produktene og produksjonsprosessen og drive markedsføring. Prosessen fra en ide til et produkt er ikke rettlinjert, slik at man i arbeidet vil veksle mellom stadier preget av design og av produksjon.

Matematikkfagets rolle i teknologi og design er i hovedsak som et redskapsfag. Matematikk kan inngå i alle delene av arbeidsprosessen, og det må vurderes til hvert prosjekt hvilke kompetansemål fra matematikk som det skal arbeides mot. Det kan gjelde mål innen geometri (utvikle design, lage arbeidstegninger), innen målinger, innen tall og algebra (beregninger i forbindelse med utvikling og produksjon av selve produkt eller ved budsjettering og beregning av kostnader), innen statistikk (markedsundersøkelser) og innen grafer og funksjoner. Det er derfor nødvendig å gå gjennom og vurdere alle delene av matematikkplanen for det aktuelle trinnet i planleggingen av prosjekter innen teknologi og design.

Ideer til temaer for arbeidet med Teknologi og design kan hentes fra områder som transportteknologi, det vi spiser og drikker, hus og det som er i dem, det vi har på oss og

elektronisk og digital teknologi. Samarbeid om Teknologi og design anbefales spesielt på 3., 6. og 9. årstrinn, og det anbefales at elevene arbeider med 2-3 temaer på hvert av disse trinnene. Passende temaer for 3. årstrinn er byggkonstruksjoner (broer, hus), ulike redskaper som brukes i hverdagen og planlegging og bygging av konstruksjoner som kan bevege seg og som utnytter ulike energikilder (for eksempel vann og luft i bevegelse). På 6. årstrinn er passende temaer materialer som kan filtrere, reflektere og skjerme for lys, konstruksjon av to- og tredimensjonale former med vurdering av materialer og materialegenskaper som kan benyttes sammen med en lyskilde, planlegging og bygging av lyskilde (enkel strømkrets med batteri, lampe og bryter) og planlegging og bygging av bevegelige gjenstander som blant annet kan drives av elektrisk energi. På 9. årstrinn er passende temaer produkters brukervennlighet (møbler, klær, verktøy, datamaskin, mobiltelefoner), elektronisk og digital teknologi (for eksempel styring og måling, supermarkedet og datateknologi, bevegelige og interaktive skulpturer), elopplegget i en bolig (bygge modell, brukertilpasning), moter og klær (blant annet materialegenskaper) og konstruksjon og utprøving av svevende og flygende objekter.

Kompetansemål i faget

Kompetansemål for 4. trinn

Tall

Målet for opplæringen er at elevene etter 4. trinn skal kunne

- Forstå plassverdisystemet for hele tall, herunder dele opp tall i tierpotenser; enere, tiere, hundrere osv, og kjenne utvidelsen til negative tall i praktiske sammenhenger.
- Uttrykke tallstørrelser på varierte måter for hele tall og enkle brøker og desimaltall.
- Anslå og bestemme antall ved hoderegning, bruk av tellemateriell og skriftlige notater og gjennomføre overslagsregning med enkle tall.
- Utvikle og bruke ulike regnemetoder for addisjon og subtraksjon av flersifrede tall både i hodet og på papiret.
- Beskrive, forstå og gjennomføre multiplikasjon og divisjon knyttet til ulike praktiske situasjoner og strukturer.
- Bruke tabellkunnskaper tilknyttet regneartene og utlede enkle tallmessige sammenhenger.
- Kunne velge og begrunne valg av regneart, metode og redskap og vurdere svar ved bruk av tall og regning i praktiske situasjoner.
- Gjenkjenne, beskrive og videreføre tallmønstre, som partallene, oddetallene og kvadrattallene.

Geometri

Målet for opplæringen er at elevene etter 4. trinn skal kunne

- Gjenkjenne, navngi, bygge, tegne, sammenligne og sortere 2- og 3-dimensjonale figurer.
- Beskrive egenskaper til figurer knyttet til hjørner, sider, kanter og flater, og sette sammen og dele opp figurer.
- Plassere i og beskrive posisjoner på rutenett, kart og koordinatsystem, både absolutt og relativt.
- Gjenkjenne og bruke speilsymmetri og parallellforskyvning i dagligdagse situasjoner.
- Kunne lage og kommunisere muntlig egne geometriske mønstre.

- Lage konkrete, geometriske modeller og gjengi trekk fra virkeligheten ved tegning.

Målinger

Målet for opplæringen er at elevene etter 4. trinn skal kunne

- Anslå og måle lengder, arealer, volum, masse og temperatur.
- Bruke standardiserte og ikke-standardiserte måleenheter og forstå omgjøring mellom sentrale måleenheter.
- Sammenligne størrelser ved hjelp av måleredskaper og enkel beregning og kunne velge, bruke og vurdere ulike måleredskaper og lese av på skalaer.
- Identifisere vinkler på 90, 180, 270 og 360 grader, som framkommer statisk eller ved rotasjon.
- Lese av tidspunkt på kalendere og på analoge og digitale klokker.
- Gjenkjenne de norske myntene og sedlene og bruke dem ved kjøp og salg.

Statistikk

Målet for opplæringen er at elevene etter 4. trinn skal kunne

- Samle, sortere, notere og illustrere data med tellestreker, tabeller og søylediagrammer og beskrive ulike framstillinger muntlig.

Kompetansemål for 7. trinn

Tall og algebra

Målet for opplæringen er at elevene etter 7. trinn skal kunne

- Forstå plassverdisystemet og kunne representere og sammenligne heltall, desimaltall og negative tall, og vurdere størrelsen på brøker og sammenligne vanlige brøker med desimaltall og prosent.
- Bruke brøker i regning ved blant annet å finne minste felles multiplum og største felles mål for et sett av hele tall.
- Utvikle og bruke metoder for hoderegning, overslagsregning, ulike skriftlige regnemetoder og bruke tekniske hjelpemidler i beregninger.
- Identifisere og bruke relasjoner mellom de fire regneoperasjonene.
- Gjennomføre, vurdere og presentere beregninger og argumentere ved problemløsning tilknyttet praktiske situasjoner og skolekontekst.
- Beskrive forandring og strukturer i geometriske og numeriske mønstre med ord og med tabeller.
- Utlede, formulere og sette inn tallverdier i enkle formler.

Geometri

Målet for opplæringen er at elevene etter 7. trinn skal kunne

- Identifisere og analysere egenskaper ved 2- og 3-dimensjonale figurer og bruke geometriske begreper til å beskrive fysiske gjenstander fra dagliglivet.
- Bygge 3-dimensjonale modeller og kunne tegne perspektiv med ett forsvinningspunkt.
- Beskrive, gjennomføre og vurdere speiling, rotasjon og parallellforskyvning og sammensetting og oppdeling av figurer.

- Påvise sammenhengen mellom figurtall og geometriske mønstre, og selv kunne lage geometriske mønstre.
- Beskrive plassering og bevegelse i rutenett og koordinatsystem både absolutt og relativt.

Målinger

Målet for opplæringen er at elevene etter 7. trinn skal kunne

- Anslå og måle størrelser innen lengde, areal, masse, volum, tid og vinkel.
- Velge passende måleenheter, omregne mellom ulike måleenheter, velge måleinstrumenter, utføre målinger og vurdere resultatet ut fra presisjon og måleusikkerhet.
- Beregne omkrets og areal av mangekanter og beregne overflate og volum av rette prizmer og pyramider.
- Bruke målestokk til å beregne avstander og selv kunne lage enkle kart og arbeidstegninger.
- Bruke forhold i praktiske sammenhenger tilknyttet sammensatte enheter og omregning mellom ulike valutaer.
- Regne med tid og tidsintervaller i enkle praktiske sammenhenger.

Statistikk og sannsynlighet

Målet for opplæringen er at elevene etter 7. trinn skal kunne

- Planlegge og gjennomføre datainnsamling tilknyttet observasjoner, spørreundersøkelser og eksperimenter.
- Representere data i tabeller og diagrammer, lese av og tolke slike framstillinger og vurdere hvor hensiktsmessige de er.
- Finne median, typetall og gjennomsnitt av enkle datasett og drøfte ulike mål for sentraltendens.
- Vurdere grader av sannsynlighet i dagligdagse sammenhenger, spill og eksperimenter.
- Beskrive sannsynlighet som tall i tallområdet fra 0 til 1.

Kompetansemål for 10. trinn

Tall og algebra

Målet for opplæringen er at elevene etter 10. trinn skal kunne

- Sammenligne, ordne og arbeide fleksibelt med heltall, desimaltall, brøker, prosent og promille og finne deres omtrentlige plassering på tallinja.
- Skrive og regne med små og store tall på standardform og vurdere størrelsesforhold.
- Bruke faktorer, multipler, potenser, rotutdragning og primtallsfaktorisering i beregninger.
- Bruke forhold mellom størrelser til å behandle og representere kvantitative sammenhenger.
- Identifisere og bruke relasjoner mellom de fire regneartene og assosiativitet og kommutativitet ved addisjon og multiplikasjon.
- Utvikle og bruke passende metoder og hjelpemidler i forbindelse med problemer fra ulike kontekster, både ved hoderegning, overslagsregning og ved skriftlig regning.
- Bruke tall og bokstaver til å formulere og bevise generelle sammenhenger.

- Behandle enkle algebraiske uttrykk, blant annet regne med formler og løse likninger og ulikheter av første grad med en og to ukjente.
- Tolke, beskrive, vurdere og bearbeide situasjoner og praktiske problemer med tall og regnemetoder, formler, likninger og ulikheter.

Geometri

Målet for opplæringen er at elevene etter 10. trinn skal kunne

- Beskrive og analysere egenskaper ved sammensatte 2- og 3-dimensjonale figurer.
- Kjenne til geometriske forhold av særlig betydning innen teknologi, kunst og arkitektur.
- Bruke forholdet mellom vinkler, sider, flater og volumer i beregning av ukjente størrelser.
- Forstå og framstille arbeidstegning, isometrisk tegning og perspektivtegning i beskrivelse av omverden med ulike hjelpemidler.
- Utføre og beskrive geometriske avbildninger med passer og linjal og andre hjelpemidler.
- Spesifisere plassering og flytting i rutenett og koordinatsystem
- Utvikle, fremlegge og kritisere deduktive og induktive argumenter knyttet til Pytagoras' bevis og enkle geometriske ideer og sammenhenger

Målinger

Målet for opplæringen er at elevene etter 10. trinn skal kunne

- Kjenne forholdet mellom omkretsen og diameteren i en sirkel som pi og bruke dette i beregninger av omkrets og areal.
- Utvikle og bruke formler for å beregne lengde, omkrets, vinkel, areal, overflate og volum.
- Forstå hensikten med standardiserte måleenheter, velge måleenheter og overføre mellom ulike måleenheter.
- Utføre skalering og bruke målestokk.
- Velge og bruke passende måleinstrumenter og målemetoder i praktisk måling, og drøfte presisjon og måleusikkerhet.
- Utvikle og bruke formler til beregninger innen valuta og sammensatte størrelser.
- Regne fleksibelt med tid og tidsenheter.

Statistikk og sannsynlighet

Målet for opplæringen er at elevene etter 10. trinn skal kunne

- Tolke og vurdere enkle statistiske undersøkelser og gjøre antagelser på grunnlag av statistiske beregninger og framstillinger.
- Representere data i tabeller og søylediagram, kurvediagram, sektordiagram og punktdiagram.
- Ordne og gruppere data, finne og drøfte median, typetall og gjennomsnitt og variasjonsbredde.
- Bestemme sannsynligheter gjennom eksperimentering, simulering og beregning i dagligdagse sammenhenger og spill.
- Beskrive utfallsrom og uttrykke sannsynligheter som brøk, prosent og desimaltall.

Grafer og funksjoner

Målet for opplæringen er at elevene etter 10. trinn skal kunne

- Lage og tolke funksjoner som beskriver numeriske sammenhenger og praktiske situasjoner.
- Lage, tolke og overføre mellom ulike representasjoner av funksjoner, som grafer, tabeller, symboler og tekst.
- Behandle og framstille funksjoner med ulike hjelpemidler.
- Identifisere og kjenne egenskapene til proporsjonale, omvendt proporsjonale, lineære og kvadratiske funksjoner.

Felles læreplan i VG1

Læreplanmål merket **T** egner seg for elever som tenker på å velge matematikk videre. De øvrige punktene tenkes å gjelde for alle elever.

Grunnmodulen på yrkesfagene er punktene merket * fra de tre første hovedområdene av 5-timerskurset.

Kompetansemål for VG1

Tall og algebra

Målet for opplæringen er at elevene etter VG1 skal kunne

- *Tolke, bearbeide og vurdere det matematiske innholdet i skriftlige, muntlige og grafiske framstillinger i massemedia, bøker, bruksanvisninger og lignende.
- *Omforme praktiske problemstillinger til matematisk form, løse problemet og vurdere gyldigheten til løsningen
- *Utvikle, tolke og bruke passende metoder og hjelpemidler, formler og algoritmer i problemløsning knyttet til dagliglig, yrkesliv og studieretning.
- *Regne med tall og bokstavuttrykk og kunne løse algebraiske formler med hensyn på de forskjellige variablene og løse likninger, ulikheter og likningssystemer av første grad og annen grad.
- *Beskrive og sammenligne egenskaper ved ulike tall og tallmengder, og regne med potenser og tall på standardform.
- **(T)** Regne med og forenkle bokstavuttrykk, som rasjonale, kvadratiske og parentesuttrykk.

Økonomi

Målet for opplæringen er at elevene etter VG1 skal kunne

- 1) *Beskrive og vurdere innholdet i begrepene prisindeks, kroneverdi, reallønn og nominell lønn og kunne regne med disse størrelsene.
- 2) *Beregne og kontrollere ulike eksempler på personbeskatning og selvangivelser og foreta ulike avgiftsberegninger.
- 3) *Bruke ulike forbrukerkalkulatorer fra for eksempel internett til å undersøke og vurdere ulike låne- og oppsparingmuligheter.
- 4) *Bruke regneark til lønnsberegninger, budsjettering og regnskap.

Geometri

Målet for opplæringen er at elevene etter VG1 skal kunne

- 1) *Bruke geometri til å løse praktiske problemstillinger knyttet til lengder og arealer, og kunne omregne mellom måleenheter og vurdere størrelser.
- 2) *Bruke måleenheter og måleredskaper, og kunne analysere og drøfte presisjon og målenøyaktighet.
- 3) *Forstå og framstille arbeidstegninger, kart, skisser og perspektivtegninger tilknyttet studieretning, kunst og arkitektur.
- 4) *Bruke formlikhet og Pytagoras' setning til beregninger i praktiske sammenhenger.
- 5) *Lage og gjenkjenne mønstre av like eller ulike regulære mangekanter eller andre former som kan fylle hele planet.
- 6) **(T)** Fortelle om definisjonen av sin, cos og tan for vinkler mellom 0° og 360° , og kunne bruke trigonometri til å beregne lengder, vinkler og areal i vilkårlige trekanter.

Sannsynlighetsregning

Målet for opplæringen er at elevene etter VG1 skal kunne

- 1) Samtale og samarbeide om å lage eksempler og simuleringer på store talls lov, og kunne gjøre rede for sannsynlighetsbegrepet, for uavhengighet og betinget sannsynlighet.
- 2) Beregne sannsynligheter ved å telle opp antall gunstige og mulige utfall fra tabeller og andre eksempler, og kunne bruke addisjonssetningen og produktsetningen i dagligdagse sammenhenger og spill.
- 3) Systematisere opptellinger ved hjelp av valgtre, Venn-diagrammer og andre oppstillinger.
- 4) Formulere, eksperimentere med og drøfte enkle uniforme og ikke-uniforme sannsynlighetsmodeller.
- 5) **(T)** Lage binomiske sannsynlighetsmodeller ut fra praktiske eksempler, og beregne binomiske sannsynligheter ved hjelp av formler og digitale hjelpemidler.

Funksjoner

Målet for opplæringen er at elevene etter VG1 skal kunne

- 1) Redegjøre for funksjonsbegrepet og kunne framstille funksjoner ved hjelp av formler, tabeller, skisser og grafer.
- 2) Lage og tolke funksjoner som beskriver praktiske situasjoner.
- 3) Analysere empiriske og algebraiske funksjoner ved å undersøke skjæringspunkter, nullpunkter og stigning, og kunne finne disse punktene ved ulike metoder og hjelpemidler.
- 4) Kunne redegjøre for begrepet lineær vekst og håndtere praktiske eksempler.
- 5) **(T)** Finne gjennomsnittlig veksthastighet ved regning, kunne finne tilnærmede verdier for momentan vekst og arealet under grafen.
- 6) **(T)** Kunne redegjøre for definisjonen av den deriverte, bruke definisjonen til å utvikle en derivasjonsregel for polynomfunksjoner og kunne bruke regelen til kurvedrøfting.
- 7) **(T)** Kunne bruke regresjon til å finne passende funksjonsuttrykk som tilnærmet beskriver praktiske sammenhenger.

Læreplan 3-timerskurs VG2P

Dette er et 3-timerskurs i matematikk som er tenkt for de som ikke skal fortsette med programfaget 2MX. Dette er m.a.o. en del av de 8 fellesfagstimene som er obligatorisk for å få generell studiekompetanse.

Tall og algebra i praksis

Målet for opplæringen er at elevene etter VG2P skal kunne

1. Anslå svar og bruke hoderegning, overslagsregning, skriftlig regning og tekniske hjelpemidler i praktiske oppgaver samt vurdere rimeligheten av svar.
2. Omregne mellom ulike enheter for tid, beregne tidsintervaller og behandle algoritmer for plassering av merkedager.
3. Bruke og beskrive sammenhengene mellom begrepene forholdstall, prosent og suksessive renteberegninger.
4. Behandle proporsjonale og omvendt proporsjonale størrelser i praktiske sammenhenger.
5. Regne med og forenkle bokstavuttrykk og bruke algebra i tilknytning til praktiske situasjoner.

Statistikk

Målet for opplæringen er at elevene etter VG2P skal kunne

1. Planlegge, gjennomføre, tolke og vurdere statistiske undersøkelser og gjøre antagelser på grunnlag av statistiske beregninger og framstillinger.
2. Representere data i tabeller og ulike diagrammer
3. Drøfte hensiktsmessighet og hvilke inntrykk ulike dataframstillinger kan gi.
4. Ordne data, og finne og drøfte ulike sentralmål og spredningsmål.
5. Gruppere data og beregne sentralmål for et gruppert datamateriale.

Modellbygging

Målet for opplæringen er at elevene etter VG2P skal kunne

1. Kunne foreta målinger i praktiske forsøk og kunne presentere enkle matematiske modeller på grunnlag av de observerte dataene
2. Kunne bearbeide en matematisk modell,
3. Kunne bruke teknologiske verktøy i utforskning og modellbygging
4. Kunne gjennomføre og presentere et større prosjekt, reflektere over resultater og valg av metode, samt kunne vurdere modellens gyldighet
5. Bruke matematikk i praktiske sammenhenger og kunne vurdere matematikkens muligheter og begrensninger i forbindelse med beskrivelser og beslutninger.

Læreplan 3-timerskurs VG2T

Dette er et 3-timerskurs i matematikk som er tenkt for ”matematikkespertene” i VG2. Dette er m.a.o. en del av de 8 fellesfagstimene som er obligatorisk for å få generell studiekompetanse.

Kommentar til innholdet i planen:

Emnene er så langt mulig uavhengig av de respektive emnene som vil bli gjennomgått i programfaget 2MX (5 timer) som denne elevgruppa vil ha samtidig i VG2. Videre er det forsøkt å ta med emner som støtter opp under de andre realfaglige programfagene.

Geometri

Målet for opplæringen er at elevene etter VG2T skal kunne

1. gjøre rede for det geometriske bildet av vektorer som piler i planet og kunne bruke de geometriske definisjonene av operasjonene addisjon, subtraksjon, skalarprodukt og multiplikasjon med skalar
2. regnereglene for vektorer i planet skrevet på koordinatform
3. finne lengden til en vektor, vinkelen mellom to vektorer, avstanden mellom to punkter og kunne avgjøre når to vektorer er parallelle eller ortogonale
4. beskrive kurver skrevet på parameterform og kunne regne ut hvor slike kurver skjærer hverandre og hvor de skjærer koordinataksene
5. løse problemer geometrisk ved å lage en figur, analysere den og foreta de nødvendige beregningene

Kombinatorikk og sannsynlighetsregning

Målet for opplæringen er at elevene etter VG2T skal kunne

1. gjøre rede for begrepene uavhengighet og betinget sannsynlighet og kunne bruke Bayes` setning på to hendelser
2. behandle ordnede utvalg med og uten tilbakelegging, uordnede utvalg uten tilbakelegging og kunne bruke dette til å regne sannsynligheter
3. regne med binomiske og hypergeometriske sannsynligheter

Modellbygging og bevisføring

Målet for opplæringen er at elevene etter VG2T skal kunne

6. foreta målinger i praktiske forsøk og kunne formulere matematiske modeller på grunnlag av de observerte dataene
7. bearbeide en matematisk modell, reflektere over resultater og valg av metode, samt kunne vurdere modellens gyldighet
8. bruke teknologiske verktøy i utforsking og modellbygging
9. gjøre rede for begrepene implikasjon og ekvivalens og være kjent med noen vanlige matematiske bevistyper
10. gjennomføre matematiske bevis for noen sentrale resultater i faget

Naturfag

Formål med naturfag

Naturen og spesielt dens fenomener har undret og opptatt menneskene fra tidenes morgen. Ikke minst er barn og unge fascinert av naturens og dagliglivets utallige mysterier. Naturfag i skolen må derfor søke å fremme glede og undring over naturfenomener og fenomener i dagliglivet, og naturvitenskapenes beskrivelser knyttet til disse. Tradisjonelt er det her i landet også en positiv holdning til friluftsliv og fornuftig bruk av våre store naturområder som det er viktig å støtte opp under. Dessuten er det viktig å utvikle kunnskaper og forståelse som fremmer viljen til både å verne om naturressursene på jorda, til å bidra til en bærekraftig utvikling og rekruttering til naturfaglige og teknologiske yrker.

Naturvitenskapene har vokst fram som en følge av menneskers behov for å bedre livsvilkår og for å finne svar på spørsmål om egen eksistens, liv og livsformer og deres plass i naturen og i universet. Sammen med teknologi legger naturvitenskapen en viktig del av grunnlaget for vår velferd og levestandard. Samtidig har teknologiske anvendelser av naturvitenskapelig kunnskap også resultert i nye utfordringer knyttet til helse og naturmiljø. Noen av disse har vist seg mulig å løse gjennom utvikling av ny kunnskap og ny teknologi. En av skolens oppgaver vil være å la elevene få bruke sin kreativitet til å anvende naturfaglig kunnskap til utforme ulike teknologiske løsninger. Dette kan øke forståelsen for naturvitenskapens relevans og interessen for teknologiske spørsmål.

Kjennskap til naturvitenskapenes normgrunnlag knyttet til åpenhet, diskusjon, kritisk vurdering og krav til begrunnelser er viktig for å kunne verdsette og for å kunne vurdere argumenter basert på naturvitenskapelige påstander. Naturvitenskapelige arbeidsmåter kan bidra til å utvikle evnen både til å være kreativ og til å være kritisk. Naturvitenskapelige teorier og modeller er menneskers forsøk på å gi en grunnleggende beskrivelse og forklaringer av en komplisert verden. Det er viktig å få fram det dynamiske i vitenskapens modeller og forestillinger ved å trekke inn hvordan naturvitenskap og teknologi har endret seg gjennom tidene. Da kan undervisningen bidra til å fjerne det autoritære og statiske bildet av naturvitenskapen som noen har.

Naturvitenskapelig kunnskap og tenkemåte er viktig i en rekke sammenhenger i arbeid og hverdagsliv. Skolens naturfag har som formål å utvikle elevenes kompetanse til å delta aktivt i situasjoner hvor naturvitenskapelig kunnskap og ekspertise inngår. Slik deltakelse vil innebære å lese og å lytte til informasjon og argumentering fra ulike kilder og medier, foreta vurderinger og avveininger alene og sammen med andre og å kunne foreta gjennomtenkte beslutninger og handlingsvalg. Kompetanse i å forstå ulike typer naturvitenskapelige tekster og kilder til naturvitenskapelig kunnskap er også viktig som grunnlag for videre naturvitenskapelige studier og livslang læring i yrke og fritid.

Opplæringen i naturfag må legge til rette for et bredt spekter av aktiviteter og arbeidsmåter for å nå de kompetansemålene som er satt opp. Naturfag har muligheter til å gi elevene rike opplevelser og erfaringer gjennom varierte læringsmiljøer. Aktuelle eksempler her er naturen, undervisningsrommet, naturfagrommet, skolens uteområde, ekskursjoner til bedrifter, museer og vitensentra. For å få førstehåndskjennskap til naturvitenskapens metoder må elevene ha

muligheter til å argumentere muntlig og skriftlig for sine konklusjoner og publisere resultater på måter som er forståelig for andre. Perspektivene for læringsarbeidet kan også varieres i stor grad: elevenes erfaringer og opplevelser, teknologi, etiske problemstillinger og miljøutfordringer i lokal og global sammenheng osv. Informasjons- og kommunikasjonsteknologi gir elevene nye muligheter for læring i naturfag og faget gir også gode muligheter for å trene grunnleggende ferdigheter innen IKT, lesing, skriving, muntlig framføring og regning. Naturfag er samtidig en viktig arena for å utvikle kritisk kompetanse i bruk av webbaserte kilder fra Internett. For å kunne realisere naturfaget slik formålet er beskrevet, forutsettes det at skolen har nødvendig utstyr til å arbeide praktisk og at det finnes rom der forsøk kan gjøres på en trygg og forsvarlig måte.

Fagets struktur og hovedområder

Hovedområdene i naturfag

Læreplanen for naturfag har ulike hovedområder for de forskjellige trinnene:

1.- 4. trinn: Forskerspiren, Dyr og planter i den nære naturen, Menneskekroppen, Fenomener i hverdagen og Materialer rundt oss.

5. -7. trinn: Forskerspiren, Mangfoldet i naturen, Kropp og helse, Fenomener i hverdagen, Stoffer i hverdagen

8. – 10. trinn:

Vg1 – 5 timers kurset:

Vg1 – 2 timers kurset:

Inndeling i trinn

Naturfagplanen gir kompetansemål etter 4. trinn, 7. trinn, 10. trinn og Vg1, men vi anbefaler på hvilke årstrinn de ulike kompetansemålene bør arbeides med. **(er ikke ferdig ennå)**

Timetallet i naturfag

I fag og timefordelingen gjelder følgende timetall for naturfag:

1.- 4. trinn:

5.- 7. trinn:

8.-10. trinn: 8 timer

Vg1: Fellesfag på studieforberedende utdanningsprogram: 5 timer

Vg1: Felles fag på Utdanningsprogram for yrkesfag: 2 timer

Teknologi og design

Emnet Teknologi og design er et flerfaglig emne med tyngdepunkt i fagene Naturfag, Matematikk og Kunst og håndverk. Kompetansemålene i de enkelte fag danner utgangspunkt for elevens arbeid. Gjennomføringen av emnet vil i stor grad være prosjektbasert, og skolen bør vurdere om flere fag bør delta i prosjektene.

Arbeidet med teknologi og design kan beskrives som en prosess knyttet til det å designe og til å framstille produkter. I arbeidet med design inngår det å utvikle og kommunisere ideer, kartlegge behov, lage skisser, vurdere materialer og tekniske løsninger, se på kostnader,

vurdere funksjonalitet og estetikk. I framstillingsprosessen inngår det å velge og å arbeide med materialer, utstyr, verktøy, komponenter og teknikker, vurdere produktene og produksjonsprosessen og drive markedsføring. Prosessen fra en ide til et produkt er ikke rettlinjert, slik at man i arbeidet vil veksle mellom stadier preget av design og av produksjon.

Flere av kompetansemålene for naturfag vil kunne utvikles ved å ta utgangspunkt i teknologiske emner. Mange av prosessene i naturfag er også viktige prosesser i design. Kunnskaper om materialer og komponenter, strukturer og konstruksjoner, kontroll- og styringssystemer er sentrale i både teknologi og naturfag. Det er dermed nødvendig å gå gjennom og vurdere alle delene av naturfagplanen for det aktuelle trinnet i planleggingen av prosjekter innen teknologi og design.

Ideer til temaer for arbeidet med Teknologi og design kan hentes fra områder som transportteknologi, det vi spiser og drikker, hus og det som er i dem, det vi har på oss og elektronisk og digital teknologi. Samarbeid om Teknologi og design anbefales spesielt på 3., 6. og 9. årstrinn, og det anbefales at elevene arbeider med 2-3 temaer på hvert av disse trinnene. Passende temaer for 3. årstrinn er byggkonstruksjoner (broer, hus), ulike redskaper som brukes i hverdagen og planlegging og bygging av konstruksjoner som kan bevege seg og som utnytter ulike energikilder (for eksempel vann og luft i bevegelse). På 6. årstrinn er passende temaer materialer som kan filtrere, reflektere og skjerme for lys, konstruksjon av to- og tredimensjonale former med vurdering av materialer og materialegenskaper som kan benyttes sammen med en lyskilde, planlegging og bygging av lyskilde (enkel strømkrets med energikilde, lampe og bryter) og planlegging og bygging av bevegelige gjenstander som blant annet kan drives av elektrisk energi. På 9. årstrinn er passende temaer produkters brukervennlighet (møbler, klær, verktøy, datamaskin, mobiltelefoner), elektronisk og digital teknologi (for eksempel styring og måling, supermarkedet og datateknologi, bevegelige og interaktive skulpturer), elopplegget i en bolig (bygge modell, brukertilpasning), moter og klær (blant annet materialegenskaper) og konstruksjon og utprøving av svevende og flygende objekter.

Kompetansemål i naturfag

Kompetansemål etter 4. trinn

Forskerspiren

Elevene skal etter endt 4. trinn være i stand til å

- delta aktivt i å utforske verden rundt seg, og beskrive muntlig og skriftlig egne observasjoner og bruke enkle naturfaglige begreper i denne sammenhengen
- stille spørsmål og samtale om hverdagsopplevelser med nysgjerrighet og undring som drivkraft
- finne svar på spørsmål og hypoteser ved observasjoner og enkle undersøkelser, og samtale om svarene og observasjonene
- trekke enkle konklusjoner ut fra eksperimentelt innsamlete data og diskutere disse med medelever
- bruke enkle måleinstrumenter til undersøkelse av blant annet været
- håndtere digitale hjelpemidler til spill, lek, utforsking og til å finne fram enkel informasjon på nettet
- sette seg inn i naturfaglige tekster og kunne trekke naturfaglig informasjon ut fra dem

Dyr og planter i den nære naturen

Elevene skal etter endt 4. trinn være i stand til å

- observere, gjenkjenne og gi eksempler på noen planter i den nære naturen og noen som brukes i husholdningen, beskrive dem og sortere dem etter lett observerbare likheter og samtale om plantenes nytteverdi.
- observere, gjenkjenne og gi eksempler på noen dyr i den nære naturen, beskrive dem og kunne samtale om hvordan disse dyrene lever.
- innhente informasjon og samtale om hvordan dyr og planter klarer seg gjennom årstidene
- samle informasjon og dele erfaringer om husdyr, hvordan de lever og hvilke produkter menneskene får
- beskrive en biotop i nærmiljøet og gjenkjenne de ulike delene som en biotop er bygget opp av
- samtale om de levende og ikke-levende delene av biotopen og samspillet mellom de ulike delene
- observere og beskrive sentrale kjennetegn i naturen gjennom de fire årstidene og nedtegne og samtale om hva som skjer med et tre eller en annen flerårig plante gjennom et år
- fortelle om hvordan noen dyrearter har utviklet seg over tid

Menneskekroppen

Elevene skal etter endt 4. trinn være i stand til å

- gjenkjenne, navngi, beskrive og samtale om ytre og indre deler av menneskekroppen
- beskrive og måle hvordan kroppen fungerer ved lek og andre fysiske aktiviteter
- samtale om betydningen av fysisk aktivitet og sunt kosthold for utviklingen av god helse

- beskrive sansene og på hvilken måte de er knyttet til ulike kroppsdelar
- bruke sansene bevisst ved aktiviteter ute og inne og samtale om denne bruken
- beskrive og samtale om utviklingen av menneskekroppen fra nyfødt til voksen

Fenomener i hverdagen

Elevene skal etter endt 4. trinn være i stand til å

- planlegge og gjennomføre eksperimentell lek med luft og vann, og bruke enkle naturfaglige begreper for å beskrive, samtale om og forklare observasjonene
- observere og beskrive været, måle temperatur og nedbør, og gjøre enkle nedtegninger om ulike typer skyer og vær
- planlegge og gjennomføre eksperimentell lek med lys og lyd, og bruke enkle naturfaglige begreper for å beskrive og samtale om observasjonene
- observere og beskrive sammenhengen mellom solas posisjon og tid på dagen, og samtale om endringer i lengden på dag og natt
- observere månen over tid og beskrive månens ulike faser
- bruke en enkel modell av solsystemet til å forklare hvordan jorda, månen og sola beveger seg i forhold til hverandre
- gjenkjenne noen stjernebilder og samtale om myter og sagn knyttet til blant annet den samiske stjernehimlen
- søke informasjon og samtale om hvordan årstider, månefaser og tidevann har styrt arbeid i ulike kulturer, blant annet den samiske kulturen

Materialer rundt oss

Elevene skal etter endt 4. trinn være i stand til å

- samle, sortere og beskrive kriterier for sorteringen av ulike bergarter og mineraler i lokalmiljøet etter lett observerbare egenskaper
- sammenlikne, beskrive og sortere naturlige og kunstige materialer etter lett observerbare egenskaper og fortelle om egenskapene
- planlegge og undersøke om ulike materialer er lett nedbrytbare eller ikke og samtale om det å kaste søppel i naturen
- fortelle hva kildesortering er, hva en kan gjøre for å redusere mengden av avfall og hva som kan resirkuleres
- planlegge, bygge og teste enkle modeller av byggkonstruksjoner og en mekanisk leke og samtale om prosessen fra ide til ferdig produkt
- bruke ulike redskaper og materialer og begrunne hvorfor de vil bruke disse gjenstandene i sine konstruksjoner
- påvise fordeler med ulike verktøy som brukes i dagliglivet ved praktiske eksempler
- gjenkjenne konstruksjonsteknikker i byggverk i samfunnet

Kompetansemål etter 7. trinn

Forskerspiren

Elevene skal etter endt 7. trinn være i stand til å

- formulere en problemstilling ut fra noe som en lurer på
- formulere en hypotese som et forslag til forklaring på problemstillingen
- utvikle en plan for en undersøkelse som skal teste hypotesen
- samle inn data ved å observere, måle og gjennomføre egne forsøk

- formulere resultater fra undersøkelsen og diskutere framgangsmåte og resultater med medelever og lærer
- publisere resultater fra undersøkelsen for eksempel ved å bruke IKT - publiseringsverktøy, rapport, aviser, postere, foredrag, utstilling, diskusjonspanel, lysbilder, video
- bruke ulike digitale hjelpemidler og naturfaglig utstyr både for eksperimentelt arbeid og for feltarbeid

Mangfold i naturen

Elevene skal etter endt 7. trinn være i stand til å

- planlegge og gjennomføre undersøkelser i ulike naturtyper; saltvann og eller ferskvann, skog og kulturlandskap, bruke enkle bestemmelsesnøkler, samle informasjon om hvordan organismene er tilpasset hverandre og det miljøet de lever og beskrive dette
- gjør greie for noen næringskjeder knyttet til hver naturtype over og den plassen planter, dyr og spesielt mennesker har i en næringskjede
- beskrive funksjonene til rot, stengel, blad og blomster hos blomsterplanter
- gjøre kontrollerte forsøk og observere hvilke faktorer som påvirker spiring og vekst hos en plante
- beskrive sammenhenger mellom bygning, levesett og miljø for noen utvalgte dyre- og plantearter og hvilken rolle vann har for levende organismer
- beskrive noen viltlevende norske pattedyr og fugler, forklare hvordan mennesker utnytter denne ressursen ved for eksempel jakt og noen spørsmål som reises i forbindelse med jakt og fangst
- samle informasjon og beskrive noen norske fiskearter, forklare hvilke redskaper som nyttes ved fangst av disse artene og hvordan mennesker utnytter denne ressursen ved fangst
- gjøre greie for noen eksempler på norske- plante- og dyrearter som har dødd ut eller står i fare for å dø ut, og drøfte mulige årsaker til at det skjer
- beskrive hva levende organismer trenger energi til, og kunne samtale om hva som skiller levende og ikke levende deler i naturen

Kropp og helse

Elevene skal etter endt 7. trinn være i stand til å

- beskrive hvor de ulike organene ligger i menneskekroppen og hvilke hovedfunksjoner de har
- beskrive og samtale om sentrale likheter og ulikheter mellom mennesker og andre levende organismer og hvordan variasjoner henger sammen med omgivelsene og miljø
- beskrive hva som kjennetegner puberteten, hvilken rolle den spiller for formering og seksuell kjønnsidentitet
- forklare hvordan mat virker som energikilde og byggemateriale for kroppen, og samtale om verdien av et balansert kosthold og konsekvenser av spiseforstyrrelser
- finne fram til informasjon om ulike rusmidler, kunne beskrive rusvirkning og hvordan stoffene skaper avhengighet og diskutere ulike sider ved noen ungdommers bruk av disse stoffene
- forklare med utgangspunkt i en enkel modell for øyet, hvordan øyet er bygd og hvordan det virker

- forklare med utgangspunkt i en enkel modell for øret, hvordan øret er bygd og hvordan det virker, hvilke skader som kan oppstå på grunn av lyd og støy, og samtale om hva som kan gjøres for å redusere mulige skadevirkninger

Vårt verdensbilde

Elevene skal etter endt 7. trinn være i stand til å

- gjøre forsøk med og beskrive praktisk bruk av magneter, lage og bruk kompass og forklare de observasjonene som gjøres ved hjelp av begreper fra magnetisme
- planlegge og gjøre forsøk med lys, syn og farger og beskrive resultatene ved hjelp av naturfaglige begreper
- planlegge og gjøre forsøk med lyd, hørsel og støy og bruke naturfaglige begreper til å beskrive forsøkene
- bygge elektriske kretser ut fra enkle kretstegninger, bruke en krets til å teste ut ledningsevnen til ulike materialer og sammenlikne resultatene med andre elevers resultater og med resultater i tabeller
- planlegge, bygge og teste enkle modeller av noe som kan bevege seg ved hjelp av elektrisk energi og som kan overføre energi fra en form til andre former og gjøre greie for prosessen fra ide til ferdig produkt
- planlegge, bygge og teste en modell av lampe eller lommelykt, velge ut materialer som egner seg til produktet og begrunne valgene
- kartlegge hvilke energikilder som brukes i elevenes nærmiljø og lage en oversikt som viser hvem som bruker de ulike energikildene
- skaffe informasjon om ulike ENØK- tiltak som brukes i boliger og på skolen og lage en plan for hva som er mulig å gjennomføre i egen bolig
- bygge en enkel værstasjon, måle viktige værparametre, framstille resultatene grafisk og sammenlikne sine resultater med værmeldingen i mediene.
- forklare de vanligste værsymbolene som brukes i fjernsynskanalene og i avisene
- utforske sentrale egenskaper ved vann: frysing, smelting, fordamping, kondensering, skydannelse, dannelsen av ulike typer nedbør og tegne og forklare vannets kretsløp med naturfaglige begreper
- eksperimentere med gjenstander som flyter eller synker i vann, systematisere kunnskapen, og vise hvordan man kan få et materiale som synker, til å flyte.
- bruke en partikkelmodell til å forklare sentrale egenskaper ved gasser, væsker, fast stoff, faseoverganger og temperaturen i et stoff

Stoffer i hverdagen

Elevene skal etter endt 7. trinn være i stand til å

- gjennomføre forsøk som viser hvordan oppvarming av stoff og stoffblandinger kan føre til endringer som er reversible eller permanente og føre til danning av nye stoff
- beskrive sentrale egenskaper ved metaller med hovedvekt på jern, gi eksempler på jern som rustet og beskrive metoder som kan forhindre rusting
- gjøre greie for bruken av rene metaller og legeringer før og nå, og beskrive hvordan metaller ble utvunnet og brukt i lokalmiljøet
- navngi noen mineraler og bergarter, beskrive egenskaper og fortelle hvordan de blir brukt

- gjøre forsøk med forbrenning av stoff, forklare hva som skal til for at noe skal brenne, hva en kan gjøre for å slukke en brann og sortere stoff og materiale som brennbare og ikke-brennbare
- samle informasjon om brensel som har vært brukt i lokalmiljøet opp gjennom tidene, teknologi som ble brukt til utvinning og utnytting og eksempler på konsekvenser for miljøet
- trekke paralleller mellom forbrenning generelt og forbrenning av mat i kroppen

UTKAST

Kompetansemål etter 10. trinn

Forskerspiren

Elevene skal etter endt 10. trinn være i stand til å

- forklare hvilken rolle hypoteser og metoder spiller i naturvitenskapene, og hvorfor publisering og kritisk argumentering er viktig
- foreslå og begrunne egne hypoteser og vurdere om de er mulig å etterprøve
- planlegge og gjennomføre et forsøk for å undersøke holdbarheten til en hypotese og bruke IKT til å måle og analysere data
- identifisere aktuelle parametre som kan virke inn på et forsøk og foreta en vurdering av hvilke det er viktig å ta hensyn til
- skrive logg under forsøk, feltarbeid og dokumentere prosess og resultater i en rapport som publiseres ved bruk av IKT
- delta i diskusjoner om påliteligheten til metoder og resultater fra egne og medelevers forsøk og fra oppslag i media om nye forskningsresultater
- finne fram til populariserte forskningsresultater innen et emne og vurdere i hvilken grad resultatene er omdiskuterte blant forskere
- bruke ulike redskaper, utstyr og materialer for å lage ulike produkter
- evaluere sitt eget arbeid, både prosess og produkt
- kommunisere både muntlig og skriftlig de ulike sidene i utviklingsprosessen fra ide til produkt

Celler og genteknologi

Elevene skal etter endt 10. klasse være i stand til å

- gi en enkel beskrivelse av oppbyggingen av dyre- og planteceller og funksjonen til de viktigste organellene ut fra en modell
- forklare hovedtrekk i oppbyggingen av DNA-molekylet og begrepene gen og mutasjon.
- forklare begrepet celledeling og resultatet av mitosen og meiosen, og bruke dette til å gjøre rede for hva som fører til genetisk variasjon hos kjønnceller og individer.
- presentere eksempler på hvordan moderne genteknologi brukes til foredling av planter og dyr ved bruk av IKT
- lese og vurdere innlegg i media om bruk av genteknologi og bruke kunnskap i diskusjon om etiske sider rundt dette

Mangfold i naturen

Elevene skal etter endt 10. trinn være i stand til å

- greie ut om begrepet biologisk mangfold og forklare sammenhenger med Darwins teorier og genteorien for arv.
- forklare hovedtrekkene i utviklingslæra, noen av ideene og observasjonene Darwin bygget på og hans teori om seleksjon og naturlig utvalg
- lage en oversikt over hvordan jorda og livet på jorda har endra seg og fortsatt er i endring, og beskrive hvordan fossiler blir dannet og blir brukt til å forklare utviklingen til fisker, planter og dyr
- forklare hvordan jorda skiller seg fra andre planeter i solsystemet med hensyn til forutsetninger for liv

- planlegge og gjennomføre et feltarbeid i et økosystem, registrere enkle næringskjeder og næringsnett og skrive en rapport hvordan artene er tilpasset hverandre og miljøet de lever i
- gjøre forsøk for å utforske sider ved fotosyntesen og greie ut om fotosyntesen og hvordan den er et grunnlag for liv, og beskrive funksjonene til produsenter, konsumenter og nedbrytere

Naturforvaltning

Elevene skal etter endt 10. trinn være i stand til å

- argumentere for eget standpunkt i aktuelle saker blant annet på grunnlag av kunnskap om viktigheten av biologisk mangfold
- presentere eksempler på kunnskaper om naturen som ulike folkegrupper i Norge, deriblant samene, har brukt i sin utnyttning av naturressurser
- planlegge og gjennomføre økologiske undersøkelser i et naturområde, undersøke aktuelle tiltak i området og drøfte hva slike tiltak kan få å si for ulike parter
- skaffe informasjon om og drøfte eksempler på hvordan menneskelig aktivitet kan true biologisk mangfold både lokalt og globalt
- identifisere interessekonflikter i saker som angår biologisk mangfold, vurdere framsatte påstander ved å finne fram til utdypende informasjon
- drøfte tiltak som kan forbedre miljøet og medvirke til en bærekraftig utvikling lokalt og globalt

Kosthold og helse

Elevene skal etter endt 10. trinn være i stand til å

- planlegge og gjennomføre forsøk med næringsstoffene karbohydrater, fett og proteiner
- greie ut om hvordan kroppens fordøyelsessystem tar opp og omsetter næringsstoffene, hvilken betydning disse har for vekst og helse og hvordan kroppen kvitter seg med avfallsstoffer.
- fortelle om sentrale kjennetegn på bakterier og virus og svare på spørsmål om hvordan bakterier virker på prosessene i kroppen
- beskrive eksempler på hvordan bakterier inngår i prosesser i industrien og i naturen
- forklare hva som kjennetegner kreft og gi eksempler på teknologiske nyvinninger som har endret mulighetene for behandling
- beskrive hvordan tobakk og ulike rusmidler virker på kropp, helse og samfunn og drøfte bruk og misbruk av ulike medikamenter

Mikrober og sykdom

Elevene skal etter endt 10. trinn være i stand til å

- greie ut om hvordan menneskene har utviklet og brukt kunnskap om mikroorganismer i kampen mot sykdom
- greie ut om noen store smittsomme sykdommer deres historie og utbredelse og drøfte ulike måter å bekjempe og hindre slike sykdommer på
- forklare hvordan kroppen beskytter seg mot sykdomsfremkallende bakterier og virus
- gi eksempler på tradisjonell folkemedisin, blant annet den samiske og diskutere dem i forhold til bruk av moderne medisin
- beskrive problemer knyttet til bruk av antibiotika mot noen vanlige sykdommer
- forklare hvordan vaksinerings kan hindre sykdom, og presentere og vurdere argumenter for og mot vaksinerings mot en aktuell sykdom

- finne fram til informasjon om vanlige sykdommer på Internett, lese og vurdere informasjonen og presentere utbredelsen av en sykdom over tid

Seksualitet og pubertet

Elevene skal etter endt 10. trinn være i stand til å

- fortelle hvordan hormoner er med på å styre enkelte prosesser i kroppen
- beskrive menstruasjonssyklusen, befruktning og utvikling av fosteret
- bruke kunnskaper om gener, arv, genetisk variasjon og tilpassning til å diskutere betydningen av arv og miljø i utforming av noen egenskaper ved individer
- beskrive hvordan ulike prevensjonsmidler brukes og virker
- gi eksempler på seksuelt overførbare sykdommer, søke opp informasjon om disse, lage en kort oversikt og drøfte hvordan man kan unngå dem

Stjernehimlen, sola og klima

Elevene skal etter endt 10. trinn være i stand til å

- søke informasjon og lage en oversikt over sentrale kjennetegn ved stjerner og galakser og hvordan teknologisk utvikling har vært en forutsetning for stadig utvikling av kunnskapen vår om verdensrommet
- forklare naturvitenskapens beskrivelse av universets utvikling og noen uavklarte spørsmål knyttet til denne teorien
- lage en oversikt over elektromagnetiske stråling og hvordan ulike teknologier gjør bruk av de ulike strålingstypene
- gi en enkel forklaring på hvordan nordlys oppstår og presentere ulike sagn og forestillinger om dette, blant annet samisk folketro
- sette opp og gjennomføre forsøk og for å få fram solspekteret, hvordan fargene oppstår og forklare hvorfor noen lyskilder inneholder andre farger enn sollyset
- forklare drivhuseffekten ved hjelp av en enkel modell, samtale om drivhuseffektens betydning for og livet på jorda og drøfte aktuelle tiltak for å minske mulige konsekvenser for klimaet på jorden

Elektrisitet

Elevene skal etter endt 10. trinn være i stand til å

- bruke begreper fra elektrisitetslæren til å forklare noen sentrale oppdagelser og oppfinnelser som er knyttet til elektrisitet
- koble frittstående elektriske støpsler, forklare begrepene kortslutning og jording og autorisasjon, og bruke disse til å vurdere el-sikkerhet i dagligdagse sammenhenger.
- beskrive en enkel modell for elektroner i en strømkrets og forklare begrepene strøm, spenning, resistans, effekt og energioverføring.
- planlegge og gjennomføre forsøk med elektriske komponenter i ulike elektriske strømkretser, gjøre målinger og bearbeide data og beregne elektrisk energi og effekt
- utvikle forslag til en modell, drøfte og komme med egne vurderinger i forbindelse med elektriske opplegg i bolighus
- gjennomføre forsøk med induksjon, forklare hvordan en elektrisk generator og motor virker og forklare forskjellen

Energi og samfunn

Elevene skal etter endt 10. trinn være i stand til å

- beskrive hvordan vi kan produsere elektrisk energi fra fossile brennstoffer, atomenergi og fra vind- og vanneenergi
- forklare hva loven om energibevaring uttrykker og planlegge og gjennomføre forsøk som viser ulike energioverganger og beskrive disse overgangene
- planlegge og gjennomføre energispareopplegg hjemme og beregne gevinsten
- finne fram til informasjon om aktuelle fornybare og ikke-fornybare energikilder, utarbeide en oversikt og utarbeide overslag over mulig bidrag til samfunnets energibehov fra disse
- lese og trekke ut informasjon fra oppslag i mediene om energibehov og energiøkonomisering, vurdere synspunkter på energibehov og energiøkonomisering blant annet ved bruk av begrepene energibevaring og energikvalitet.

Stoffers oppbygging og egenskaper

Elevene skal etter endt 10. trinn være i stand til å

- definere og beskrive begrepene atom, molekyl, ion, grunnstoff, kjemisk forbindelse og mekanisk blanding
- beskrive noen hovedtrekk for de 20 første stoffene i det periodiske system
- tegne og bruke en enkel modell av atomet til å forklare stoffers oppbygging
- tegne, bygge og forklare enkle molekylmodeller og forklare modellenes styrker og begrensninger
- tegne, bygge og forklare elektronparbindinger og dobbelbinding i grunnstoffene hydrogen, oksygen og karbon
- sette navn på enkle kjemiske forbindelser og beskrive enkle kjemiske reaksjoner med ord
- finne fram til informasjon om prosesser i viktig kjemisk industri i Norge og fortelle om disse prosessene
- gjennomgå sikkerhetsutstyret på et naturfagrom, fortelle om bruken av det, hvordan man kan forebygge uhell og hva man skal gjøre ved uhell
- lese og forstå produktmerking i og utenfor skolen og følge reglene på en trygg måte for seg selv og andre
- planlegge og gjennomføre forsøk som viser hvordan stoffer reagerer og danner stoffer med andre egenskaper
- beskrive hvilke gasser vi finner i luft (f.eks nitrogen, oksygen, karbondioksid, karbonmonoksid, hydrogen, ozon?) og gjennomføre typiske reaksjoner for noen av dem
- beskrive gassenes virkning på kropp og helse

Syrer, baser, metaller og salter

Elevene skal etter endt 10. trinn være i stand til å

- skrive navn og formler for noen vanlige sure og basiske løsninger og forklare deres egenskaper
- gjennomføre forsøk med nøytralisering av sure og basiske løsninger og gi en forklaring på det som skjer
- klassifisere sure og basiske dagligvarer og indikatoregenskaper for fargestoffer i planter
- lage pH-papir, forklare virkemåten og bruke det i målinger
- beskrive sentrale egenskaper til noen få metaller, deres bruksområder, hvordan vi får tak i dem, hvordan de brytes ned og hva vi kan gjøre for å hindre korrosjon
- planlegge og gjøre forsøk med elektrolyse og galvanisme og beskrive lett observerbare effekter av elektrolyse og eksempler på bruk i samfunnet
- planlegge og gjennomføre en enkel kjemisk analyse av ukjent stoff og skrive rapport om prosessen og resultatet

Karbon- og plastkjemii

Elevene skal etter endt 10. trinn være i stand til å tegne en modell og forklare karbonets kretsløp

- forklare hvordan råolje og naturgass er blitt til, lage en oversikt over hvilke typer stoffer oljen og gassen inneholder og hva de brukes til
- tegne og fortelle om oppbygningen av de enkleste seriene med hydrokarboner og noen av deres derivater, bl.a. vinylklorid
- greie ut om oppbygging, egenskaper og anvendelse til mye brukte plasttyper som termoplast og herdeplast
- forklare hva miljømerkingen betyr, gi eksempler på livsløpsanalyser og på gjenvinning av plast og bruke denne kunnskapen i diskusjoner angående avfallshåndtering
- beskrive ulike måter å bearbeide plast på i industrien
- designe og lage et produkt av plast med termoforming
- lage et syntetisk stoff (for eksempel nylon) og beskrive framstillingen av et syntetisk stoff

Teknologi og design

Elevene skal etter endt 10. trinn være i stand til å

- planlegge og utvikle produkter etter kravspesifikasjoner, evaluere prosessen og vurdere ulike produkters brukervennlighet (elopplegg i en bolig, møbler, klær, verktøy, datamaskin, mobiltelefoner)
- kartlegge og bygge modell for elopplegget i en bolig og utvikle et styringssystem for regulering av lysopplegget
- gjennomføre forsøk og kartlegge materialegenskaper hos aktuelle materialer som skal brukes
- planlegge og bygge bevegelige interaktive gjenstander, blant annet kan elektronisk og digital teknikk brukes
- designe og programmere enkle roboter for styring og måling
- gjøre rede for elektroniske kommunikasjonssystemer som Internett, telefoni, radio og fjernsyn på systemnivå og beskrive og reflektere over den historiske utviklingen på dette området
- drøfte utfordringer som reises i forbindelse med den digitale teknologien som overvåking, avhengighet og sårbarhet i det moderne samfunn

Grunnleggende ferdigheter i naturfag
Utkast 9. november 2004

	Regning	Skrijving	Muntlig framføring	Lesing	Digitale ferdigheter
4.	<p>Kunne bruke tall og tabeller (grafiske framstillinger?) for å registrere og framstille resultater fra egne målinger i naturen og i egne forsøk og arbeider</p> <p>Kunne forstå enkle tabeller og diagrammer med naturfaglig innhold</p>	<p>Kunne formulere enkle hypoteser</p> <p>Kunne planlegge enkle framgangsmåter for observasjon, forsøk og utviklingsarbeider</p> <p>Kunne skriftlig gjøre greie for egne observasjoner, forsøk og utviklingsarbeider</p>	<p>Kunne beskrive og forklare muntlig for andre opplevelser og observasjoner og bruke naturfaglige begreper i denne sammenhengen og kunne beskrive utviklingen fra ide til produkt</p> <p>Kunne stille spørsmål om naturen og naturfaglige observasjoner</p>	<p>Kunne sette seg inn i enkle naturfaglige tekster.</p> <p>Kunne trekke naturfaglig informasjon ut fra en enkel tekst.</p> <p>Kunne følge en enkel bruksanvisning eller oppskrift</p>	<p>Håndtere digitale hjelpemidler til spill, lek, utforskning og registrering og finne fram til enkel informasjon på nettet</p>
7.	<p>Kunne framstille resultater med ulike representasjonsformer</p> <p>Kunne tolke, systematisere og bearbeide ulike typer data fra egne observasjoner, forsøk og egen produktutvikling</p>	<p>Kunne skrive rapporter fra ekskursjoner, fra forsøk og produktutvikling</p> <p>Kunne beskrive praktiske situasjoner, løse problemer og kommunisere løsninger med andre</p>	<p>Kunne beskrive og argumentere ved hjelp av naturfaglige begreper</p> <p>Kunne stille spørsmål om naturfaglige fenomener og naturfaglig kunnskap og diskutere mulige forklaringer og teknologisk løsninger</p>	<p>Kunne forstå enkle naturfaglige tekster og gjøre greie for innholdet.</p> <p>Kunne analysere en tekst med tanke på å finne og vurdere naturfaglig informasjon.</p> <p>Kunne lese og</p>	<p>Kunne bruke enkle publiseringsverktøy og andre digitale hjelpemidler for rapportering fra ekskursjoner, forsøk og utviklingsarbeider</p> <p>Kunne finne informasjon, analysere og behandle data med IKT</p> <p>Kunne kommunisere via datamaskiner med</p>

				følge en oppskrift	andre elever Kunne avgjøre når bruk av teknologi er nyttig og vurdere hva slags digitale verktøy som er nyttige for å løse ulike oppgaver og problemstillinger i læringsarbeidet.
10.	<p>Kunne framstille resultater med ulike representasjonsformer</p> <p>Kunne tolke, systematisere og bearbeide ulike typer data fra egne observasjoner, forsøk og fra andre kilder</p> <p>Kunne lage og bearbeide enkle matematiske modeller for å beskrive naturfaglige fenomener</p> <p>Kunne bruke regning for å måle, beregne og forklare naturfaglige og teknologiske forløp</p>	<p>Kunne vurdere skriftlige rapporter fra andre elever og gi kommentarer.</p> <p>Kunne gi en vurdering av naturfaglige tekster fra medelever eller fra andre kilder</p> <p>Kunne bruke formelt språk til å uttrykke naturfaglige ideer og tanker.</p>	<p>Kunne beskrive, argumentere og drøfte ved hjelp av naturfaglige kunnskap og begreper.</p> <p>Kunne gjøre antakelser og formulere spørsmål til andres framstillinger</p>	<p>Kunne forstå resonnementer framstilt i naturfaglige tekster.</p> <p>Kunne finne relevant naturfaglig informasjon og vurdere kvaliteten på denne.</p> <p>Kunne lese formler og forklare hva de forteller</p>	<p>Kunne framstille ulike naturfaglige data fra egne forsøk eller andre kilder ved hjelp av IKT</p> <p>Kunne bruke datasimuleringer</p> <p>Kunne bruke ulike digitale verktøy for å publisere data og resultater</p> <p>Kunne bruke digitale måleinstrumenter for registrering av måledata</p> <p>Kunne finne naturfaglig informasjon, vurdere, analysere og behandle data.</p> <p>Kunne utøve kildekritikk i forhold til informasjon på nettet</p>
11.	<p>Kunne formulere og løse problemer ved hjelp av regning og vurdere</p>	<p>Kunne skape, bruke og vurdere ulike representasjoner for å lage modeller, løse problemer og for</p>	<p>Kunne gjøre antakelser og formulere spørsmål som er karakteristiske</p>	<p>Kunne forstå resonnement framstilt i naturfaglige tekster.</p> <p>Forstå og tolke</p>	<p>Kunne bruke og vurdere hjelpemidler i forbindelse med problemløsning, utforskning simulering og</p>

løsningene. Kunne lage, bearbeide og tolke ulike modeller i naturfag Kunne forklare sammenhengen mellom modeller og naturfaglige fenomener	å kommunisere løsninger med andre. Kunne bruke symbolsk og formelt språk til å uttrykke naturfaglige ideer og sammenhenger mer presist.	for naturfag. Kunne vurdere og argumentere for egne synspunkter der naturvitenskap, etikk og miljøproblemer brynes	det naturfaglige innholdet i ulike tekster. Kunne skille mellom kunnskap i naturfag som er etablert og kunnskap som er kontroversiell	modellering. Kunne finne og kritisk vurdere informasjon, bearbeide og presentere data og forholde seg kritisk til resultatene.
--	--	---	--	---

UTKAST

Norsk

Norskfagets formål

Norskfaget er skolens fremste kultur-, dannelsings- og identitetsfag. I språk og tekster møtes mennesker, gjennom språk og tekster bygges samfunn og kulturer. Skolens dannelsingsoppdrag i vår tid er å være en demokratisk offentlighet, der barn og unge får mulighet til å ytre seg og bli sett, hørt og besvart. Norskfaget har et spesielt ansvar for å la dem møte og utforske kulturens mange stemmer gjennom ulike tekster, til å utvikle egne stemmer og språklig identitet i samhandling med andre og til å bli aktive deltakere i samfunns- og kulturliv. Barn og unge vokser opp i en verden av tekster – muntlige, skriftlige og multimodale. Samfunnet de er en del av, er mer enn noen gang avhengig av språk og tekst, i alt fra bruksanvisninger og epost til tv-debatter og teaterforestillinger, og samfunnet med alle dets sjangrer er i stadig endring, med nye medier og former og nye varianter av gamle tanker, historier, spørsmål og konflikter. Norskfaget skal gi barn og unge rom for arbeid med eget og andres språk og tekster. De skal lære å finne fram i vrimmelen av tekster og stemmer, forstå og vurdere dem, bruke dem for egne formål og utvikle nye. Det tekstkulturelle dannelsesarbeidet faget tilbyr, er en forutsetning for å kunne være en aktiv deltaker i det flerkulturelle samfunnet i Norge og verden omkring.

Faget har en historisk dimensjon og en samtidsdimensjon: Elevene møter og går i dialog med tekster og yringer i ulike sjangrer gjennom ulike tider, og de utforsker og prøver ut de ulike måtene språk og tekst brukes på i samtida. I arbeidet med å utvikle språk og tanke har kunstneriske tekster og estetiske prosesser en særstilling. Kunsten tilbyr tenkemåter, uttrykksmåter og forståelsesformer som gir plass for det mangetydige, det kritiske, det uvanlige og alternative. Norskfaget skal være et rom for utprøving og utfoldelse, både i sin tradisjonelle form innenfor skolens fire vegger og på nye arenaer i nye medier.

Når elevene kommer til skolen, har de allerede et utviklet språk, som skal utvikles videre gjennom hele skoleløpet. Hver enkelt elev skal erobre lese- og skrivekunsten i egen takt og så finne rom for å utvikle seg språklig i nye sjangrer, om nye emner, i samhandling med andre. Med økende alder får elevene nye og større språklige utfordringer, men de samme grunnprinsippene ligger fast: De skal ha mulighet til å utforske språk og tekst i varierte samhandlingssituasjoner som åpner for kreativitet og utfoldelse og samtidig utfordrer dem i deres tekstkompetanse og kulturforståelse. Målet er språklig sjøltillit. Det dreier seg om å

mestre ferdigheter som å skrive greit og å lese flytende, men også om å forstå og bruke tekster elevene møter i samfunnet de er en del av, som fagbøker og nettsider, sangtekster og romaner, avisreportasjer og fjernsynsdebatter, reklame og spillefilm. Slik forståelse utvikles gradvis gjennom utprøving og utforsking av eget og andres språk. Tekstkompetanse krever kunnskaper og et språk om språket. Det utvikles i aktiv omgang med språk og tekster, i dialog med lærer og medelever.

Norskfaglig danning handler ikke minst om å kunne se seg sjøl og ”det norske” i en større sammenheng, historisk og globalt. Vi har ulike talemålsvarianter av norsk, flere språk og kulturer innenfor landets grenser - blant dem et offisielt språk, samisk -, nærbeslektede nabospråk og to likestilte norske skriftnormer. Det gir barn og unge en spesiell mulighet til å utvikle språklig bevissthet, gjennom utforsking av ulike språk og språkformer og meningsfull bruk av bokmål og nynorsk i egen skriving.

Norskfaget skal være en offentlighet der barn og unge kan møte seg sjøl og andre i nye roller, et kulturverksted der de kan inspirere og utfordre hverandre, og en språksmie der de lærer om språk ved å bruke det.

Fagets struktur

Hovedområder

Norskplanen er delt inn i fire hovedområder som gjelder for alle trinn :

- **Hovedområde 1: MUNTlige TEKSTER - *Utvikling av muntlig kompetanse - lytte og tale***
- **Hovedområde 2: SKRIFTLIGE TEKSTER - *Utvikling av lesing og skriving***
- **Hovedområde 3: MULTIMODALE TEKSTER - *Utvikling av multimodal og estetisk kompetanse***
- **Hovedområde 4: SPRÅK OG KULTUR I ENDRING - *Utforsking av språk og kultur i fortid og samtid***

Hovedområdene er ulike aspekter ved den totale tekstkompetansen elevene skal utvikle i norskfaget. De henger sammen innbyrdes slik at et kompetansemål knyttet til ett av hovedområdene også vil implisere andre hovedområder. I praktisk undervisning vil kompetansemål fra alle hovedområdene bidra til å skape sammenheng mellom fagstoff og aktiviteter og slik bidra til elevenes læring.

Grunnleggende ferdigheter

De grunnleggende ferdighetene knyttet til språkkompetanse – lesing, skriving, muntlig ferdighet og digital ferdighet - er grunnstammen i norskfaget og vil inngå i alle kompetansemål. Språkkompetansen og regneferdighet har et felles område når det gjelder begrepsutvikling, logisk resonnement og problemløsning. Likeledes når det gjelder forståelse for form, system og komposisjon. Digital kompetanse er viktig i norskfaget både som skriveverktøy, i informasjonshenting og i læring, samarbeid og estetisk utfoldelse.

	Lese	Skrive	Muntlig	Digital
Etter 4.trinn	Lære å lese,/ lese både sakprosa og skjønnlitteratur Lese med flyt	Lære å skrive, oppdage skriving som kommunikasjon med andre. Lære tematisk tekstkonstruksjon Noen formelle trekk	Utvikle talespråket i ulike situasjoner, kunne være deltaker i samtaler, rollespill, lek	Bruke datamaskinen til tekstskaping og læring
Etter 7. trinn	Lese med varierte lesestrategier Forstå helheter i tekstene, trekke ut informasjon	Skrive i ulike sjangrer Beherske ulike former for tekstkonstruksjon Beherske ortografi	Presentere fagstoff, dramatisere, framføre Samtale om litteratur Delta i diskusjoner	Beherske tekstbehandlig og informasjonssøk, bruke datamaskinen til estetiske uttrykk
Etter 10. trinn	Lese varierte tekster. Kunne trekke ut informasjon, hovedide, tolke og reflektere over tekst	Beherske skriving i flere sjangrer på nynorsk og bokmål. Beherske argumentasjon vurdering	Presentere med utbytte for publikum, beherske møteledelse, framføre dramatisere Kunne delta i saklige diskusjoner	Beherske tekstbehandling og læringsplattformer bruke og drøfte informasjon kritisk og relevant
Etter 11. trinn	Lese for mange formål, med større forståelse for mangfoldet i tekstkulturen	Mestre ulike skriveroller etter situasjon og formål, på bokmål og nynorsk. Kunne skrive klart disponerte tekster med klart fokus og med	Planlegge og gjennomføre lengre foredrag og presentasjoner Vurder og drøfte argumentasjon	Bruke datateknologi til kommunikasjon, ,samarbeid, respons og arkiv

		underbygd saklig argumentasjon		
Etter 12.trinn	Kunne lese mer kompliserte tekster, også i eldre språkdrakt	Kunne skrive faglige tekster om norskfaglige emner, beherske flere sjangrer f,eks essay	Presenter og problematisere fagstoff, framføre litterære tekster med innlevelse og forståelse	Presentere eget arbeid gjennom nettsider
Etter 13. trinn	Kunne lese eksperimenterende og modernistisk tekst med utbytte	Skrive større faglige arbeid med høy tekstkompetanse både fagskriving og litterær skrijving	Presentere fordypningemner for et større publikum. Ha utviklet et fagspråk for muntlig	Beherske et bredt repertoar av multimodal og digital tekst og kunne drøfte og vurdere disse

Kompetansemål

Etter 4. årstrinn

4. trinn – Erobring og oppdagelsesreise

Hovedperspektiv: Erobre lesing og skrijving i egen takt og oppdage og utforske språk og tekst sammen med andre. Oppdage at språk kan brukes til å lære, leke, samhandle og tenke med. Oppleve at de selv kan lage produkter, både muntlige, skriftlige og multimodale, som andre har glede av. Utforske medier som aviser, internett, film og barnelitteratur fra nære og fjernere miljøer.

Hovedområde 1: MUNTlige TEKSTER - Utvikling av muntlig bruk av språket – lytte og tale

Målet for opplæringa er at elevene skal(kunne)

- Ha utviklet talespråket sitt slik at de kan uttrykke seg på ulike måter etter ulike situasjoner og formål, for eksempel fortelle, forklare, gi og ta imot beskjeder, delta i samtaler og diskusjoner
- Kunne lytte til andre, både medelever i samtaler og ved framføringer, og når læreren leser, forklarer eller forteller.
- Kunne respektere regler for gruppesamtaler
- Kunne framføre egne og andres tekster for et publikum med økende vekt på at mottaker skal høre og forstå det som blir presentert
- Kunne gi uttrykk for opplevelse av litteratur gjennom lek, dramatisering og framføring
- Kunne delta i samtale om litteratur og gi uttrykk for egne tanker og opplevelser

Hovedområde 2: SKRIFTLIGE TEKSTER - Utvikling av lesing og skriving

Målet for opplæringa er at eleven skal (kunne)

- Ha lært å lese i eget tempo og utviklet sin leseferdighet til et nivå der lesingen har en viss flyt slik at de får sammenheng i det de leser og forstår innholdet.
- Kunne lese ulike tekster med ulike formål.
- Ha forståelse for ulike skriftlige framstillingsformer gjennom møte med et bredt utvalg barnelitteratur og fagtekster for barn, i egen lesing og ved at læreren leser høyt.
- Ha lært å skrive og kunne bruke skriftspråk i samhandling med andre til ulike formål, formidle beskjeder, erfaringer, opplevelser, uttrykke meninger og følelser og presentere egne kunnskaper i sakprega tekst.
- Ha en sammenhengende og tydelig håndskrift.
- Kunne ordne tekster tematisk og ha lært hvordan vi utvikler tekststrukturer.. De skal vite hvordan en setning er bygd opp og hvordan vi skaper sammenheng mellom setninger
- Mestre noen av skriftspråkets formelle trekk som skilletegn og stor forbokstav
- Ha et ordforråd som er tilstrekkelig til å kunne uttrykke erfaringer, opplevelser, følelser og meninger.
- Kunne bruke tekst og bilder i flere sjangrer til informasjon, opplevelse og inspirasjon i skriving
- Kunne gi tilbakemelding på andres tekster med utgangspunkt i egen opplevelse av teksten
- Kunne snakke om egen skriveutvikling ved å sammenligne tekster skrevet over tid
- Kunne bruke datamaskinen til tekstsikaping og læring
- Kunne finne fram på biblioteket.

Hovedområde 3 : MULTIMODALE TEKSTER- Utvikling av multimodal og estetisk kompetanse

Målet for opplæringa er at elevene skal (kunne)

- Kunne bruke varierte estetiske uttrykk i egne arbeider gjennom en prosess fra ide til ferdig produkt.
- Kunne bruke ulike medier i egne arbeider og blitt stimulert til å lage tydelige og estetiske produkter til framføringer og presentasjoner
- Kunne uttrykke seg gjennom tekst ,bilder og musikk i flere sjangrer
- Kunne snakke om tekst og bilde som meningsuttrykk , for eksempel i bildebøker og ulike bildemedier

Hovedområde 4: SPRÅK OG KULTUR I ENDRING- Utforsking av språk og kultur i fortid og samtid

Målet for opplæringa er at elevene skal(kunne)

- Kunne snakke om tekster de leser, hva de undrer seg over eller tenker om språk, personer og handlinger i tekstene, både tekster hentet fra dagliglivet og tekster som representerer andre tider, andre kulturer, andre virkeligheter
- Kunne forstå talemål fra andre deler av landet, kunne bruke egne erfaringer til å snakke om språk, om hvordan vi snakker forskjellig i Norge, hvordan skrift og tale er forskjellig og hvordan norsk språk og norske skikker kan være forskjellig fra andre lands språk og skikker.

- Ha lært noen grammatiske og tekstvitenskapelige begreper for å kunne snakke om språk og tekst.
- Kunne finne fram på biblioteket

Etter 7. årstrinn

7. trinn – Nye språklige roller, stemmer fra større rom

Hovedperspektiv: Utforske og bruke språk og tekst med videre aksjonsradius og i ulike sjangrer. Oppleve tekster fra andre kulturer og forhold og se seg sjøl gjennom andres blikk. Fortsatt skrive for kjente mottakere, men også for nye og ukjente, fiktive eller i storsamfunnet. Kunne bruke lesing i egen skrivning og skrivning til å utvikle tanker. Forstå mer om rollen språk og tekster spiller i kultur og samfunn.

Hovedområde 1: MUNTTLIGE TEKSTER- *Utvikling av muntlig bruk av språket – lytte og tale*

Målet for opplæringa er at elevene skal(kunne)

- Kunne delta i samtaler der de må uttrykke og grunngi egne meninger og standpunkt og lytte til andres med et åpent sinn
- Mestre ulike muntlige språkroller gjennom rollelek og drama, framføringer og presentasjoner
- Kunne presentere et fagstoff muntlig med økt mottakerbevissthet og kunne bruke manus, stikkord og punktliste som støtte for den muntlige fremføringen
- Mestre enkel møteledelse med ordstyrer som lager talerliste, og deltakere som ber om ordet
- Kunne snakke om tekster med utgangspunkt i egne opplevelser med forståelse for både språk og innhold

Hovedområde 2: SKRIFTLIGE TEKSTER- *Utvikling av lesing og skrivning*

Målet for opplæringa er at eleven skal (kunne)

- Kunne bruke varierte lesestrategier for å lese ulike typer tekst i ulikt tempo og med større forståelse for tekstenes innhold, sjanger og formål
- Kunne skaffe seg oversikt over tekster de leser, kunne finne mening i tekst, trekke ut informasjon og lære av den
- Kjenne et bredt utvalg skjønnlitteratur og sakprosa på bokmål og nynorsk som kan gi opplevelse, stimulere leseglede, kunnskapstørst og spenningstrang, og kunne bruke ideer fra tekster de leser i egen skrivning
- Kunne uttrykke egne erfaringer, opplevelser, interesser og meninger i skriftlige tekster som representerer ulike sjangrer og skriverroller, nå med større vekt på å kunne forklare, begrunne og argumentere for egne meninger.
- Mestre ulike struktureringsmåter for tekst, både for fortellinger og sakprosa, for eksempel etter tidsrekkefølge og i enkle kategorier, og mestre ulike teknikker for å skape sammenheng mellom setninger og mellom avsnitt..

- Mestre skriftkonvensjoner som ortografi, tegnsetting og avsnitt i tekst , kunne ta i bruk et variert ordforråd for å skape variasjon i setningskonstruksjonene og for å kunne uttrykke kunnskaper og opplevelser
- Ha en personlig og funksjonell håndskrift , kunne skrive sammenhengende i et visst tempo, og beherske varierte skrifttyper.
- Kunne dra nytte av tilbakemelding på skriftlig arbeid, både fra lærer og medelever og selv delta i relevant tilbakemelding til andre
- Kunne utnytte mulighetene som ligger i tekstbehandlingsprogram i skriveprosessen..
- Kunne bruke bibliotek og informasjonskanaler på internett på en målrettet og fruktbar måte,

Hovedområde 3 : MULTIMODALE TESKSTER- *Utvikling av multimodal og estetisk kompetanse*

Målet for opplæringa er at elevene skal (kunne)

- Kunne ta i bruk flere medier i framføringer og presentasjoner av individuelt og felles arbeid i norskfaget
- Kunne gi begrunnede uttrykk for egen smak og egne kvalitetsvurderinger av tekster, fjernsynsprogram, reklame, musikk og film og kunne diskutere med andre
- Kunne lage estetiske produkter der de tar i bruk bilder, utsmykninger, varierte skrifttyper og lignende.
- Kunne gjenkjenne noen estetiske virkemidler i tekster og selv ta dem i bruk i egen tekstproduksjon.

Hovedområde 4:SPRÅK OG KULTUR I ENDRING *Utforskning av språk og kultur i fortid og samtid*

Målet for opplæringa er at elevene skal (kunne)

- Kjenne et bredt utvalg skjønnlitteratur og sakprosa fra fortid og nåtid og fra andre kulturer med en viss forståelse for likheter og ulikheter i tenkemåter og normer.
- Ha kunnskap om språkvariasjon i Norge gjennom arbeid med ulike former for språkbruk knyttet til ulike sosiale, geografiske og etniske forhold.
- Kunne utforske språket i eget miljø, for eksempel forskjeller mellom gutter og jenter, mellom generasjoner, mellom ulike grupper
- Ha et begrepsapparat for å kunne snakke om språket og for å kunne ta og gi presis tilbakemelding på skriftlige tekster
- Kunne utforske tekster og delta i samtaler om hvordan tekster er laget, om hva som er forskjell på muntlig og skriftlig språkbruk og hvordan noen ulike sjangrer bruker ulike virkemidler og strukturer
- Kunne bruke bibliotek og informasjonskanaler på internett på en målrettet og fruktbar måte

Etter 10. årstrinn**10. trinn – Utprøving, utfordring og problematisering**

Hovedperspektiv: Gå i aktiv og skapende dialog med egne og andres språk og erfaringer gjennom tekster fra ulike tider og samfunnsforhold. Kunne lese ulike tekster på ulike måter, med kritisk sans for både innhold, form og formål. Bruke språk og tekst sammen med andre til å stille nye spørsmål om verden omkring seg, til å utfordre og utfordres, engasjere og engasjeres og kunne stå fram i egne tekster med egne meninger og vurderinger.

Hovedområde 1: MUNTlige TEKSTER -Utvikling av muntlig bruk av språket

Målet for opplæringa er at elevene skal (kunne)

- Kunne delta aktivt i diskusjoner med egne meninger og forståelse for hva som er saklig argumentasjon
- Kunne vise evne til å lytte, oppleve og vurdere gjennom å gi relevant tilbakemelding til andres fremføringer og presentasjoner
- Kunne presentere tema/ prosjekt-arbeid for andre slik at publikum har faglig utbytte av presentasjonen
- Kunne drøfte krav til muntlig framføring
- Mestre ulike muntlige framføringsformer, i tillegg til rollespill og dramatiseringer: enkle foredrag, tolkende opplesing og presentasjon av fagstoff.
- Kunne delta i utforskende litterære samtaler– i samspill med elever og lærer, med utgangspunkt i egen opplevelse av teksten og med bruk av noen litterære begreper
- Kunne lede og delta aktivt i formelle møter og diskusjoner med innlegg og replikk, ta notater og skrive referat fra diskusjoner

Hovedområde 2: SKRIFTLIGE TEKSTER- Utvikling av lesing og skriving

Målet for opplæringa er at eleven skal (kunne)

- Kunne lese ulike tekster med ulike formål: hente ut informasjon, kunne forstå og vurdere tekstens hovedidé, kunne lese og tolke skjønnlitteratur og vise evne til å reflektere over innhold og over tekstens formelle trekk.
- Kunne lese skjønnlitteratur og sakprosa på nynorsk og bokmål både for oppleveling, læring, ettertanke, for å bli bedre lesere og kunne bruke lesingen som modeller for egen skriving på begge målformer
- Kunne utvide sin leseerfaring gjennom å fordype seg i bøker, både individuelt og i fellesskap, med særlig tanke på leselyst og opplevelse.
- Kunne skrive tekster i ulike sjangrer, både skjønnlitterære og sakprega med en tekstkompetanse som omfatter både formelle trekk (ortografi, syntaks, tekstbinding og struktur) og evne til å tilpasse språk og innhold til mottaker og formål med teksten
- Ha et variert og presist ordforråd for å kunne uttrykke dybde og nyanser både i utgreiende, argumenterende, reflekterende, fortellende og skildrende tekster
- Kunne gjenkjenne noen språklige virkemidler som ironi , gjentakelser, kontraster og språklige bilder og selv ta disse i bruk på en virkningsfull måte i egne tekster.

- Kunne utvikle en tekst fra ide til ferdig produkt, kunne gi og gjøre seg nytte av tilbakemeldinger underveis i skriveprosessen
- Kunne forklare og vurdere egne tekster og sin egen skriveutvikling ved hjelp av kunnskap om språk og tekst
- Kunne bruke tekstbehandlingsverktøyet i skriveprosessen og funksjoner i nettbaserte læringsplattformer (f.eks mapper) til arkiv og kommunikasjon
- Kunne bruke og drøfte tekster hentet fra ulike informasjonskilder(bibliotek, internett, massemedier) på en kritisk og relevant måte skriftlig og muntlig.

Hovedområde 3 : MULTIMODALE TEKSTER- *Utvikling av multimodal og estetisk kompetanse*

Målet for opplæringa er at elevene skal (kunne)

- Kunne ta i bruk ulike uttrykk (f.eks stillbilder og film, lyd og musikk , muntlig og skriftlig tekst) for å forsterke og tydeliggjøre egne produkter i norskfaget og utforme disse på en estetisk og klar måte.
- Kunne oppdage og diskutere estetiske virkemidler i språklige og multimodale tekster, både hentet fra massemedier, underholdning og kunst
- Kunne vurdere multimodale tekstuttrykk fra massemedier, reklame og underholdning på en reflektert måte med tanke på hvordan vi påvirkes av lyd, språk og bilder i nye multimodale tekster.

Hovedområde 4: SPRÅK OG KULTUR I ENDRING- *Utforskning av språk og kultur i fortid og samtid*

Målet for opplæringa er at elevene skal (kunne)

- Kjenne et bredt utvalg norsk litteratur, sakprosa og skjønnlitteratur fra nåtid og fortid, med blick for hvordan verdier og tenkemåter er blitt framstilt gjennom tekstkulturen i Norge.
- Kjenne tekster i oversettelse, som på ulike måter framstiller andre land og andre kulturer, verdier og tenkemåter og ha deltatt i samtaler om tekstene, ha lest noen tekster på svensk og dansk i original, gjerne som en del av et temaarbeid
- Ha kunnskap om verdier, tenkemåter og livsforestillinger slik det blir framstilt i samisk litteratur
- Ha forståelse for brudd og sammenhenger mellom tekst og språk i tidligere tider og i dag gjennom å ha fordypet seg i minst et tema, en periode og/ eller et forfatterskap hvert år
- Ha kunnskap om norsk språk og språkbruk i dag og ha utviklet et bevisst forhold til eget språk og hva som påvirker skriftlig og muntlig språk over tid, kunne forklare bakgrunnen for at vi har to skriftspråk i Norge.
- Kunne bruke egen kompetanse til å undersøke hvordan mening og uttrykk endrer seg når en tekst oversettes fra et språk til et annet.

Etter 11. årstrinn - vg1

Vg 1 -Tekstkulturen i samtida- offentlighet og identitet.
--

Hovedperspektiv: Orienter seg i og tolke samtidas mangfold av tekster og få perspektiv på verdier, tenkemåter, myter og fortellinger i vår egen tid ved å lese tekster fra norrøn litteratur, myter og folkediktning. Utforske og prøve ut ulike sjangrer i samtida, skriftlige, muntlige og multimodale, og skaffe seg redskap til å snakke om språk og tekst på en fruktbar måte. Utvikle et større repertoar av språklige roller og stemmer som deltaker i offentlighet og tekstkulturer.

Hovedområde 1: MUNTlige TEKSTER – *Utvikling av muntlig kompetanse – lytte og tale.*

Målet for opplæringa er at elevene skal (kunne)

- Mestre ulike muntlige roller og sjangrer i skoleoffentligheten, som diskusjonsinnlegg, gruppesamtaler, foredrag, presentasjoner, dramatiseringer og framføringer, både som aktør og som tilhører for andre
- Kunne planlegge og gjennomføre noe lengre foredrag og presentasjoner, alene og sammen med andre, gjennomtenkte både med tanke på innhold, form og formål
- Kunne delta i diskusjoner, argumentere for egne standpunkt, vurdere andres argumentasjon og forklare forskjeller på saklig og usaklig argumentasjon.
- Kunne delta i utforskende, tolkende og vurderende samtale om litteratur ut fra egen og andres opplevelse og kunnskap om språk og tekst
- Kunne hente, vurdere og bruke fagstoff fra ulike medier og kilder i muntlig arbeid på en hensiktsmessig måte
- Kunne reflektere over egen muntlig utvikling og vurdere sterke og svake sider ved egne muntlige framføringer på bakgrunn av kriterier og målsetninger utviklet i klassen
- Kunne gi nyttig og konstruktiv tilbakemelding til andre i muntlig arbeid og selv kunne nyttiggjøre seg slik tilbakemelding

Hovedområde 2: SKRIFTLIGE TEKSTER – *Utvikling av lesing og skriving*

Målet for opplæringa er at eleven skal (kunne)

- Mestre ulike skriveroller etter situasjon og formål, både på bokmål og nynorsk, og bruke lesing og skriving til å gi uttrykk for egne tanker og synspunkt som deltaker i en demokratisk offentlighet
- Kunne skrive klart disponerte tekster for ulike saklige formål, med klart fokus og med underbygd saklig argumentasjon for egne standpunkt, i dialog med andres tekster og ytringer og med evne til å kunne vurdere andres argumentasjon
- Kunne bruke lesing og skriving til å få oversikt over og ta stilling i kompliserte spørsmål og bruke skriving som refleksjonsverktøy i utprøvende skriving
- Kunne bruke skjønnlitterær skriving til å prøve ut alternative tanker og perspektiv
- Mestre roller som leser og skriver med større formell sikkerhet: kjenne et bredt register av språklige virkemidler, forstå den funksjonen de har i tekster og kunne bruke dem i egen skriving for ulike formål og mottakere – både i skjønnlitteratur og sakprosa
- Kunne orientere seg i samtidas mangfold av skriftlige tekster, både skjønnlitteratur og sakprosa, og kunne tolke, reflektere over og vurdere samtidstekster med større bredde i tema og uttrykk, ut fra innhold, form og formål

- Kunne bruke tekster fra andre tider og samfunn, blant annet tekster fra norrøn litteratur, myter og folkediktning, til å få perspektiv på verdier, tenkemåter, myter og fortellinger i vår egen tid
- Kunne reflektere over egen lese- og skriveutvikling, blant annet gjennom loggskrivning, utvalg av tekster til egen tekstsamling og refleksjonstekster om egne lese- og skrivestrategier, og vurdere sterke og svake sider ved egne tekster, med sans for sammenhengen mellom innhold, form og formål
- Kunne gi nyttig og konstruktiv tilbakemelding til andre i skriftlig arbeid og selv nyttiggjøre seg slik tilbakemelding
- Kunne bruke datateknologien til å samarbeide med andre, gi og få tilbakemeldinger på tekster, arkivere og systematisere eget arbeid

Hovedområde 3: MULTIMODALE TEKSTER – Utvikling av estetisk og multimodal kompetanse

Målet for opplæringa er at elevene skal (kunne)

- Kjenne og bruke et videre register av multimodale sjangrer og multimodale medier i samtida og kunne kombinere muntlige, skriftlige og multimodale uttrykksformer i framføringer og presentasjoner
- Kunne tolke og vurdere multimodale tekster med oppmerksomhet på samspillet mellom muntlig og skriftlig språk, bilder, lyd og musikk, bevegelse, grafikk eller design, og på sammenhengen mellom innhold, form og formål
- Kunne delta i samtaler om estetiske uttrykk i teater, film, musikkvideo, skjønnlitteratur, massemedier og reklame og drøfte og vurdere ulike funksjoner knyttet til språk og bilde
- Kunne bruke nettsider og annet digitalt verktøy i presentasjon av eget arbeid

Hovedområde 4: SPRÅK OG KULTUR I ENDRING – Utforskning av språk og kultur i fortid og samtid

Målet for opplæringa er at elevene skal

- Kunne bruke tekster fra andre tider og samfunn, blant annet tekster fra norrøn litteratur, myter og folkediktning, til å få perspektiv på verdier, tenkemåter, myter og fortellinger i vår egen tid.
- Ha bred kjennskap til muntlige, skriftlige og multimodale sjangrer og medier i det norske samfunnet i dag, hvilken rolle de spiller i norsk og internasjonal offentlighet, hvilke sjangerregler som gjelder, og hvordan sjangrer forandres gjennom bruk
- Ha innsikt i hvordan ulike språk og kulturer i Norge i dag møtes og brytes, og forstå hvordan det språket og de kulturene de sjøl bærer med seg, utvikles og endres i samspill med andre.
- Mestre grammatiske begreper for å kunne beskrive og forklare eget og andres språk, og et fagspråk om tekstorganisering for å kunne beskrive og vurdere egne og andres tekster
- Forstå forholdet mellom muntlig og skriftlig språk, spesielt forholdet mellom ulike norske talemålsvarianter, talemålsnormering og skriftlig bokmål og nynorsk, ha kunnskap om nabospråk og kjenne til hvordan det norske språket i dag påvirkes og forandres både i tale og skrift

- Ha kunnskaper om forholdet norrønt – moderne norsk med vekt på forskjeller og likheter
- Ha en terminologi og relevante begreper for å kunne beskrive og vurdere hvordan forfattere, mediefolk, politikere, journalister og andre bruker språk og sjangrer, og forstå hvordan språk og språkbruk påvirkes av endringer i samfunnet

Etter 12. årstrinn – vgs2

Vg2 – ”Det norske” og verden omkring

Hovedperspektiv: Se norsk tekstkultur i en flerkulturell kontekst, med vekt på kulturmøter og kulturutvekslinger gjennom historien. Bygge en forståelse av hvordan det ”det norske” har blitt konstruert – gjennom tekst- og språkhistorie fra 1800-tallet og fram til i dag. Arbeide aktivt skapende med språk og litteratur og se både historie og samtid i nye perspektiv.

Hovedområde 1: MUNTlige TEKSTER – Utvikling av muntlig kompetanse – lytte og tale.

Målet for opplæringa er at elevene skal

- Ha videreutviklet den muntlige kompetansen fra vg1, og i tillegg:
- **Kunne** presentere og framføre litterære tekster fra tidligere tider på en måte som viser innlevelse **og forståelse og** et ønske om å formidle noe til et publikum i dag
- Kunne presentere mer komplisert fagstoff og prosjektarbeid, alene og i gruppe, på en interessevekkende måte, med tydelig fokus, forståelse av hva mottakerne må få forklart, og evne til å problematisere viktige spørsmål
- Kunne gi konkret, innsiktsfull og nyansert tilbakemelding på andres muntlige presentasjoner og framføringer

Hovedområde 2: SKRIFTLIGE TEKSTER – Utvikling av lesing og skriving

Målet for opplæringa er at elevene skal (kunne)

- **Kunne** lese mer krevende fagstoff og skjønnlitteratur, blant annet eldre tekst**er** i original språkdrakt og tekster som representerer uvante tenkemåter og problemstillinger for en ungdom i dagens Norge, og **kunne gå i dialog med** overleverte tekster og former
- Kunne lese og skrive fagtekster, essays, litterære tolkninger, argumenterende og resonnerende tekster knyttet til faglige tema i norsk tekst- og språkhistorie, og skrive litterære tekster i dialog med forfattere de leser
- Kunne lese og skrive artikler av ulike slag, fagtekster, essays, argumenterende og resonnerende tekster om aktuelle og engasjerende emner for ulike lesere
- Kjenne tekster fra nasjonalromantikken til i dag som bygger opp eller problematiserer bildet av ”det norske”, og kunne gå i dialog med dem gjennom egen skriving

- Ha lest et utvalg litteratur som gir kunnskap om forfattere med minoritetsspråklig bakgrunn i samtidas Norge.
- Ha lest et utvalg samiske tekster som gir innsikt i denne kulturtradisjonens sjangrer og tema.
- Ha lest utenlandsk litteratur i norsk omsetting, og gjort forsøk med omsetting av tekster fra et fremmedspråk til norsk

Hovedområde 3: MULTIMODALE TEKSTER – *Utvikling av estetisk og multimodal kompetanse*

Målet for opplæringa er at elevene skal (kunne)

- Ha videreutviklet den multimodale og estetiske kompetansen fra vg1, og i tillegg:
- **Kunne ta i bruk** ulike mediers muligheter i presentasjon, tolkende framføring eller nyskaping av tekster fra 1800-tallet til i dag
- Kunne bruke multimodale virkemidler i presentasjoner, alene eller i gruppe, av mer komplisert fagstoff og prosjektarbeid
- Kunne lage nettpresentasjoner av fagstoff eller egne litterære tekster

Hovedområde 4: SPRÅK OG KULTUR I ENDRING – *Utforsking av språk og kultur i fortid og samtid*

Målet for opplæringa er at elevene skal (kunne)

- Forstå hvordan det ”det norske” har blitt konstruert gjennom tekst- og språkhistorie fra 1800-tallet og fram til i dag.
- Kjenne sentrale tekster og forfatterskap fra nasjonalromantikken til i dag, som har bygd opp eller problematisert bildet av ”det norske”, og vite hvilken betydning de har hatt i ulike tider
- Kunne gjøre greie for utviklingen av norsk språk og litteratur i forhold til andre kunstneriske uttrykk og sosiale og kulturelle forhold utenfor Norge
- Kunne reflektere over betydningen av impulser fra andre nordiske lands språk og litteratur i norsk kultur gjennom de siste 150 år.
- Kjenne eksempler på hvilken betydning utenlandsk litteratur ha hatt og har for norske forfattere og lesere.
- Ha innsikt i språklig variasjon som fenomen, ha kunnskap om den flerspråklige situasjonen i Norge og kunne se norsk språk og kultur i et globaliseringsperspektiv.

Etter 13. årstrinn – vg3

Vg3 – Fortid og framtid – fordypning og grensesprenging

Hovedperspektiv: Utvikle perspektiv på teksthistoriens lange linjer, brudd og konflikter. Fordype seg i tradisjonelle og eksperimenterende litteraturformer med fokus på to sentrale utviklingslinjer i norsk litteratur- og språkhistorie: det ”moderne” prosjektet fra Holberg over Ibsen til i dag, og de modernistiske, eksperimenterende og postmoderne retningene fra Obstfelder og Hamsun til vår tid. Arbeide med sjølvalgte tema og større produksjoner for skoleoffentligheten eller et videre publikum.

Hovedområde 1: MUNTlige TEKSTER – Utvikling av muntlig kompetanse – lytte og tale.

Målet for opplæringa er at eleven skal (kunne)

- Ha videreutviklet den muntlige kompetansen fra vg1 og vg2, og i tillegg:
- Kunne presentere større sjølvalgte fordypningsemner for medelever eller et videre publikum, med stor vekt på sammenhengen mellom innhold, muntlige virkemidler og hensikt
- Ha et fagspråk – for eksempel hentet fra retorikken – for å kunne analysere og vurdere muntlige presentasjoner i ulike media, som debatter eller politiske taler i radio eller fjernsyn
- Kunne bruke fagspråket sitt til å reflektere over og vurdere egne muntlige presentasjoner på skolen og til å gi nyansert og relevant tilbakemelding til medelever.

Hovedområde 2: SKRIFTLIGE TEKSTER – Utvikling av lesing og skriving

Målet for opplæringa er at elevene skal (kunne)

- Kunne bruke hele sin tekstkompetanse i lesing av et bredt tekstutvalg fra 1600-tallet til i dag
- Kunne lese og skape mening i eksperimenterende og modernistiske tekster og kunne eksperimentere med form og innhold i egen tekstproduksjon
- Kunne foreta egne begrunnede valg av lesing – både skjønnlitterær og saklig - og sjøl formulere problemstillinger og perspektiver til arbeid med tekstene
- Gå inn i nye roller som fagskrivere: utvikle egne problemstillinger og gjennomføre større skriftlige arbeid knyttet til lesing av skjønnlitteratur og faglitteratur
- Mestre hevdvunne regler for fagskriving og for skriftlige ytringer i et offentlig rom, men også kunne se muligheter til nyskaping og nytenking og eksperimentere med form i formidling av et stoff for andre
- Kunne bruke egen litterær skriving til å gå i dialog både med forfattere, tekster eller tema de fordyper seg i, og med egne lesere

Hovedområde 3: MULTIMODALE TEKSTER – Utvikling av estetisk og multimodal kompetanse

Målet for opplæringa er at elevene skal

- Ha videreutviklet den multimodale og estetiske kompetansen fra vg1 og v2, og i tillegg:
- Kunne presentere ett eller flere større sjølvalgte fordypningsemne(r) for medelever eller et videre publikum, der estetiske og multimodale uttrykksformer har en klar funksjon i forhold til innhold og mottakere
- Kunne arbeide med multimodale uttrykksformer i framføring av litterære tekster for et publikum

- Kunne identifisere og diskutere og vurdere ulike estetiske virkemidler i multimodale tekster, som avisoppslag, reklame, spillefilm, fjernsynsprogram, nettsider, musikkvideo

Hovedområde 4: SPRÅK OG KULTUR I ENDRING – *Utforskning av språk og kultur i fortid og samtid*

Målet for opplæringa er at elevene skal (kunne)

- Ha oversikt og kunne reflektere kritisk over to av følgende sentrale utviklingslinjer i norsk og utenlandsk litteratur: det ”moderne” prosjektet fra Holberg over Ibsen til i dag, de modernistiske, eksperimenterende og postmoderne retningene fra Obstfelder og Hamsun over Profilgruppa til vår tid, teaterets historie fra antikken over Shakespeare, Holberg, Ibsen til i dag, religion og rasjonalitet fra barokken til vår tid.
- Ha oversikt og kunne reflektere kritisk over det ”moderne” prosjektet slik det kommer til uttrykk i norsk språkpolitikk og språkplanlegging på 1900-tallet
- Ha gjennomført to sjølvalgte fordypingsoppgaver, hentet fra to av følgende tre områder: språk, litteratur eller et samfunnsrelevant/filosofisk emne. Fordypningsemnet skal presenteres for klasseoffentligheten eller for et videre publikum muntlig, skriftlig eller multimodalt. Eleven eller elevgruppa skal kunne gjøre greie for prosessen fram mot presentasjonen og også kunne vurdere selve presentasjonen og samhandlinga med mottakergruppa.

Samfunnsfag

Kap. 1 Formålet med faget

Et samfunn er et levende og foranderlig nettverk av kulturelle, økonomiske og sosiale ideer, krefter og institusjoner. Som mennesker er vi uløselig knyttet til samfunnet gjennom våre relasjoner til andre, og til de historiske og geografiske omgivelser som gir forutsetninger for samfunnsliv. Som individer utfolder vi oss på grunnlag av ressurser som stilles til rådighet av fellesskapet gjennom språk, kunnskaps- og ferdighetsdannelse, arbeid, politisk og kulturelt virke, og gjennom tankesystemer for erkjennelse og innlevelse.

Dette nettverket former til en viss grad våre følelser, holdninger, og handlinger. Tilknytningen til samfunn og kultur er likevel ikke en skjebnebestemmelse. Som aktivt fortolkende og handlende individ, står mennesket i et dialogisk forhold til sine omgivelser, med frihet til å delta og påvirke, til å prege sin omverden, forpliktende og ansvarlig overfor dem man lever i fellesskap med.

Hensikten med samfunnsfaget er at det skal utvikle og utdype elevenes forståelse av forholdet mellom samfunnet "der ute" og deres personlige liv. Faget skal stimulere elevenes opplevelse av mangfoldet i samfunnsformer, for å gi et grunnlag for innsikt i levesett som er forskjellige fra deres eget. På denne bakgrunn arbeider faget med tre ferdighetsområder. For det første gjelder det en problemløsende ferdighet som søker å utvikle elevens evne til å løse oppgaver i samfunnslivet. For det andre gjelder det en kommuniserende ferdighet som søker å utvikle elevens argumenterende deltakelse i demokratiserende dialoger. Og for det tredje gjelder det en kritisk ferdighet som søker å utvikle elevens evne til perspektivrikdom, til tankefrihet, selvkritikk og toleranse.

Samfunnsfaget er sammensatt av tre fagtradisjoner: *Geografi, historie* og *samfunnskunnskap* beskriver og undersøker samfunn ut fra forskjellige, men beslektede perspektiver. Det er en felles oppgave for fagene at de søker å bidra til forståelse av samfunnslivet, her og nå - samtidig som de kaster lys over fjernere samfunn og kulturer, i tid og rom.

Kap. 2 Struktur og hovedområder

Alt 1.

2.1. Struktur og hovedområder i samfunnsfag

Trinn	Hovedområder		
1. – 4.	Historie	Geografi	Samfunnskunnskap
5. – 7.	Historie	Geografi	Samfunnskunnskap
8. – 10.	Historie	Geografi	Samfunnskunnskap

2.2. Hovedområder i samfunnsfag

Samfunnsfag er sammensatt av perspektiver fra tre fagtradisjoner. Like mye tid skal brukes til arbeid med de tre hovedområdene på hvert hovedtrinn.

Historie omfatter tidsdimensjonen og undersøker og drøfter hvordan mennesker og samfunn har forandret seg gjennom tidene. Faget ser nåtiden i lys av fortiden og bidrar med viktige samfunnsfaglige ferdigheter.

Geografi omfatter romdimensjonen og undersøker og drøfter lokalisering, utbredelse og endringsprosesser på jorda. Faget forklarer samfunnet i skjæringspunktet mellom natur og mennesker.

Samfunnskunnskap omfatter sosialisering, politikk og kultur og viser hvordan samfunnet trenger organisering og styring for å kunne fungere. Faget undersøker og diskuterer samspill og konflikter i møtet mellom mennesker og samfunn.

Alt 2

2.1. Struktur og hovedområder i samfunnsfag

Trinn	Hovedområder			
1. – 4.	Historie	Geografi	Samfunnskunnskap	Samfunnsfag
5. – 7.	Historie	Geografi	Samfunnskunnskap	Samfunnsfag
8. – 10.	Historie	Geografi	Samfunnskunnskap	Samfunnsfag

2.2. Hovedområder i samfunnsfag

Samfunnsfag er sammensatt av perspektiver fra tre fagtradisjoner og et integrert område.. Like mye tid skal brukes til arbeid med de fire hovedområdene på hvert hovedtrinn

Historie omfatter tidsdimensjonen og undersøker krefter som har påvirket samfunnslivet gjennom tidene.

Geografi omfatter steds- og romdimensjonen og undersøker samfunnslivet i møtet mellom natur og samfunn.

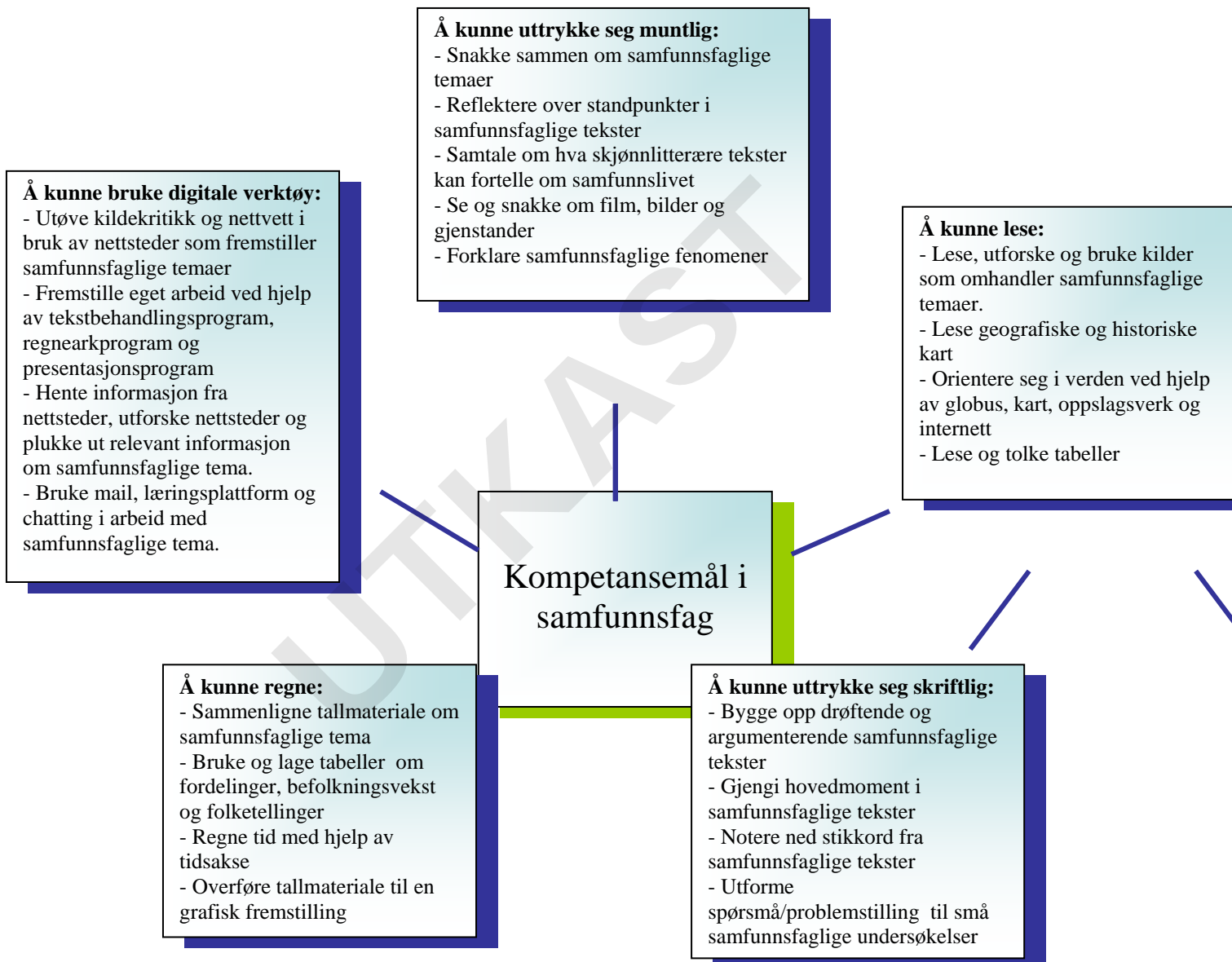
Samfunnskunnskap omfatter sosialiseringdimensjonen og undersøker samspill og konflikter i mellommenneskelige relasjoner.

Samfunnsfag integrerer de tre fagtradisjonene og omfatter tilnærmingen til kommuniserende, problemløsende og kritisk tenkning og faget i behandling av aktuelle spørsmål og aktiviteter som fremmer aktivt medborgerskap.

NB Ideen om et integrert samfunnsfagsområde for bedre å ivareta både samfunnsfaglige ferdigheter, grunnleggende ferdigheter, aktualitetsaspektet og medvirkningsaspektet i faget er NY. Derfor er det ikke utviklet kompetansemål for området ennå. Det er planlagt gjort ved å trekke noen kompetansemål fra de tre andre områdene – og delvis ved utvikling av nye. En konsekvens da blir ytterligere slanking av de eksisterende kompetansemål.

UTKAST

Kap. 3 Grunnleggende ferdigheter i samfunnsfag

Kapitel 4 Kompetansemål

HISTORIE 4. TRINN

Eleven skal kunne

- besøke lokale minnesmerker og fortidslevninger og lage framstillinger av dette
- fortelle om tidligere kulturer, bl.a. de som er representert i lokalsamfunnet
- gjengi myter, sagn og eventyr som har betydning for historien
- bruke kilder, utforske og fantasere rundt våre tidligste forfedre
- gjøre rede for hvorfor vi feirer 17. mai og fortelle om andre lands nasjonaldager
- gjøre rede for de første menneskene som kom til landet vårt etter istida og hvordan steinalderfolk i Norge, Norden og Europa levde
-
- fortelle om bronsealder og jernalder i Norge og Norden
- skape fortellinger om hverdagsmennesker ut fra kunnskap om fortidens begivenheter og samfunn, og kunne framstille etterligninger av gjenstander som kan illustrere fortidens levevis
- fortelle om seg selv og sin familie en til to menneskealdrer tilbake og hvordan levevis og levekår har endret seg
- bruke begrepene fortid, nåtid og framtid og plassere seg selv i et historisk perspektiv
- presentere historiske emner ved hjelp av skrift, tegninger, bilder og modeller

HISTORIE 7. TRINN

Elevene skal kunne

- samtale om liv, virke og kultur i antikken med vekt på de gamle grekere og romere
- fortelle om samlingen av Norge, vikingtida og svartedauen
- gjøre rede for hvordan dansketida har påvirket utviklingen i Norge

- fortelle om kjente historiske personer fra middelalderen i Europa, og kunne samtale om samfunnet på denne tiden
- gjøre rede for framveksten av det mongolske og arabiske verdensrike
- fortelle om viktige oppdagelsesreiser og kulturer som europeere møtte i andre verdensdeler og samtale om kolonisering og slavehandel
- samtale om tidsepoker som renessanse og opplysningstid, og hvilke nye verdensbilder dette skapte.
- gjøre rede for og diskutere hvordan levninger og andre kilder blir brukt til å lage historiske framstillinger
- presentere historiske emner gjennom tegninger, bilder og modeller ved hjelp av digitale verktøy.

HISTORIE 10. TRINN

Elevene skal kunne

- fortelle om den amerikanske frihetskampen og den franske revolusjonen
- redegjøre for hvorfor og hvordan Norge fikk grunnloven og hvordan dette har påvirket utviklingen i landet vårt
- gjøre rede for endringer den industrielle revolusjonen førte med seg
- utdype hvordan kampen om makt mellom storting og regjering førte til parlamentarisme, og kunne fortelle om grunnlaget for de politiske partiene
- redegjøre for kampen for allmenn stemmerett for menn og kvinner
- fortelle om arbeiderbevegelsen og kvinnebevegelsen og drøfte følgene av disse
- diskutere ideer og krefter som førte til framveksten av nasjonalstater i Europa og oppløsningen av unionen mellom Norge og Sverige i 1905.
- presentere imperialismen og reflektere over følgene av den
- fortelle om revolusjonen i Russland
- samtale om idégrunnlaget for fascisme, nazisme, kommunisme, sosialisme og kapitalisme og drøfte noen konsekvenser av disse ideologiene

- fortelle om 1. verdenskrig og gjøre rede for bakgrunn, innhold, utvikling og følger av 2. verdenskrig
- gi eksempler på den teknologiske utviklingen og gjøre rede for framveksten av velferdsstaten og det moderne Norge
- sammenligne utviklingen i den 3. verden og den vestlige verden
- samtale om livet til urbefolkningen og andre minoritetsgrupper i Norge
- søke etter informasjon fra ulike kilder og kunne vurdere dem kritisk og bruke dem i fremstillinger av historie

GEOGRAFI 4. TRINN

Elevene skal kunne

- gjøre rede for landskapsformer og geografiske benevnelser ved å utforske landskapet nær skolen og hjemmet
- plassere og navnsette hjemstedet, hjemkommunen, hjemfylket og landet de bor i eller kommer fra - på modeller, kartskisser eller tegninger
- hente opplysninger fra globus, kart, internett og bøker og kunne samtale om steder, folk og språk
- peke ut og orientere seg etter himmelretninger og gjøre rede for hvorfor det er tidsforskjeller, dag og natt og årstider
- bruke bilder, kart eller tur for å fortelle om viktige landskap og storformer i landet vårt som fjell, fjorder, daler, kyst, innsjøer og breer
- peke ut verdenshav og verdensdeler og kunne bruke geografiske begrep som vulkaner, regnskog, ørken, steppe, savanne, tundra
- bruke globus eller kart og vise reisene til kjente oppdagere
- samtale om og sammenligne liv og virke i vårt eget land og land i andre deler av verden
- planlegge og skrive om reiser til nære og fjernere steder

GEOGRAFI 7. TRINN

Elevene skal kunne

- lese og bruke kart og lokalisere geografiske hovedtrekk som fjell og vidder, breer, fjorder, øyer, innsjøer og byer i egen kommune, eget fylke, nabofylkene, landet vårt og ellers i Europa
- registrere og ordne spor etter istiden på hjemstedet og i landet som helhet
- samtale om sammenhenger mellom naturressurser, næringer bosetning og levevis
- forklare hvordan produksjon og forbruk kan føre til forurensning av jord, vann og luft – og samtale om hvordan dette kan hindres og repareres
- sammenligne og presentere likheter og forskjeller mellom noen regioner og land i Europa
- fortelle om landskapstypene regnskog, grasslette og ørken og beskrive hvordan mennesker gjør seg nytte av dem og lever der de finnes
- forklare hvordan vi i Norge er avhengige av ressurser fra andre steder i verden gjennom å ta utgangspunkt i eget liv
- sammenligne landskap, ressurser, næringer og levevis i utvalgte land i verdensdelene Nord-Amerika, Sør-Amerika, Afrika, Asia og Oseania
- bruke kart og IT og lage planer for reiser til flere reisemål i Europa

GEOGRAFI 10. TRINN

Elevene skal kunne

- fortelle om naturgrunnlaget – jordas indre og ytre krefter og landskapsdannelse, luftmassenes bevegelse, vannets kretsløp, vær, klima og vegetasjon
- samtale om og diskutere sammenhenger mellom natur og samfunn, hvordan mennesket er avhengig av naturgrunnlaget og hvordan mennesker påvirker og endrer det
- vise at de har oversikt over og kan lokalisere hjemfylket, nabofylker, landet vårt, Europa, andre verdensdeler
- lokalisere og dokumentere oversikt over geografiske hovedtrekk i verden
- forklare hvordan mennesker nyttiggjør seg naturgrunnlaget, andre ressurser og teknologi til å skaffe seg mat, energi og andre varer og hvordan produksjon foregår forskjellige steder i verden

- vurdere bruk og misbruk av ressurser, konsekvenser det kan få for miljø og samfunn og konflikter dette kan skape
- samtale om hovedtrekk ved den globale økonomien, det internasjonale handelsmønsteret og den internasjonale arbeidsdelingen ved bruk av tall
- forklare og diskutere variasjoner i livsbetingelser og levekår i verden og sammenligne og kontrastere de store forskjellene mellom fattige og rike deler av verden
- forklare og vurdere prosesser som endrer livsbetingelser og levekår i ulike samfunn
- gjøre rede for befolkningers størrelse, struktur, vekst og flytting og diskutere befolkningsutvikling
- undersøke og beskrive levevis og levekår i et utvalg land fra ulike verdensdeler - muntlig og skriftlig

SAMFUNNSKUNNSKAP 4. TRINN

Elevene skal kunne

- fortelle om familiens oppgaver
- gi eksempler på at familieformer varierer og endrer seg fra kultur til kultur og over tid
- utforme og praktisere regler for skikk og bruk og samspill med andre
- gi eksempler på normer som regulerer forholdet mellom mennesker og samtale om konsekvenser ved å bryte normene
- være med på å ta demokratiske avgjørelser i klassen
- anskueliggjøre ulike forventninger knyttet til gutter og jenter ved bruk av tegninger eller rollespill
- samtale om toleranse overfor mennesker med annen bakgrunn eller med ulike forutsetninger
- hente informasjon fra medier og samtale om hvordan inntrykk fra medieverdenen kan påvirke våre holdninger, tanker og handlinger
- diskutere oppfatninger av hva rettferdighet er

SAMFUNNSKUNNSKAP 7. TRINN

Elevene skal kunne

- beskrive roller i sin egen hverdag og identifisere hvilke forventninger som knytter seg til rollene
- bruke kilder for å finne ut hvordan samfunnet dekker våre behov
- gjøre rede for hva et samfunn er og reflektere over hvorfor menneskene søker sammen i samfunn
- identifisere synspunkter i en aktuell konflikt og diskutere forslag til løsning
- anskueliggjøre forskjellen på å leve i et demokrati og et samfunn uten demokrati, for eksempel gjennom rollespill
- bruke kanaler for innflytelse i skolehverdagen
- beskrive de viktigste maktinstitusjonene i det norske samfunnet
- finne ut og forklare hvordan rettsstaten fungerer ved hjelp av et aktuelt lovbrudd
- gi eksempler på hvordan Norge deltar i det internasjonale samfunnet
- vise evne til innlevelse om det å komme til et fremmed land som flyktning og diskutere årsaker til at man flykter fra hjemlandet
- kunne snakke om hva de forbinder med kultur og gjenkjenne kulturelle uttrykk
- gjøre undersøkelser som krever telling og regning og presentere resultat av undersøkelsene

SAMFUNNSKUNNSKAP 10. TRINN

Elevene skal kunne

- identifisere og hva som påvirker en tenåring i dag og samtale om konsekvenser av påvirkningen

- gjøre rede for at kultur ikke er medfødt og forklare årsaker til kulturell variasjon og hvorfor kulturen endres
- diskutere kulturelle normer for samliv og seksualitet
- undersøke mediebruk og analysere mulig påvirkning
- planlegge og gjennomføre et møte basert på normer for god møteskikk
- gjøre rede for en politisk beslutningsprosess ved å følge en aktuell sak i lokalmiljøet
- samtale om ulike oppfatninger av demokrati som styringsform og begrep
- gjøre rede for politisk innflytelse, maktfordeling og styreformen i Norge
- redegjøre for lover og domstoler og diskutere årsaker til og følger av kriminalitet
- presentere mulige yrkesvalg ved å innhente informasjon fra flere kilder
- drøfte muligheter og utfordringer i flerkulturelle samfunn
- undersøke og diskutere aktuelle samfunnsspørsmål
- gjøre rede for en aktuell internasjonal konflikt og drøfte FNs rolle i verdenssamfunnet